

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

40 DE ANI
DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ
ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

1948-1984: ISTORICUL DRUM AL ROMÂNIEI PE COORDONATELE
REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

GHEORGHE I. IONIȚĂ

INTELECTUALITATEA ROMÂNĂ ÎMPOTRIVA DICTATURII ANTONES-
CIENE ȘI FASCISMULUI ÎNAINTEA ACTULUI ISTORIC DE LA
23 AUGUST 1944

TRAIAN UDREA

ASPECTE PRIVIND CONTRIBUȚIA DOBROGEI LA MIȘCAREA DE
REZISTENȚĂ (1940-1944)

VALENTIN GORBEA

ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI ANTIHITLERIST

ION ALEXANDRESCU

IMAGINEA ACTULUI ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944 ÎN DOCUMENTE
MILITARE AMERICANE

NICOLAE DASCĂLE

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE

CĂRȚEA ROMÂNIEȘII
ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

7

TOMUL 37

1984

IULIE

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

SECȚIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACȚIE

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU (*redactor șef*), ION APOSTOL (*redactor șef adjunct*); NICHITA ADANILOAIE, LUDOVIC DEMÉNY, GHEORGHE I. IONIȚĂ, VASILE LIVEANU, AUREL LOGHIN, DAMASCHIN MIOC, ȘTEFAN OLTEANU, POMPILIU TEODOR (*membri*).

În țară revistele se pot procura prin poștă pe bază de abonamente. Prețul unui abonament este de 180 lei.

Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” Departamentul Export-Import presă, P.O. BOX 12 — 201. Telex 10.376 prsf r—București, calea Grivițel Nr. 64—66.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție al revistei „REVISTA DE ISTORIE”. Apare de 12 ori pe an.

REVISTA DE ISTORIE

TOME 37, Nr. 7

Iulie 1984

S U M A R

40 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ ANTI-FASCISTĂ ȘI ANTI-IMPERIALISTĂ

GHEORGHIIE I. IONIȚĂ, 1948—1984: Istoricul drum al Românicii pe coordonatele revoluției și construcției socialiste	611
TRAIAN UDREA, Intelectualitatea română împotriva dictaturii antonesciene și fascismului înaintea actului istoric de la 23 August 1944	636
VALENTIN CIORBEA, Aspecte privind contribuția Dobrogei la mișcarea de rezistență (1940 — 1944)	649
ION ALEXANDRESCU, Economia Românicii în perioada războiului antihitlerist	665
NICOLAE DASCĂLU, Imaginea actului istoric de la 23 August 1944 în documente militare americane	682

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE

Sesiunea științifică națională pe tema: „Concepția P.C.R. cu privire la însemnătatea istorică a unității de acțiune a clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste în lupta pentru bararea fascismului și războiului, pentru victoria revoluției și construcției socialismului. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul determinant al unității forțelor democratice, antiimperialiste în lupta pentru progres și civilizație, pentru apărarea independenței, libertății și vieții popoarelor” (<i>Ion Apostol</i>); Simpozion consacrat celei de-a 40-a aniversări a Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă (<i>Traian Udrea</i>); Faza republicană a celei de-a VIII-a Olimpiade naționale de Istoria Românicii (<i>Gheorghe I. Ioniță</i>); A VII-a sesiune a Comisiei mixte româno-polone de istorie (<i>Șerban Papacostea</i>)	694
--	-----

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

ȘTEFAN PASCU, <i>Făurirea statului național unitar român</i> , vol. I—II, Edit. Academiei, R.S.R. București, 1983, 432 + 404 p. cu ilustr. (<i>Nicolae Liu</i>)	704
* * * <i>Făurirea statului național unitar român. Contribuții documentare bândăfene, 1914—1918</i> , București, 1983, 254 p. (<i>Stelian Mindruț</i>)	707

- * * * *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările române. B. Țara Românească*, redactori responsabili: Maria Dogaru și Apostol Stan, Edit. Academiei, București, 1983, LXXVII + 359 p. (*Valeriu Stan*) 709
- * * * *Mihai Viteazul în conștiința europeană* (Cronicari și istorici străini. Secolele XVI—XVIII), vol. II. Texte alese. Coordonatori: Ion Ardeleanu, Mircea Mușat, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Edit. Academiei, București, 1983, 523 p. (*Radu Constantinescu*) 712
- N. STOICESCU, *Unitatea românilor în evul mediu*, Edit. Academiei, București, 1983, 182 p. (*Rodu Lungu*) 713
- * * * *Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică 1945—1964* (vol. I), 1965—1980 (vol. II), Edit. politică, București, 1983, 1016 p. (*Elisabeta Petreanu*) 716

REVISTA DE ISTORIE

TOME 37, N° 7
Juillet 1984

S O M M A I R E

40e ANNIVERSAIRE DE LA RÉVOLUTION DE LIBÉRATION SOCIALE ET NATIONALE ANTIFASCISTE ET ANTIIMPERIALISTE

GHEORGHE I. IONIȚĂ, 1948—1984: La voie historique de la Roumanie suivant les coordonnées de la révolution et de la construction socialiste	611
TRAIAN UDREA, Les intellectuels roumains contre la dictature d'Antonescu et le fascisme avant l'acte historique du 23 Août 1944	636
VALENTIN CIORBEA, Aspects concernant l'apport de Dobroudja au mouvement de résistance (1940 — 1944)	649
ION ALEXANDRESCU, L'économie de la Roumanie pendant la période de la guerre antihitlérienne	665
NICOLAE DASCĂLU, L'image de l'acte historique du 23 Août 1944 reflétée dans des documents militaires américains	682

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

La session scientifique nationale sur le thème : „La conception du P.C.R. sur l'importance historique de l'unité d'action de la classe ouvrière, de toutes les forces progressistes dans la lutte contre le fascisme et la guerre, pour la victoire de la révolution et de edification du socialisme. La conception du camarade Nicolae Ceaușescu concernant la rôle déterminant de l'unité de forces démocratiques, antiimpérialistes dans la lutte pour le progrès et la civilisation, pour la défense de l'indépendance, de la liberté et de la vie des peuples” (<i>Ion Apostol</i>) ; Symposium consacré au 40 ^e anniversaire de la Révolution de libération sociale et nationale, antifasciste et antiimpérialiste (<i>Traian Udrea</i>) ; La phase républicaine de la VIII ^e Olympiade nationale d'Histoire de Roumanie (<i>Gheorghe I. Ioniță</i>) ; La VII ^e session de la Commission mixte roumano-polonaise d'histoire (<i>Șerban Papacostea</i>).	694
--	-----

LE LIVRE ROUMAIN ET ÉTRANGER D'HISTOIRE

ȘTEFAN PASCU, <i>Făurirea statului național unitar român</i> (L'édification de l'Etat national unitaire roumain), vol. I—II, Editions de l'Académie, Bucarest, 1983, 432 p. + 404 p. avec illustrations (<i>Nicolae Liu</i>)	704
* * * <i>Făurirea statului național unitar român. Contribuții documentare bănățene, 1914 — 1918</i> (La création de l'Etat national unitaire roumain. Contributions documentaires du Banat, 1914—1918), Bucarest, 1983, 254 p. (<i>Stelion Mindruț</i>)	707

- * * * *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările române. B. Țara Românească* (Documents concentrant la révolution de 1848 dans les Pays roumain. B. La Valachie), paru par les soins de: Maria Dogaru et Apostol Stan, Editions de l'Académie, Bucarest, 1983, LXXVII+359 p. (*Valeriu Stan*) 709
- * * * *Mihai Viteazul în conștiința europeană* (Cronicari și istorici străini. Secolele XVI—XVIII) Michel le Brave dans la conscience européenne (Chroniqueurs et historiens étrangers. XVIe—XVIIIe siècles), vol. II, Textes choisis. Coordinateurs: Ion Ardeleanu, Mircea Mușat, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Editions de l'Académie, Bucarest, 1983, 523 p. (*Radu Constantinescu*) 712
- N. STOICESCU, *Unitatea românilor în evul mediu* (L'unité des Roumains pendant le moyen-âge), Editions de l'Académie, Bucarest, 1983, 182 p. (*Radu Lungu*) 713
- * * * *Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică 1945—1964* (vol. I), *1965—1980* (vol. II) (Les relations internationales d'après guerre. La chronologie diplomatique 1945—1964 (vol. I), 1965—1980 (vol. II), Editions politiques, Bucarest, 1983, 1016 p. (*Elisabeta Petreanu*) 716

40 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

1948 — 1984: ISTORICUL DRUM AL ROMÂNIEI PE COORDONATELE REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

DE

GHEORGHE I. IONIȚĂ

Au trecut patru decenii de la 23 August 1944, ziua memorabilă în care, în România — așa cum aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, președintele țării —, „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a deschis calea înfăptuirii revoluției democratice, a revoluției socialiste și trecerii la construcția socialismului, a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare”¹.

Patruzeci de ani în istoria unei țări pot să însemne puțin sau mult. Cea care dă valoare timpului, îi conferă calitatea de etapă istorică este densitatea faptelor, măsura în care el a fost determinat în procesul pe care-l numim obișnuit — dezvoltare. Pentru că nu toate epocile pe care le-a parcurs țara noastră au avut aceeași intensitate, la scara istoriei în ansamblu și la nivelul progresului ca individ¹. În lungul drum, în continuul drum prin istorie de pină la România Socialistă a anului 1984, poporul nostru a avut de traversat adeseori pe drumuri netede și a cucerit piscuri înalte, altitudini memorabile, dar și de înfruntat întunericuri la lumina palidă, dar nestinsă, a speranței. În această înlanțuire a istoriei noastre de mai multe ori milenare, ultimii patruzeci de ani — pe care-i sărbătorim în vara fierbinte a acestui an, animați de cele mai înălțătoare gânduri și de cele mai fierbinți sentimente — se înscriu ca piscul cel mai înalt atins de această țară și acest popor, tocmai prin concentrarea lor uriașă de energii și, totodată, prin punerea în operă constructivă pentru țară și popor a energiilor enorme ale oamenilor României.

Acum, în al 40-lea an al Revoluției noastre, tentația bilanțurilor este în firea lucrurilor. Patruzeci de ani sînt o parte înflăcărată din viața

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului în volumul Plenara largită a C.C. al P.C.R. (1—2 iunie 1982)*, Edit. politică, București, 1982. p. 21.

noastră și, fără îndoială, generațiile viitoare ne vor respecta pentru privilegiul de a fi fost, unii dintre noi, poporul român, condus de Partidul Comunist Român, înfăptuitorul actului de la 23 August 1944, de a fi trăit, muncit și visat sub penetrantele lumini aprinse de Congresul al IX-lea al partidului, de a fi avut șansa de a pune în practică, sub impulsul acestor mari evenimente, sub tensiunea marilor idei novatoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, programul construirii României moderne, al adevăratei României, cea visată de veacuri, cea intuită, cea plănuită, cea pe care o merita și o merită un popor harnic și talentat, pașnic și sigur pe istoria și viitorul său.

Al 40-lea an de la Revoluția declanșată în August 1944 poate astfel să justifice bilanțul cu valoare de istorie, poate să marcheze o perioadă care în curgerea timpului României a însemnat *multul* cel mai mult de pînă acum, poate să îndemne la o retrospectivă tonică și capabilă de a oferi temelii, trepte viitorului. Anul patruzeci poate să-și numere orașele noi, fabricile și uzinele noi, satele smulse pentru totdeauna din înapoiere, se poate raporta în funcție de o serie de spectaculoase realizări, precum Transfăgărășanul, Canalul Dunăre—Marea Neagră și Metroul bucureștean. Anul patruzeci își poate face îndreptățită socoata a lucrurilor, dar mai ales are mindria demnă de a-și face socoata oamenilor căliți, crescuți, formați, împlețiți în briul unui gând major de stăpîni pe țară și stăpîni pe viitor, răspunzători pentru ziua de ieri, de azi și de mîine, într-o unică generație a creației și a celei mai nobile justificări pe care o poate avea existența omului: *fapta onorabilă pentru progresul neamului său*.

Este îndeobște cunoscut că, în acest interval de timp relativ scurt la scara istoriei noastre multimilenare, „Poporul român a obținut, sub conducerea Partidului Comunist Român, realizări epocale în dezvoltarea generală a țării.

Într-o perioadă istorică scurtă, România a parcurs mai multe etape istorice și a trecut la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate”².

În această epocă de mari transformări revoluționare au fost lichidate, pentru totdeauna, proprietatea capitalistă-moșierească asupra mijloacelor de producție, exploatarea și asuprirea de clasă, s-a realizat o economie socialistă unitară în industrie și agricultură, bazată pe proprietatea comună a oamenilor muncii, ca proprietate a întregului popor, și pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție, s-a asigurat înfăptuirea principiului socialist de repartitie a produsului social și venitului național în conformitate cu principiile eticii și echității noii orînduiri. Pe această bază, forțele de producție au cunoscut o dezvoltare puternică, România transformîndu-se într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică și o agricultură dezvoltată, în plin progres.

Dacă comparăm situația României din 1938 — anul cu economia cea mai dezvoltată înaintea celui de-al doilea război mondial — cu situația din 1983 putem constata cu mindrie și satisfacție ce uriașe realizări a obținut poporul nostru în dezvoltarea economico-socială pe calea socialismului, a bunăstării și fericirii întregii națiuni.

² *Ibidem*

Se cunoaște că în ajunul celui de-al doilea război mondial, adică după mai mult de 80 de ani de dezvoltare capitalistă, România era o țară cu o industrie slab dezvoltată și cu o agricultură rămasă în urmă. Aproape 80 la sută din populație lucra în agricultură. Astăzi, industria românească produce de 53 de ori mai mult decât înainte de cel de-al doilea război mondial. Dar chiar în comparație cu momentul trecerii la construcția de fapt a societății socialiste, România cunoaște azi o impetuoasă dezvoltare economico-socială.

Luând în calcul produsul social și venitul național pe locuitor, constatăm că România este astăzi mai bogată de 16 ori decât în 1950³. Cea mai elocventă este în această privință situația fondurilor fixe — care constituie baza dezvoltării societății — și care sînt de 9 ori mai mari decât cele existente în 1950. Deci ceea ce s-a realizat în secole de dezvoltare economică a poporului nostru, în numai 30 de ani orînduirea socialistă a reușit să mărească de peste 9 ori.

Este semnificativ, totodată, că numai în ultimii 20 de ani industria românească a înregistrat o dezvoltare într-un ritm anual de cca. 12 la sută.

Pe baza dezvoltării puternice a forțelor de producție, a industriei, România a putut asigura înfăptuirea revoluției agrare, trecerea agriculturii pe calea socialismului, creșterea producției agricole de aproape trei ori, în comparație cu 1950.

Creșterea forțelor de producție, industrializarea, dezvoltarea celorlalte ramuri economice, progresul puternic al agriculturii au constituit factorii esențiali ai înfloririi științei, învățămîntului și culturii, ai lichidării analfabetismului și înfăptuirii revoluției culturale prin generalizarea învățămîntului obligatoriu de 10 ani și dezvoltarea unei puternice activități cultural-educative în rîndul maselor largi populare.

Pe această bază s-a asigurat creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor. Este semnificativ faptul că, în ultimii 10 ani, în țara noastră se construiesc anual 150.000 de apartamente⁴.

Pe baza realităților ușor constatabile astăzi de către oricine, se poate afirma, cu deplin temei, că orînduirea socialistă a creat condițiile pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru lichidarea într-o perioadă scurtă a înapoierii moștenite de la regimul burghezomoșieresc, pentru ridicarea României pe o treaptă superioară de progres și civilizație.

Cu astfel de bilanțuri — detaliate și adînc înțelese în toate implicațiile lor — omagiem memorabila zi de 23 August 1944, bilanțuri, care constituie rememorări în mers, către altitudini mai mari, către valori materiale și umane de nepieritoare rezistență în vreme! E iscălitura noastră, a generațiilor anilor de după 23 August 1944 și moștenirea cea mai firească adresată celor care vor veni după noi.

Oricît ne-ar fi de importante împlinirile, oricît de mari ne-ar fi satisfacțiile prezentului, simțim adeseori — în mod justificat — nevoia de a ne întoarce spre trecut privirile spre a constata, pe firul timpului, cît de greu a fost drumul pe care am mers, cît de numeroase au fost efor-

³ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 22.

⁴ Vezi date sintetice în legătură cu realitatea socialistă a țării noastre în interviul acordat de tovarășul Nicolae Ceaușescu „*Realitatea*” din 30 decembrie 1983).

turile revoluționare pe care a trebuit să le depunem pînă a ajunge pe actualele culmi ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism. La acest drum și la aceste eforturi ne vom referi în cele ce urmează cu scopul prezentării veridice a experienței românești în revoluția și în construcția societății socialiste.

Este bine cunoscut faptul că de-a lungul marilor bătălii sociale și politice care s-au declanșat odată cu memorabilul 23 August 1944 și care unesc într-un unic proces revoluționar, evenimentele de acum patru decenii, instaurarea guvernului revoluționar-democratic, la 6 Martie 1945, și proclamarea Republicii, la 30 Decembrie 1947, Partidul Comunist Român a făcut cu strălucire dovada capacității sale de a-și elabora, pe baza concepției socialismului științific, linia politică, pornind de la realitățile țării noastre și de la cerințele fiecărei etape istorice. Așa cum se apreciază în Programul P.C.R., în toate marile bătălii de clasă și mișcări revoluționare, „Partidul Comunist Român s-a afirmat ca cea mai puternică forță din România, îndeplinindu-și cu cinste misiunea de organizator și conducător al clasei muncitoare, al maselor largi populare, conducându-le cu succes la victorie”⁵.

Desfășurarea procesului revoluționar neîntrerupt în țara noastră, operă mareață a maselor largi de oameni ai muncii, a făcut dovada capacității de luptă și de creație a poporului român, a afirmat năzuința sa fierbinte de a-și făuri o viață nouă, de libertate, bunăstare și progres. Drumul spre aceste mărețe idealuri era însă abia la început. Împlinirile de superioară factură aveau să se realizeze în perioada ce a urmat — perioada revoluției și construcției socialiste⁶. Astfel, în perioada 1948 — 1965 s-a realizat victoria socialismului în toate sectoarele, generalizarea noilor relații de producție în întreaga economie, făurirea economiei socialiste unitare. În anii 1966—1970 s-a asigurat dezvoltarea mai puternică a forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale a țării, perfecționarea relațiilor sociale, consolidarea societății noastre socialiste. Realizarea cu succes a acestor obiective a creat temelia pentru trecerea la o nouă etapă de dezvoltare a țării — etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate — obiectiv istoric înscris în Programul Partidului Comunist Român. În întreaga perioadă de construcție socialistă, Partidul Comunist Român și-a îndeplinit și-și îndeplinește cu cinste rolul de forță politică conducătoare a întregii națiuni, aplicînd în mod creator legitățile generale ale socialismului științific la condițiile concrete, specifice ale României.

Noua etapă istorică — etapa revoluției socialiste — impunea cu necesitate ca, încă de la început de drum, în fruntea clasei muncitoare, clasa conducătoare a societății românești, să se afle un singur partid revoluționar, cu o structură organizatorică unitară, capabil să elaboreze,

⁵ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism (în continuare Programul P.C.R. ...), Edit. politică, București, 1975, p. 54.

⁶ Detalii vezi în amla monografie *România în anii socialismului (1948—1978)* tipărită — sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. — în Edit. politică, București, 1980.

corespunzător condițiilor concrete specifice țării noastre, linia politică generală, formele și metodele de construire a socialismului.

După îndelungi pregătiri și pe baza dobândirii unor rezultate spectaculoase pe tărîmul apropierii pozițiilor comuniștilor și social-democraților în problemele fundamentale ale revoluției noastre, în zilele de 21—23 februarie 1948 s-au desfășurat, la București, lucrările Congresului de Unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat⁷. După cum rezultă din documentele Congresului de Unificare (ca ordine, era Congresul al VI-lea al P.C.R.), partidul unic al clasei muncitoare din România — denumit atunci Partidul Muncitoresc Român — își înscria în program drept sarcini imediate și de perspectivă: făurirea relațiilor de producție socialiste, industrializarea socialistă a țării, trecerea la dezvoltarea planificată a economiei naționale, dezvoltarea și modernizarea agriculturii, crearea bazei tehnico-materiale a socialismului, reorganizarea justiției, învățămîntului etc.

Făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din România a reprezentat un eveniment de o mare însemnătate istorică în viața țării, a întregului popor, punîndu-se capăt, pentru totdeauna, sciziei mișcării muncitorești. Astfel, lupta clasei muncitoare a fost ridicată pe o treaptă superioară, rolul și forța ei în viața întregii societăți dobîndind o substanțială creștere. O însemnătate istorică aparte a avut faptul că P.C.R. a devenit unicul conducător al luptei maselor muncitoare pentru construirea socialismului pe pămîntul românesc.

Pe baza Directivelor adoptate de Congresul al VI-lea al partidului, s-a trecut la luarea primelor măsuri în vederea construirii socialismului. Principala problemă care se punea cu deosebită acuitate la ordinea zilei era lichidarea neconcordanței dintre conținutul nou al puterii populare și formele concrete ale administrației de stat. Deși fusese îndeplinit un profund proces de democratizare a vechilor organe de stat, acestea nu corespundeau nevoilor construcției socialiste. În afară de aceasta, în aparatul de stat se aflau încă destule elemente reacționare, ostile socialismului. Iată de ce, pentru ca statul să-și poată îndeplini menirea istorică de principal instrument al construcției socialiste, sub conducerea nemijlocită a partidului, s-a trecut la desfășurarea unei intense activități pentru crearea, înainte de toate, a unui organ suprem al puterii de stat și adoptarea unei noi Constituții, pirghii principale în mîna poporului, indispensabile în lupta pentru realizarea viitoarelor transformări socialiste.

În acest sens, încă de la 24 februarie 1948, Adunarea deputaților, aleasă în noiembrie 1946, s-a autodizolvat, iar la 28 martie au avut loc alegeri de deputați pentru noul organ al puterii — Marea Adunare Națională. În vederea alegerilor, partidele și organizațiile democratice s-au grupat în cadrul Frontului Democrației Populare. Alegerile s-au încheiat cu o strălucită victorie a forțelor populare, care au obținut 93,2% din totalul voturilor exprimate⁸.

După alegeri a fost constituită Marea Adunare Națională, organul suprem reprezentativ al puterii de stat, singurul în măsură să elaboreze

⁷ Vezi A. Petric, Gh. Țuțui, *Unificarea mișcării muncitorești din România*, Edit. Academiei, București, 1968, p. 166 și următoarele.

⁸ *România în anii socialismului (1948—1978)*, Edit. politică, București, 1980, p. 45 și următoarele.

legile țării, să numească guvernul, pe președintele Tribunalului Suprem și pe procurorul general. De asemenea, Marea Adunare Națională aprobă politica internă și externă a statului, planurile de dezvoltare economico-socială a țării etc.

La 13 aprilie, Marea Adunare Națională a adoptat Constituția Republicii Populare Române, care consacră deținerea puterii politice în stat de către clasa muncitoare și aliații săi, drepturile și îndatoririle cetățenilor, creînd totodată cadrul juridic pentru înfăptuirea de transformări structurale cu caracter socialist în viața economico-socială.

Adecvat spiritului Constituției — legea fundamentală a noii orindui — au fost reorganizate ministerele, au fost desființate poliția și jandarmeria și a fost creată miliția, trecîndu-se, totodată, la o intensă activitate de făurire a armatei noi, populare. În iunie 1948 a fost creat Comitetul de Stat al Planificării, organism chemat să se ocupe de planificarea economiei naționale.

O deosebită atenție a fost acordată creării noilor organe locale ale puterii de stat. La 3 decembrie 1950 au fost organizate alegeri pentru Sfaturile populare, în cadrul cărora milioane de muncitori, țărani, intelectuali, români și din rîndul naționalităților conlocuitoare au ales noile organe locale ale puterii de stat, ca expresie a voinței întregului popor.

Transformările profunde petrecute în viața politică și de stat a României, cit și cerințele obiective ale progresului social, au impus drept un prim pas decisiv în realizarea mărețului țel de construire a socialismului trecerea revoluționară a principalelor mijloace de producție în mîinile întregului popor. Înăptuirea naționalizării era reclamată cu stringență atît de necesitatea lichidării pozițiilor economice ale burgheziei, folosite în scopul subminării puterii politice a proletariatului, cit și de nevoile creării sectorului socialist în economie, pe care să se bazeze clasa muncitoare în lupta ei pentru transformări socialiste în viața întregii societăți.

Partidul nostru a acordat o atenție deosebită naționalizării, pregătirii ei minuțioase. O dată încheiate pregătirile, Plenara Comitetului Central al partidului din 10—11 iunie 1948⁹ a hotărît trecerea la înăptuirea acestui act revoluționar, aprobat la 11 iunie 1948 de Marea Adunare Națională, în baza căruia au fost trecute în proprietatea statului 8.894 de întreprinderi industriale, miniere, bancare, de transport și de asigurare. Ulterior, în perioada 1949—1950, actul naționalizării a fost desăvîrșit prin trecerea în proprietatea statului și a spitalelor, farmaciilor, cinematografele etc. Pretutindeni în țară, oamenii muncii au primit cu mare entuziasm naționalizarea, manifestînd combativitate și vigilență revoluționară în gospodărirea întreprinderilor și sporirea producției.

Actul naționalizării a deschis o etapă nouă în istoria relațiilor de producție din țara noastră, a dus la lichidarea marii burghezii industriale și financiare, la creșterea unui puternic sector socialist de stat în economie, a permis trecerea la conducerea planificată a economiei naționale.

⁹ Vezi detalii în G. Sonea, *Naționalizarea principalelor mijloace de producție în România*, Edit. politică, București, 1968.

Pentru România, industrializarea socialistă se impunea ca o necesitate obiectivă, ca singura cale menită să asigure făurirea unei economii unitare, puternice și înfloritoare. Ținând seama de realități, industria slab dezvoltată și înzestrată, agricultura insuficient dezvoltată, în care erau ocupate aproape 4/5 din populația activă, dependența din punct de vedere tehnico-economic față de țările industrializate, repartizarea teritorială necorespunzătoare a forțelor de producție etc., partidul nostru s-a orientat cu fermitate către planificarea industrializării, bazată pe valorificarea superioară a resurselor materiale și umane naționale, pe dezvoltarea prioritară a industriei grele, cu pivotul ei industria constructoare de mașini. Împotriva teoriilor îndelung vinturate de către reprezentanții partidelor burgheze reacționare, potrivit cărora România trebuia să rămână o țară „eminamente agricolă”, partidul revoluționar al comuniștilor din țara noastră a fundamentat și dezvoltat necesitatea industrializării, ca singura cale de lichidare a înapoierii economice și asigurare a progresului rapid și multilateral al țării, garanția și apărării consolidării continue a independenței și suveranității naționale.

Începuturile industrializării au fost făcute prin planurile anuale de stat pe anii 1949 și 1950, planuri de refacere a economiei naționale, de organizare și dezvoltare a ramurilor de bază ale industriei, a bazei energetice etc.

Concomitent cu desfășurarea procesului de industrializare socialistă, partidul nostru s-a preocupat îndeaproape de transformarea socialistă a agriculturii, condiție indispensabilă a făuririi unei economii socialiste unitare. Existența micilor gospodării țărănești, fărâmițate (circa 20.000.000 de parcele aparținând unui număr de aproape 3.100.000 de gospodării țărănești în 1948), făcea aproape imposibilă folosirea tehnicii moderne, mecanizarea și organizarea pe baze științifice a producției agricole. În același timp, mica producție de mărfuri genera în permanență relații de exploatare la sate.

În asemenea condiții, transformarea socialistă a agriculturii reprezenta o necesitate obiectivă, o lege fundamentală a construcției socialismului în țara noastră. Lichidarea rămânerii în urmă din punct de vedere social-cultural a satului față de oraș, consolidarea continuă a alianței muncitorești-țărănești, transformarea țărănimii într-o clasă nouă, omogenă etc., au determinat din partea partidului intense preocupări pentru elaborarea politicii sale agrare, pentru stabilirea căilor și metodelor de atragere a maselor țărănești pe calea socialismului.

Programul de transformare socialistă a agriculturii a fost definitivat și adoptat de către Plenara Comitetului Central al partidului, desfășurată între 3 și 5 martie 1949¹⁰.

Construirea socialismului în România ar fi fost de neconceput fără existența în fruntea națiunii române a avangărzii clasei muncitoare — partidul său revoluționar. Așa cum se apreciază în Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, „acest rol al partidului, recunoscut de întregul popor, este rezultatul politicii sale juste, marxist-leniniste, al identificării lui

¹⁰ Vezi pe larg în *Alianța clasei muncitoare cu țărănimia muncitoare în România*, Edit. politică, București, 1969, p. 429 și urm.

depline cu interesele vitale ale maselor populare, al capacității sale de a conduce cu fermitate poporul pe calea eliberării sociale și naționale, a făuririi societății socialiste, a ridicării bunăstării materiale și spirituale”¹¹.

În elaborarea politicii de edificare a socialismului, partidul nostru s-a preocupat în permanență de aplicarea creatoare a legilor generale ale construcției socialiste, a ținut seama de condițiile concrete din țară, de schimbările petrecute în viața societății românești de la o etapă la alta.

Într-un interval relativ scurt, între anii 1948—1950, multiplele măsuri cu caracter revoluționar inițiate de partid au așezat societatea românească pe un teren sigur de construcție socialistă în toate domeniile, deschizând largi perspective operei istorice căreia îi consacră forțele întregului nostru popor.

Concluziile desprinse de partidul nostru la finele anului 1950, în lumina rezultatelor obținute în primii doi ani de economie planificată, au dat posibilitatea stabilirii unor planuri de mai mare întindere și a căutării unor soluții cât mai eficiente pentru traducerea lor în fapt.

Obiectivele stabilite și măsurile adoptate în vederea realizării primelor planuri cincinale au dat un puternic impuls activității oamenilor muncii de la orașe și sate, au deschis noi perspective înaintării României pe drumul socialismului.

În desfășurarea operei de industrializare a țării, în perioada construirii bazelor socialismului au existat uneori și lipsuri, greutăți, s-au săvârșit anumite erori, au existat manifestări de empirism și subiectivism, unele legate de insuficienta experiență și de numărul redus de cadre temeinic pregătite, altele provenind din circulația unor concepții teoretice eronate, a unor influențe nu întotdeauna constructive. După îndeplinirea în anul 1960 a a Planului de 10 ani de electrificare, România a fost lipsită — până în 1965 — de un program de perspectivă, în ceea ce privește utilizarea resurselor energetice și electrificarea țării. Greutățile au fost determinate și de insuficienta preocupare pentru dezvoltarea unor ramuri moderne ale industriei, ca: electrotehnica, electronica, mecanica fină etc. Pregătirea cadrelor necesare creării unei industrii moderne nu a fost asigurată pe baza unui plan elaborat într-o perspectivă mai îndepărtată.

Partidul nostru a avut forța necesară de a examina critic metodele folosite, stările de lucruri, s-a străduit mereu de a găsi — și a găsit — soluții pentru înfringerea dificultăților asigurând astfel desfășurarea și înaintarea continuă a construcției socialiste.

Începutului deceniului al 7-lea îi aparține încheierea cooperativizării agriculturii¹². Declanșată în 1949, această operă s-a încheiat în 1962. În ampla activitate pentru atragerea pe făgașul socialismului a tuturor păturilor țărănimii muncitoare, partidul a desfășurat o îndelungată și răbdătoare muncă politică. Urmind cu încredere politica principială, justă a partidului, țărănimea muncitoare a trecut, pe măsura convingerii ei de superioritatea mării gospodării socialiste, pe calea agri-

¹¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Edit. politică, București, 1975, p. 63.

¹² Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România, Edit. politică, București, 1969, p. 514 și următoarele.

culturii cooperatiste. Desigur, procesul de transformare socialistă a agriculturii nu s-a desfășurat uniform, linear, ci sinuos, asupra lui punându-și amprenta diferiți factori de ordin subiectiv și obiectiv. Unele abuzuri și greșeli au generat o vreme nemulțumiri la sate. Mai ales în primii ani, în rindurile unei părți a țărânimii exista o anumită rețineră în privința intrării în cooperativele agricole de producție, sectorul cooperatist fiind la începuturile dezvoltării sale, superioritatea agriculturii socialiste abia afirmându-se.

În ciuda faptului că în procesul complex al revoluției socialiste la sate au existat și neajunsuri, greșeli, care au împietat asupra bunului mers al transformării socialiste a agriculturii, trăsătura fundamentală a întregului proces de cooperativizare a agriculturii o constituie succesele remarcabile raportate în dezvoltarea agriculturii noastre, în modul de existență și de muncă al țărânimii muncitoare, în întărirea continuă a alianței muncitorești-țărănești.

Încheierea cooperativizării agriculturii a însemnat generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională, care a căpătat un caracter unitar, marcând victoria socialismului în țara noastră¹⁵. Putem deci spune că experiența noastră de construcție socialistă demonstrează justetea liniei de industrializare a țării — ca o condiție obligatorie pentru făurirea noii societăți —, cit și de cooperativizarea agriculturii, de organizare a ei pe baze socialiste, ceea ce, de asemenea, reprezintă o condiție obligatorie pentru victoria definitivă a socialismului.

Transformările petrecute în structura economiei noastre, ca urmare a aplicării consecvente a politicii de industrializare și a victoriei relațiilor de producție socialiste în agricultură, au creat țării noastre posibilități tot mai largi de a se insera în diviziunea internațională a muncii ca un stat cu o economie în plin proces de modernizare, capabil să participe la un circuit superior de creare și mișcare de valori materiale. Locul principal în cadrul relațiilor economice externe l-au ocupat, după cum și azi îl ocupă, țările socialiste, ponderea acestora în comerțul exterior al României în întreaga perioadă a construirii socialismului fiind de peste 50%.

Anii cuprinși între momentul începerii revoluției și construcției socialiste și cel al dobândirii victoriei socialismului în România, ani ai primelor planuri anuale și cincinale, ai excepționalelor acumulări obținute pe tărîmul economiei pornite pe calea socialismului au fost totodată anii unor eforturi neslăbite depuse de partidul nostru pentru făurirea și perfecționarea statului socialist, pentru dezvoltarea învățămîntului, culturii și ridicarea nivelului de trai al poporului.

Triumful socialismului a asigurat o temelie trainică înfloririi națiunii noastre socialiste, afirmării multilaterale a tuturor cetățenilor. Poporul a dobândit posibilități nelimitate pentru afirmarea energiei și forței sale creatoare.

În procesul construcției socialiste, partidul nostru și poporul român au trebuit să facă față multor dificultăți, inerente unei opere sociale de asemenea amploare, au trebuit să înfrîngă împotrivirea, citeodată

¹⁵ *Ibidem*, p. 522 și următoarele.

înverșunată, a fostelor clase exploatatoare, care nu se împăcau cu gândul că au pierdut pentru totdeauna pozițiile lor privilegiate. Totodată, în uriașa și complexa operă de construire a noii orînduiri au existat și neajunsuri, s-au săvîrșit o serie de greșeli. Dar partidul, poporul nostru au găsit de fiecare dată resursele necesare pentru a înlătura greutățile, pentru a îndrepta greșelile, pentru a depăși dificultățile. *Linia caracteristică a perioadei construcției socialismului în România este dezvoltarea ascendentă, neîntreruptă, pe toate planurile a societății noastre, perfecționarea activității în toate domeniile.*

Consecvență tradițiilor sale internaționaliste, clasa muncitoare din țara noastră și partidul ei revoluționar au continuat să afirme plener în anii revoluției și construcției socialiste simțămintele lor calde de solidaritate frățească cu lupta progresistă din alte țări.

Un moment de mare însemnătate în precizarea poziției de solidaritate internațională militantă a partidului nostru, la scara întregii mișcări comuniste și muncitorești internaționale, l-a reprezentat plenara lărgită a Comitetului Central al partidului din aprilie 1964, în cadrul căreia a fost adoptată și dată publicității *Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*¹⁴. Documentul adoptat de plenară a făcut cunoscute în toată amplitudinea lor pozițiile realist-constructive ale partidului nostru față de întreaga evoluție a mișcării comuniste și muncitorești, afirmînd cu tărie încă o dată și în modul cel mai deschis considerentele potrivit cărora — în scopul unirii organice a teoriei cu practica revoluționară — partidului nostru i-a fost specifică dintotdeauna asocierea patriotismului cu solidaritatea internaționalistă militantă¹⁵.

În anii revoluției și construcției socialiste, partidul nostru a întreținut legături, în variate forme, cu numeroase partide comuniste și muncitorești din întreaga lume.

În continuă creștere s-au aflat în anii pe care-i avem în atenție relațiile internaționale ale statului nostru socialist. În centrul acestora s-au situat legăturile cu toate țările socialiste. Eforturi serioase au fost depuse pentru întreținerea unor relații cît mai bune cu cele mai diverse state, indiferent de orînduirea lor social-economică.

★

După victoria deplină și definitivă a socialismului în România, în anii 1963—1965, socialismul — sistem economic dinamic și în continuă dezvoltare — a început să se dezvolte pe propria-i bază economică și să cunoască un proces de maturizare în toate sferile vieții sociale.

Partidul nostru s-a preocupat cu grijă de schițarea cadrului și liniilor directe de consolidare și dezvoltare a socialismului. Aceasta s-a făcut în cadrul unor congrese, conferințe naționale și plenary intrate puternic, încă la momentul ținerii lor, în conștiința națiunii. Cu aceste prilejuri s-a desfășurat o intensă activitate pentru așezarea temeinică, trainică, a noilor relații de producție, de asigurare a vieții sociale în concordanță

¹⁴ Vezi documentul cu acest titlu, în Edit. politică, București, 1964.

¹⁵ *Ibidem*, p. 54.

cu cerințele lor, de eliminare a unor anacronisme și rămăneri în urmă, de perfecționare a întregului organism social.

La 19 martie 1965 a încetat din viață Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim secretar al Comitetului Central al partidului, președintele Consiliului de Stat. El se aflate în fruntea partidului timp de aproape două decenii împlinite, de la Conferința Națională a partidului din octombrie 1945. Plenara Comitetului Central al partidului nostru din 22 martie 1965 a ales în funcția de prim-secretar al Comitetului Central al partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. Conform orientărilor Conferinței Naționale și a hotărârii Plenarei Comitetului Central al partidului din 8 decembrie 1967, Marea Adunare Națională a ales, în sesiunea din 9 decembrie 1967, în funcția de Președinte al Consiliului de Stat, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Victoria socialismului în România, realizările mărețe obținute prin munca și priceperea întregului popor român condus de partidul său comunist au creat o bază trainică pentru dezvoltarea în perspectivă a societății socialiste, pentru înflorirea ei multilaterală.

Unul din capitolele luminoase ale istoriei României a fost marcat de Congresul al IX-lea al partidului, desfășurat la București între 19 și 24 iulie 1965¹⁶. Documentele dezbătute și adoptate de Congres, în primul rând Raportul general prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, document de covârșitoare însemnătate teoretică și practică, au trasat întregului popor un program vast și mobilizator de activitate¹⁷. Congresul a adoptat Directivele cu privire la Planul cincinal 1966—1970 și cele cu privire la valorificarea surselor energetice și electrificarea țării (1966—1975), precum și Statutul P.C.R. La acest congres s-a hotărât ca partidul să-și reia titulatura de Partidul Comunist Român, pe care o purtase înainte de Congresul de unificare din februarie 1948.

Într-o atmosferă de un deosebit entuziasm, Congresul a ales în funcția de Secretar general al partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, hotărâre întîmpinată cu o unanimă aprobare de către întregul partid și popor.

Congresul a hotărât continuarea neabătută a dezvoltării complexe și echilibrate a întregii economii, fixînd ritmuri înalte de creștere a producției industriale, mai cu seamă în ramurile de deosebită importanță, cum sînt baza de materii prime și energetice, metalurgia, construcțiile de mașini, chimia și altele. Un accent deosebit a fost pus pe valorificarea rațională, superioară a resurselor țării. Au fost prevăzute de asemenea o serie de măsuri menite să asigure dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, printre altele prin sporirea mijloacelor de mecanizare, chimizare, extinderea irigațiilor etc.

Documentele Congresului reflectau totodată legătura dialectică dintre progresul economic al țării și îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale populației, prevăzînd creșterea retribuției muncii, dezvoltarea construcțiilor social-culturale, sporirea volumului de mărfuri desfăcute prin comerțul socialist, ocrotirea sănătății, îmbunătățirea protecției și securității muncii etc. Dat fiind rolul tot mai important care

¹⁶ Vezi *Congresul al IX-lea al P.C.R.*, Edit. politică, București, 1965.

¹⁷ *Ibidem*.

fi revenea științei în construcția socialistă au fost stabilite o serie de măsuri în vederea întăririi bazei materiale a științei, îmbunătățirea organizării și îndrumării cercetării științifice, pe bază de programe unitare de cercetare și de pregătire a cadrelor. De asemenea a fost prevăzută perfecționarea continuă a învățămîntului de toate gradele, înființarea de licee industriale, agricole, economice și pedagogice, asigurarea gratuității manualelor pentru toți elevii din școlile de cultură generală și din licee etc.

Congresul al IX-lea al partidului nostru, ținînd seama de schimbările structurale petrecute în viața națiunii române prin victoria socialismului, a stabilit sarcina schimbării denumirii țării în Republica Socialistă Românie și adoptarea unei noi Constituții¹⁸.

Marea Adunare Națională, îndeplinind în istorica sesiune din 21 august 1965 atribuția de Adunare Constituantă, a adoptat Constituția Republicii Socialiste România.

Hotărârile Congresului al IX-lea au declanșat pretutindeni în țară o vie preocupare pentru realizarea obiectivelor stabilite, pentru dezvoltarea experienței în construcția socialistă.

Un moment remarcabil în lupta pentru înlăptuirea hotărîrilor Congresului al IX-lea l-a constituit Conferința Națională a partidului din decembrie 1967, care a adoptat Directivele cu privire la perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, corespunzător condițiilor noii etape de dezvoltare socialistă a României; îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării și sistematizării localităților rurale; perfecționarea metodelor de organizare și conducere a vieții sociale, a muncii organelor de partid, de stat și a organizațiilor obștești¹⁹.

Măsuri importante au fost adoptate în perioada imediat următoare pentru perfecționarea activității Marii Adunări Naționale, fiind introdus sistemul sesiunilor deschise, cu durată mai mare, în plen sau pe comisii. Îmbunătățiri importante au fost aduse organizării aparatului Consiliului de Miniștri, ministerelor și celorlalte organe centrale.

În vederea fructificării cît mai depline a energiilor creatoare ale oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, au fost create Consilii naționale ale oamenilor muncii de diferite naționalități.

De o însemnătate deosebită pentru dezvoltarea democrației socialiste a fost constituirea, la sfîrșitul anului 1968, a Frontului Unității Socialiste (denumit din 1980 Frontul Democrației și Unității Socialiste), care înmănunchează, alături de P.C.R., forța politică conducătoare a societății socialiste românești, toate organizațiile de masă și obștești, exponenții tuturor claselor și păturilor sociale care alcătuiesc structura societății noastre. Președinte al Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste a fost și este tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În lumina Directivelor Congresului al IX-lea privitoare la dezvoltarea științei a fost creat Consiliul Național al Cercetării Științifice. În ceea ce privește dezvoltarea învățămîntului, un moment important l-a înscris Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968, care a dezbătut

¹⁸ *Ibidem*, p. 336 și urm.

¹⁹ Vezi documentele publicate în Edit. politică, București, 1967.

„Legea învățămîntului în România”, adoptată de Marea Adunare Națională, lege în care s-a stabilit, printre altele, prelungirea duratei învățămîntului general la 10 ani.

Printr-o vastă și temeinică activitate politico-organizatorică, fără egal în trecut, conducerea partidului și statului a asigurat, pas cu pas, traducerea în viață a Directivelor celui de-al IX-lea Congres.

Înaintînd în procesul firesc de generalizare și înflorire a relațiilor socialiste în țara noastră, România a trecut într-o nouă etapă a dezvoltării vieții sociale, aceea a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Făurirea unei astfel de societăți presupune dezvoltarea rapidă a tuturor laturilor vieții sociale, perfecționarea organizării și conducerii acesteia, ridicarea bunăstării întregului popor, a nivelului general de cultură și educație socialistă a maselor, formarea omului nou, dezvoltarea multilaterală a fiecărui membru al societății, promovarea eticii și echității socialiste.

Pe plan teoretic, rezultînd din analiza științifică a stadiului de dezvoltare în care se afla țara noastră, conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată a fost conturat la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român²⁰, pe baza Raportului prezentat de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiind dezvoltat apoi la Congresul al XI-lea al partidului.

În anii următori Congresului al X-lea, P.C.R. a desfășurat o vastă activitate pentru înfăptuirea hotărîrilor adoptate. Sub conducerea organelor de partid s-a trecut la introducerea unui stil de muncă științific în toate domeniile de activitate. La 8 iulie 1971 a fost constituită Comisia centrală de partid și de stat pentru elaborarea prognozelor de dezvoltare economică și socială a României.

O însemnătate tot mai mare a dobîndit în această perioadă activitatea ideologică menită să asigure însușirea de către masele largi a tot ceea ce este mai valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, pentru fructificarea concepției filozofice despre lume și viață, pentru stimularea gîndirii vii și a acțiunii revoluționare a oamenilor muncii. Între 3—5 noiembrie 1971 s-au desfășurat, la București, lucrările Plenarei C.C. al P.C.R., în cadrul căreia tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat expunerea cu privire la „Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste”²¹.

Partidul Comunist Român s-a preocupat îndeaproape de desfășurarea unei politici externe în deplină concordanță cu interesele și aspirațiile poporului român. Pe lîngă numeroase acțiuni consacrate dezvoltării relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările lumii, indiferent de orînduirea lor socială, pentru edificarea securității europene și stîngerea tuturor focarelor de război din lume, România a inițiat la O.N.U. adoptarea unor importante rezoluții privitoare la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare, la inițierea unor acțiuni pe plan regional, în vederea îmbunătă-

²⁰ Congresul al X-lea al P.C.R.. Edit. politică, București, 1969.

²¹ Vezi documentele plenarei publicate în Edit. politică, București, 1971.

tățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene cu sisteme social-politice diferite ș.a. Recunoașterea prestigiului obținut de țara noastră în politica internațională s-a concretizat, printre altele, în faptul că România a fost aleasă membră în Consiliul dezvoltării industriale, Consiliul de administrație, Consiliul consultativ pentru aplicarea științei și tehnicii, toate organisme specializate ale O.N.U. României i-a fost încredințată președinția celei de-a XXII-a Sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. și a fost aleasă a doua oară membră nepermanentă a Consiliului de securitate.

De o însemnătate deosebită în obținerea remarcabilelor succese în îndeplinirea Directivelor Congresului al X-lea au fost hotărârile Conferinței Naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972, privitoare la accelerarea progresului economico-social al țării pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

O importanță remarcabilă pentru mersul ascendent al României pe calea civilizației socialiste și comuniste, a creșterii contribuției țării noastre la crearea unei lumi mai bune și mai drepte a avut alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România. Concretizînd votul unanim al tuturor conștiințelor țării, Marea Adunare Națională, convocată la 28 martie 1974 în a XII-a Sesiune a celei de-a VI-a Legislaturi, a ales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu Președinte al Republicii Socialiste România.

În istoria patriei noastre rămîn înscrise cu litere de aur, pentru totdeauna, puternicele semnificații ale celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român²², ale cărui lucrări s-au deschis în capitala patriei, în ziua de 25 noiembrie 1974.

În cadrul Congresului al XI-lea al partidului, atenția principală a fost consacrată relevării necesității creșterii și modernizării continue, în cincinalul 1976—1980, a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale, ridicării României pe o treaptă superioară de dezvoltare, parcurgerii unei părți însemnate a drumului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate²³. În acest sens, se aveau în atenție cu precădere: continuarea dezvoltării în ritm înalt a bazei tehnico-materiale a societății noastre, pregătirea forței de muncă, dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, sporirea contribuției cercetării la înlăturarea revoluției tehnico-științifice în România, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor — țelul suprem al politicii partidului nostru —, participarea activă a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și spirituale. În acest context au fost amplu analizate schimbările profunde produse în structura societății românești, perfecționarea continuă a activității de conducere a vieții economice și sociale, ridicarea rolului statului în organizarea construcției socialiste.

În concordanță cu întreaga dezvoltare a țării, au fost stabilite căile de întărire a rolului partidului în conducerea întregii noastre națiuni pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România.

²² Vezi volumul *Congresul al XI-lea al P.C.R.*, Edit. politică, București, 1975.

²³ *Ibidem*, p. 24 și urm.

Consecvent preocupărilor sale pentru neconținuta îmbunătățire a activității politico-ideologice, pentru educarea oamenilor muncii în spiritul concepției revoluționare despre lume și viață a partidului, pentru promovarea normelor și principiilor comuniste de etică și echitate, Partidul Comunist Român și-a stabilit la cel de-al XI-lea Congres un amplu plan de continuare a muncii în acest domeniu. Menținând în centrul analizei întreprinse pe acet tărîm Programul de activitate ideologică adoptat de istorica Plenară a C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, Congresul a apreciat că „rezultatele muncii politico-educative de formare a omului nou, constructor al socialismului, se evidențiază în mod elocvent în entuziasmul cu care întregul popor înfăptuiește politica internă și externă a partidului și statului”²⁴.

Congresul a analizat pe larg problematica Programului Partidului Comunist Român — Carta fundamentală ideologică, teoretică a partidului, Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării patriei noastre spre comunism²⁵.

Amplu dezbătut de masele largi în perioada premergătoare Congresului, Programul — exprimînd voința și interesele întregii națiuni române — a fost, pe drept cuvînt, denumit în Raport, „Programul poporului român de ridicare a patriei pe culmile luminoase ale civilizației comuniste”²⁶.

Înfățișînd programul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, direcțiile progresului accelerat al României în perspectiva trecerii spre comunism, Congresul al XI-lea al P.C.R. a acordat în același timp o deosebită atenție problematicii relațiilor internaționale ale partidului și statului nostru.

Desfășurate într-o ambianță de deplină unanimitate față de problemele supuse dezbaterii, lucrările Congresului s-au încheiat prin reelegerea — într-o atmosferă de profund entuziasm — a tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului.

În perioada de după cel de-al XI-lea Congres al P.C.R. s-a încheiat cu succes cincinalul 1971—1975 și s-a trecut la înfăptuirea unui nou Plan cincinal, a tuturor istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea al partidului.

În cincinalul 1976—1980 s-a continuat politica de dezvoltare în ritm înalt a forțelor de producție, de modernizare a întregii economii naționale a României socialiste. A crescut potențialul economic al României socialiste, bogăția noastră națională, care se cifra în 1980 la aproape 2 000 miliarde lei. Venitul național a sporit de asemenea într-un ritm anual de 10—11 la sută.

Pe baza dezvoltării în continuare în ritm înalt a economiei socialiste, a creșterii produsului social și a venitului național, în cincinalul 1976—1980 s-a înfăptuit un vast program de ridicare a nivelului de trai material și cultural al poporului, de sporire a gradului de civilizație și bunăstare a tuturor celor ce muncesc.

²⁴ *Ibidem*, p. 75.

²⁵ *Ibidem*, p. 79.

²⁶ *Ibidem*, p. 80.

Ca rezultat al continuării ferme a politicii de industrializare, al dezvoltării puternice a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, în 1980 peste 70% din forța de muncă activă a ajuns să lucreze în sectoarele neagricole, iar din aceasta, aproape 50% în industrie și construcții. Aceasta constituie o schimbare fundamentală în structura forțelor de producție și în cea socială a țării noastre, marcând transformarea României într-o țară industrial-agrară, în care rolul preponderent îl are industria.

Aționând cu fermitate pe baza hotărârilor Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1977, plenara C.C. al P.C.R. din martie 1978 a adoptat un ansamblu de măsuri menite să asigure întărirea și perfecționarea autoconducerii muncitorești, exercitarea plenară de către clasa noastră muncitoare, de oamenii muncii a atribuțiilor ce le revin în calitate de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari. Un loc important îl ocupă măsurile privind perfecționarea conducerii planificate a economiei, sporirea participării întreprinderilor, a consiliilor oamenilor muncii la elaborarea și îndeplinirea planurilor de producție, luarea în calcul a producției nete și producției fizice la acordarea retribuției.

Paralel cu o serie de măsuri privind întărirea autogestiei întreprinderilor, creșterea răspunderii colectivelor din unitățile economice față de felul cum sînt administrate și gestionate fondurile materiale și bănești, s-a hotărît — în scopul realizării unei mai mari cointeresări în rezultatele producției — participarea nemijlocită a oamenilor muncii la beneficiile realizate de întreprinderile în care lucrează.

Toate aceste măsuri — inițiate și elaborate sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu — au avut și au scopul de a pune în concordanță cadrul organizatoric democratic cu mecanismul economico-financiar, astfel ca metodele de planificare și conducere a activității economice să deschidă drum larg manifestării neîngrădite, active, a tuturor organelor colective pe care le avem, a inițiativei maselor de oameni ai muncii.

Conducînd și organizînd eforturile întregii națiuni în marea cîștigătoare a poporului și civilizației moderne, P.C.R. a asigurat și asigură condițiile pentru dezvoltarea continuă a democrației socialiste în cadrul societății, pentru perfecționarea formelor organizatorice de participare nemijlocită a întregului popor la conducerea statului, considerînd că aceasta este o necesitate obiectivă a însăși înaintării pe calea socialismului și comunismului, un factor determinant al întăririi orînduirii noastre noi.

Un moment deosebit de important în istoria patriei noastre l-a constituit hotărîrea din 17 martie 1975 a Marii Adunări Naționale care, în numele întregii națiuni, exprimînd voința fierbinte a partidului, a întregului popor, a reales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România.

Abordîndu-se într-o largă perspectivă probleme fundamentale ale operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism, în perioada ce a urmat Congresului al XI-lea al partidului au avut loc o serie de congrese și consfătuiri naționale care, prin analizele efectuate și măsurile stabilite, au contribuit la aprofundarea

pe coordonatele lor specifice a istoricei dezbateri angajate de Congresul al XI-lea al P.C.R. în problema făuririi noii societăți pe pământul României.

Într-aceste evenimente deosebite o însemnătate covârșitoare pentru activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, a avut-o Congresul educației politice și al culturii socialiste (1976). Magistrala expunere făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu acest prilej a cuprins un amplu plan de acțiune specific diverselor compartimente ale muncii politico-ideologice și cultural-educative ²⁷.

Perioada care a trecut de la Congresul al XI-lea a prilejuit desfășurarea în continuare a unei largi activități internaționale de către partidul și statul nostru, activitate ce se situează neabătut pe linia unei politici de colaborare și înțelegere între țări și popoare, pentru progres și pace pe planeta noastră.

În cadrul eforturilor făcute de România socialistă pe plan extern s-a înscris participarea activă a delegației sale la Conferința europeană pentru securitate de la Helsinki (1975), precum și contribuția adusă de delegația Partidului Comunist Român la buna pregătire și desfășurare a Conferinței partidelor comuniste și muncitorești din Europa, care a avut loc la Berlin (1976). În ambele împrejurări, prin glasul tovarășului Nicolae Ceaușescu, partidul și statul nostru și-au spus cuvântul cîntărit și responsabil în legătură cu marile probleme care confruntă azi lumea contemporană.

În cadrul Organizației Națiunilor Unite (O.N.U.) — ca și în diferitele ei organisme — reprezentanții noștri au desfășurat și desfășoară de asemenea o activitate rodnică, făcînd numeroase propuneri menite să îmbunătățească activitatea acestui organism internațional, în scopul întăririi legăturilor și cooperării dintre țări.

Pornind de la constatarea că făurirea noii orînduiri în țara noastră se realizează în condițiile favorabile ale colaborării și întrajutorării tovarășești, în primul rînd cu Uniunea Sovietică și cu celelalte state socialiste, România a acordat și acordă o mare importanță dezvoltării relațiilor de colaborare și schimburilor economice și tehnico-științifice cu aceste țări. În acest spirit, în calitate de membră a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), creat în 1949, cu scopul de a contribui la coordonarea planurilor economice naționale, de specializare în producție, în interesul înfloririi fiecărei economii naționale, ridicării bunăstării popoarelor țărilor membre, România s-a pronunțat pentru întărirea acestei colaborări pe baza înțelegerilor bi- și multilaterale, a avantajului reciproc, a respectării suveranității și independenței fiecărei țări, pentru întărirea în ansamblu a forțelor socialismului.

În același timp, România intensifică colaborarea economică și pe alte planuri cu țările în curs de dezvoltare, relațiile cu acestea avînd o importanță deosebită în lupta pentru afirmarea noilor principii care

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, Edit. politică, București, 1976.

trebuie să călăuzească raporturile între state, în întărirea independenței și suveranității naționale, în lupta împotriva forțelor imperialiste.

Pornind de la realitățile lumii contemporane, de la faptul că atât timp cât mai există țări cu orinduirii sociale diferite, trebuie să se realizeze o cooperare pașnică între ele, în scopul menținerii și consolidării păcii, România largeste și relațiile cu țările capitaliste dezvoltate.

Luptând pentru apărarea păcii, pentru micșorarea încordării în relațiile internaționale, țara noastră acordă totodată o deosebită atenție întăririi capacității sale de apărare, instruirii și înzestrării forțelor noastre armate, pentru a putea respinge orice încercare de știrbire a independenței patriei, a cuceririlor revoluționare ale poporului, a păcii în lume. Ca membră a organizației Tratatului de la Varșovia (încheiat în anul 1955), țara noastră își îndeplinește cu consecvență îndatoririle ce-i revin pe baza statutului și a principiilor fundamentale care statornicește activitatea acestui organism, în scopul contracarării, cu forțe unite, a politicii agresive duse de cuceririle imperialiste.

O importanță deosebită în promovarea politicii externe a țării noastre o au vizitele făcute de către tovarășul Nicolae Ceaușescu într-o serie de țări din Asia, Africa, America Latină, în Statele Unite ale Americii, precum și într-o serie de țări din Europa, ca și vizitele unora dintre reprezentanții de seamă ai acestor țări în România.

În semn de cinstire pentru rolul marcant pe care-l are în viața internațională, tovarășului Nicolae Ceaușescu i s-au conferit o serie de înalte distincții — peste 100 pînă la finele anului 1983 —, printre care: Ordinul „Lenin” (U.R.S.S.), Ordinul „Erou al Muncii Socialiste” (R.S.F. Iugoslavia), Ordinul „Ghiorgi Dimitrov” (R.P. Bulgaria), Ordinul „Karl Marx” (R.D. Germană), Medalia de aur „Frederic Joliot-Curie” a Consiliului Mondial al Păcii, Medalia de aur „Norbert Wiener” a Organizației mondiale pentru sisteme generale și cibernetică, Premiul „Simba” pentru pace pe anul 1978, Medalia de aur cu plachetă a Institutului de relații internaționale din Roma, „Om al anului 1980 pentru pace” (India), „Placheta de aur a Gintei regionale Piemont” (Italia).

Înscriindu-se în istoria acestor ani drept noi și importante dovezi ale popularității conducătorului partidului și statului nostru în viața internațională, au apărut peste hotare numeroase volume consacrate vieții și operei tovarășului Nicolae Ceaușescu, realizărilor României socialiste (130 de lucrări în 21 de limbi pînă la finele anului 1983).

Succesele remarcabile obținute de poporul român în toate domeniile de activitate în primii patru ani ai cincinalului 1976—1980, precum și creșterea continuă a prestigiului intern și internațional al Partidului Comunist Român au fost puternic puse în evidență în acțiunea de pregătire a celui de-al XII-lea Congres al partidului.

Lucrările Congresului s-au desfășurat la București în zilele de 19—23 noiembrie 1979²⁸, cu participarea unui număr de 2 656 de delegați. La Congres au luat parte 162 delegații și reprezentanți ai partidelor și

²⁸ Vezi volumul *Congresul al XII-lea al P.C.R.*, Ed. politică, București, 1981.

organizațiilor din 105 țări²⁹, împuterniciți ai partidelor comuniste și muncitorești, socialiste, social-democrate, ai altor organizații ale clasei muncitoare, ai partidelor și organizațiilor democratice, progresiste, mișcărilor de eliberare națională, forțelor sociale și politice înaintate, anti-imperialiste de pretutindeni, cu care partidul nostru întreține relații de solidaritate și colaborare. I-a nici unul dintre anterioarele congrese ale partidului nostru nu au participat delegații străine atât de numeroase, dovadă a creșterii remarcabile în zilele noastre a prestigiului internațional al P.C.R., expresie a simpatiei de care se bucură în lumea de azi acțiunea teoretică și practică a comuniștilor din țara noastră.

Raportul prezentat de Secretarul general al partidului — înalt model de abordare creatoare a aspectelor fundamentale ale dezvoltării societății românești în prezent și în perspectivă, a problemelor actuale ale vieții internaționale, a politicii interne și externe a partidului și statului nostru — a trecut în revistă marile realizări obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului, în împlinirea Planului cincinal 1976—1980 — prima etapă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Analiza obiectivă întreprinsă, punerea în evidență cu toată luciditatea atât a împlinirilor cât și a rămănelor în urmă în unele privințe a avut la bază aprecierea realistă conform căreia marile realizări obținute, în dezvoltarea forței economice a țării „sînt rodul activității neobosite, plină de abnegație a clasei muncitoare, țărânimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, al eforturilor considerabile materiale și umane, ale întregului popor, pentru ridicarea economico-socială a patriei. Nimic nu am primit din afară, în mod gratuit, nimic nu a căzut din cer! Stadiul în care am ajuns este expresia muncii eroice a poporului nostru, a hotărîrii și încrederii cu care toți oamenii muncii urmează și îndeplinesc neabătut politica partidului, a tăriei și forței socialismului, a capacității noii orînduiri de a asigura întregii națiuni un înalt nivel de civilizație materială și spirituală”³⁰

Congresul a dezbătut obiectivul fundamental și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a României în perioada cincinalului 1981—1985, punînd un accent deosebit pe aprofundarea următoarelor probleme fundamentale : lărgirea bazei proprii de materii prime și energie, accelerarea procesului de restructurare a industriei prin creșterea prioritară a ramurilor de prelucrare avansată, îndepluirea unei profunde revoluții agrare, dezvoltarea și modernizarea susținută a producției agricole, dezvoltarea puternică a bazei tehnico-materiale a societății, continuarea fermă a politicii de amplasare rațională pe teritoriu a forțelor de producție, determinarea unei calități noi, superioare, în întreaga activitate economică, a unei creșteri puternice a productivității muncii, a unei gospodăriri cu maximă eficiență a resurselor materiale și financiare, afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, în asigu-

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al XI-lea și Congresul al XII-lea și sarcinile de niitor ale partidului*, în volumul *Congresul al XII-lea al P.C.R.*, Ed. politică, București, p. 908.

³⁰ *Ibidem.*, pp. 23—24.

rarea progresului multilateral al patriei, înfăptuirea unei judicioase politici demografice, asigurarea și pregătirea forței de muncă, dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, participarea activă și eficientă a României la diviziunea internațională a muncii, accentuarea cooperării cu alte state în domeniul producției, științei și tehnologiei, creșterea continuă a bunăstării întregului popor și crearea unei noi calități a vieții — scopul esențial al politicii partidului nostru s.a.m.d.

Se află în documentele adoptate în unanimitate de Congresul a XII-lea — ansamblu coerent și armonios de directive și soluții științifice pentru cea mai stringentă problematică a deceniului următor în care România urmează să ajungă în stadiul țărilor cu dezvoltare medie — o reală dezvoltare creatoare a Programului partidului, adoptat la cel de-al XI-lea Congres în 1974.

Congresul a apreciat că deceniul 1981—1990 devine, prin toate implicațiile sale, deceniul realizării în linii mari a sarcinilor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Congresul a analizat marile schimbări petrecute în structura socială a țării, căile perfecționării activității statului, promovării largi a formelor colective de conducere, a democrației socialiste în toate sferile de activitate, întăririi autoconducerii muncitorești. Excepționale judecăți de valoare pun în evidență în toate aceste planuri valoarea rezultatelor care au fost obținute datorită principalității și consecvenței activității desfășurate de Partidul Comunist.

O semnificație deosebită a avut-o la congres dezbaterile poziției Partidului Comunist Român în etapa actuală, în acțiunea de creștere a rolului său în conducerea vastei opere de transformare revoluționară a societății românești. Importante aprecieri au fost făcute cu privire la creșterea calitativă a rîndurilor partidului nostru în anii revoluției și construcției socialiste.

Activitatea ideologică și politico-educativă pentru formarea omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă, pentru afirmarea patriotică și revoluționară a maselor largi, pentru afirmarea pleneră în societatea noastră a principiilor eticii și echității socialiste a format în Congres obiectul unei atenții deosebite.

Un loc important a ocupat la Congres prezentarea activității internaționale a partidului și statului nostru, prezentarea obiectivelor și liniilor directoare ale politicii viitoare a României pe plan mondial. În acest context s-a apreciat că întreaga evoluție a vieții politice internaționale, procesele și tendințele noi ce se manifestă pe plan mondial confirmă realismul și justețea aprecierilor partidului nostru, a orientărilor politicii externe a României.

Dintre marile probleme internaționale ale contemporaneității, Congresul a reținut și dezbătut amplu politica activă, consecventă de dezvoltare a relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, cu statele în curs de dezvoltare și nealiniat, de intensificare a conlucrării cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, activitatea pentru înfăptuirea securității și păcii în Europa — obiectiv de cea mai mare însemnătate al politicii noastre externe, necesitatea soluționării problemelor litigioase exclusiv pe calea tratativelor, poziția fermă a României privind lichidarea, pe această cale, a tuturor conflictelor și stărilor

de conflict care mai există în diferite regiuni ale lumii, dezarmarea generală și, în primul rînd, dezarmarea nucleară, imperativ de importanță vitală pentru progresul și existența întregii umanități, lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice, întărirea rolului O.N.U. și participarea, în condiții de deplină egalitate, a tuturor țărilor la soluționarea complexelor probleme ale lumii de azi — cerințe de prim ordin ale progresului și păcii în epoca noastră.

O analiză cu totul remarcabilă s-a făcut la Congres problemelor întăririi colaborării și solidarității Partidului Comunist Român cu toate partidele comuniste, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare, cu forțele antiimperialiste de pretutindeni, în lupta pentru transformări progresiste, democratice în societate, pentru progres social și pace în lume.

În ultima zi a lucrărilor au fost aprobate în unanimitate documentele supuse dezbaterii Congresului.

În calitate de Secretar general al partidului, Congresul a reales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. În acest fel a fost exprimată dorința fierbinte a întregului partid, a întregii noastre națiuni, care și-au manifestat într-o impresionantă unitate hotărîrea neclintită de a-l avea în continuare în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai strălucit fiu al clasei muncitoare, simbolul idealurilor de libertate, pace și progres ale poporului român, personalitate proeminentă a mișcării comuniste și muncitorești mondiale, a vieții politice internaționale.

Hotărîrile istorice ale celui de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român au fost întîmpinate cu ample manifestări de entuziasm și satisfacție pe cuprinsul întregii țări, de către întregul nostru popor. În acest context, oamenii muncii s-au angajat cu întreaga lor capacitate creatoare și cu întregul lor elan patriotic, revoluționar să participe la înfăptuirea tuturor obiectivelor propuse.

Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, eveniment grandios, trăit într-o emoționantă și deplină comuniune sufletească de către delegații comuniștilor din întreaga țară, împreună cu milioanele de cetățeni ai României socialiste, s-a înscris ca un eveniment de excepțională însemnătate în istoria patriei noastre. El a reprezentat, pe drept cuvînt, Congresul unui strălucit bilanț de învățături, care au deschis drum larg spre o etapă nouă, superioară în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

★

În intervalul scurs de la cel de-al XII-lea Congres al partidului, noi și importante realizări și evenimente au fost înscrise în hronicul timpului. Astfel s-a încheiat cu succes Planul cincinal 1976—1980 și s-a pornit desfășurată la înfăptuirea noului Plan cincinal (1981—1985). Acest al 7-lea plan cincinal din istoria României a fost lansat și se înfăptuiește sub cele mai bune auspicii, în condițiile în care, în calitate de proprietari producători și beneficiari ai avuției naționale, clasa muncitoare, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, și-au exprimat și și exprimă unanim hotărîrea de a realiza neabătut obiectivele noii etape a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Planul de dezvoltare economico-socială în anii 1981-1985 asigură creșterea armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, perfecționarea relațiilor sociale, ridicarea continuă a gradului de civilizație, a nivelului de trai material și spiritual al poporului. În acest cinciinal, pe baza dezvoltării tuturor sectoarelor de activitate, se va asigura realizarea obiectivului strategic de trecere a României din stadiul de țară în curs de dezvoltare la stadiul de țară mediu dezvoltată. Pentru atingerea acestui obiectiv, în centrul întregii activități economico-sociale este pusă realizarea unei noi calități a muncii și vieții, aplicarea largă a cuceririlor revoluționare tehnico-științifice, dezvoltarea puternică a științei și învățămîntului, factorii fundamentali ai făuririi socialismului și comunismului, ridicarea nivelului profesional, tehnic, științific și cultural al tuturor oamenilor muncii.

În perioada ce a trecut de la cel de-al XII-lea Congres al partidului au avut loc și o serie de alte evenimente cu adinci implicații pentru dezvoltarea economico-socială a patriei noastre (al II-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Congresul Educației și Învățămîntului, Forumul Tinerei generații și — în cadrul acestuia — Congresul Uniunii Tineretului Comunist, alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională și consiliile populare, al II-lea Congres al consiliilor oamenilor muncii, al II-lea Congres al educației politice și culturii socialiste ș.a.m.d.).

O însemnătate de excepție păstrează analiza întreprinsă de tovarășul Nicolae Ceaușescu — în cadrul celui de-al II-lea Congres al consiliilor oamenilor muncii (iunie 1981) — în legătură cu felul în care trebuie definit statul și formele de conducere din societatea noastră socialistă, în prezent și în perspectivă. Ținînd seama de transformările petrecute în societatea noastră socialistă, de noile forme democratice de conducere — care au devenit o realitate în etapa pe care o parcurgem — este natural — s-a subliniat cu acest prilej — să considerăm că ne aflăm într-un context social-politic de evidentă afirmare a democrației muncitorești în care însuși statul nostru socialist a devenit un stat al democrației muncitorești.

Intervalului de timp scurs de la cel de-al XII-lea Congres al partidului i-au reveni și împrejurările puternic marcate de o deosebită efervescență politică în care, într-o ambianță de deplină unitate și satisfacție populară, a fost reales tovarășul Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de Președinte al României socialiste.

În viața internațională au avut loc de asemenea o serie de evenimente și acțiuni — dintre care, în prim plan se înscrie Conferința de la Madrid pentru securitate europeană —, evenimente și acțiuni care au implicat puternic și România socialistă, poziția și politica sa externă.

În mod deosebit, în acest interval de timp, Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982³¹ s-a înscris în istoria patriei noastre ca un moment de referință prin contribuția de excepțională importanță la dezvoltarea teoriei și practicii construcției socialiste, la îmbogățirea gândirii revoluționare, prin mobilizatorul program de acțiune pe care l-a elaborat pentru întregul partid și popor.

³¹ Vezi *Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982*, Edit. politică, București, 1982.

Ca în atâtea împrejurări din anii care s-au scurs de la Congresul al IX-lea al partidului, încărcătura de adincă semnificație politică a evenimentului, forța ecoului său în istoria țării i le-au conferit magistrala expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită în deschiderea lucrărilor plenarei, expunere ale cărei idei și orientări de inestimabilă valoare și-au imprimat adinc pecetea pe dezbaterile ce au urmat, pe hotărârile ce au fost adoptate.

Larga deschidere spre analiza științifică profundă, din perspectiva dialecticii, a etapelor procesului revoluționar parcurs de patria noastră în făurirea noii orinduirii sociale, a evoluției forțelor de producție, stadiului actual al economiei românești și locului ei în economia mondială, a relațiilor de proprietate și repartiție în societatea noastră, a structurii relațiilor sociale, în general, cit și a problemelor teoretice, ideologice și ale muncii politico-educative desfășurate de partid îndreptățesc aprecierea că expunerea conducătorului partidului nostru la această plenară poartă girul unui remarcabil document programatic, ce a marcat și marchează un nou și important moment în desfășurarea cu succes a construcției societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul României.

Într-o atmosferă de puternică unitate a poporului în jurul partidului, al secretarului său general, de deplină angajare a tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, pentru înfăptuirea neabătută a obiectivelor dezvoltării economico-sociale a țării stabilite de Congresul al XII-lea, s-au desfășurat, în zilele de 16—18 decembrie 1982, lucrările Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, eveniment de importanță majoră în viața comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii, a întregului nostru popor.

Întrunită la trei ani după Congresul al XII-lea al partidului, Conferința Națională³² s-a constituit ca un moment de bilanț al activității desfășurate în această perioadă și stabilire a măsurilor menite să asigure realizarea în cele mai bune condițiuni a obiectivelor actualului cincinal.

Cutezătoarele idei, mobilizatoarele îndemnuri și sarcini cuprinse în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu au găsit un larg și profund ecou în rindul participanților la Conferința Națională și prin ei în conștiința comuniștilor, a milioanele de cetățeni ai patriei, fără deosebire de naționalitate, constituind pentru toți un însuflețitor program de muncă și luptă.

Ca întotdeauna, în cadrul marilor forumuri comuniste desfășurate în ultimii ani, și de această dată, cei mai buni fii ai poporului, urmînd exemplul tovarășului Nicolae Ceaușescu — pildă vie de atașament neclintit față de idealul dezvoltării comuniste a țării, de principialitate și cutezanță revoluționară — au deliberat cu majoră responsabilitate asupra căilor de urmat pentru consolidarea, prin noi izbînzi, a cuceririlor rămănte ale socialismului în patria noastră, pentru ca partidul comuniștilor români să-și îndeplinească în continuare istorica sa misiune — a conduce poporul pe drumul făuririi unui viitor demn și fericit, într-o patrie liberă, suverană, independentă.

³² Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la studiul actual al edificării socialismului, la realizarea Planului național unic de dezvoltare economico-socială, la programele speciale și la măsurile pentru îndeplinirea cu succes a cincinalului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea al partidului*, „Scinteia”, nr. 12540 din 17 decembrie 1982).

Analiza ansamblului desfășurării din viața economică, socialistă și politică a României în ultimii mai bine de 19 ani, analiza remarcabilelor succese obținute din 1965 încoace pe linia traducerii în viață a istoricelor hotărâri ale celui de-al IX-lea Congres al partidului și ale celorlalte trei congrese care au urmat — al X-lea, al XI-lea și al XII-lea —, ale Conferințelor Naționale ale partidului (1967, 1972, 1977, 1982), evidențiază cu pregnanță faptul că succesele înregistrate au confirmat și confirmă rolul de primă însemnătate al activității Secretarului general al partidului nostru, Președintele României Socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în elaborarea și aplicarea liniilor directoare ale politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru, în întreaga activitate de conducere a poporului pe calea luminoasă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism.

Legătura strânsă cu poporul și realitățile țării, receptivitatea față de tot ce este nou și înaintat, capacitatea remarcabilă de aplicare creatoare a învățăturilor socialismului științific la condițiile noastre specifice, dinamismul și spiritul novator, înaltele calități de militant și conducător comunist — clarviziunea și profunzimea gândirii sale dialectice, pasiunea și principialitatea revoluționară, devotamentul nețărmurit față de patrie și popor, internaționalismul consecvent — fac ca numele tovarășului Nicolae Ceaușescu să fie indisolubil legat de toate marile transformări petrecute în anii aceștia în societatea românească. Și aceste atribute se găsesc bine întipărite în conștiința colectivă a întregului popor român, în fiecare cuget și în fiecare simțire. În același timp, activitatea prodigioasă a tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a dovedit și se dovedește un puternic factor de accelerare a mersului înainte al patriei.

O excepțională expresie a dragostei și profundului respect pe care întregul nostru partid și popor le poartă conducătorului partidului și statului nostru o constituie adaptarea, cu unanimitate, de către Plenara C.C. al P.C.R. din 27 iunie 1984 a hotărârii de a se propune ca la cel XIII-lea Congres al partidului să fie reales tovarășul Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român³³.

Comuniștii, toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate, strâns uniți în jurul partidului — marele strateg al izbînzilor de azi, marele arhitect al chipului de mîine al țării — conștienți și mîndri de realizările dobîndite, sînt hotărîți să le amplifice, să dea viață Programului partidului, făcînd ca România Socialistă să se înalțe prin ani, mereu mai demnă, mereu mai frumoasă, așa cum o merită constructorii ei de azi, urmașii lor de mîine.

Anii care vor veni — este dorința noastră manifestă — vor fi anii unei și mai puternice afirmări a României socialiste — atît pe plan intern, cît și internațional — în toate domeniile de activitate, ani în care, sub conducerea partidului nostru comunist, oamenii muncii de pe întreg cuprinsul țării vor dobîndi noi realizări, vor înscrie noi și noi pagini de eroism nepieritor în istoria scumpei noastre patrii.

Este de datoria noastră a tuturor — și ne-o vom îndeplini cu dăruire revoluționară — să muncim fără preget pentru a înfăptui hotărîrile

³³ „Scînteia” din 28 iunie 1984.

celui de-al XII-lea Congres al partidului, prevederile celorlalte documente și orientări de partid, astfel încît România socialistă să se înalțe tot mai puternic, demnă, liberă între țările lumii, iar poporul ei să se bucure din plin de roadele socialismului.

Sub acest semn aniversăm în aceste momente 40 de ani de la declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în țara noastră și întimpinăm cu toată însuflețirea cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român.

1948—1984 : LA VOIE HISTORIQUE DE LA ROUMANIE SUR LES COORDONNÉES DE LA RÉVOLUTION ET DE LA CONSTRUCTION SOCIALISTE

RÉSUMÉ

Consacré à la célébration du 40e anniversaire de la révolution de libération sociale et nationale, antifasciste et antiimpérialiste, entreprise en Roumanie le 23 Août 1944, l'article se propose de présenter la voie historique parcourue par le peuple roumain sur les coordonnées du développement socialiste pendant la période 1948—1984. L'auteur part de l'analyse des principaux moments où le Parti Communiste Roumain a établi les lignes directrices de ce développement et expose — par de nombreux exemples et conclusions — la manière dont on a accomplie et l'on continue d'accomplir la politique générale intérieure et internationale d'après — guerre.

Une place importante est accordée à la présentation de l'étape qualitativement supérieure inaugurée dans cette œuvre complexe par le IXe Congrès du P.C.R. — qui s'est tenu en juillet 1965 congrès où l'on a élu à la tête du parti le camarade Nicolae Ceaușescu. L'analyse des deux décennies environ écoulés depuis ce Congrès historique offre la possibilité de souligner le fait que tous les succès remarquables enregistrés ont confirmé et confirment le rôle de premier ordre de l'activité du secrétaire général du parti, le président de la Roumanie socialiste, le camarade Nicolae Ceaușescu, dans l'élaboration et l'application des lignes directrices de la politique intérieure et internationale de notre parti et de notre Etat, dans toute l'activité de direction du peuple sur la voie de l'édification de la société socialiste multilatéralement développée et de marche en avant de la Roumanie vers le communisme.

INTELECTUALITATEA ROMÂNĂ
ÎMPOTRIVA DICTATURII ANTONESCIENE
ȘI FASCISMULUI ÎNAINTEA ACTULUI ISTORIC
DE LA 23 AUGUST 1944

DE
TRAIAN UDREA

Forțele progresiste și patriotice din țara noastră, muncitorimea înaintată în frunte cu comuniștii, influente cercuri politice și de afaceri burgheze, numeroși oameni de știință și cultură, intelectuali de toate formațiile, deși situați pe platforme ideologice și având interese de clasă sau de grupe diferite, chiar antagonice în probleme de politică internă, și-au manifestat în întreaga perioadă interbelică, dar mai ales după instaurarea hitlerismului în Germania, o poziție critică împotriva pericolului fascist, pentru apărarea suveranității și independenței naționale, s-au solidarizat constant¹ cu victimele terorii hitleriste și cu popoarele ce au văzut pradă politicii agresive a statelor imperialiste și revanșiste, adepte ale revizionismului teritorial.

Lipsa unui front popular antifascist generalizat la scara întregii țări, a permis instaurarea fără dificultăți și fără o opoziție hotărâtă a dictaturii regale. Mai mult chiar, a determinat o serie de frunțași politici și intelectuali de stînga sau de centru stînga, cunoscuți pentru vederea lor antifasciste din sinul partidelor politice burgheze, să sprijine activ dictatura carlistă în credința că prin aceasta vor contribui la bararea ascensiunii formațiilor de extremă dreaptă, în primul rînd a legionarilor, spre putere. Orientarea dictaturii regale spre Axă la începutul verii 1940², sub imperiul instituirii temporare a supremației militare a Axei pe o mare parte a continentelor europene, năruirea fruntarilor țării sub presiunea ultimativă a statelor revizioniste, alungarea de pe tron a regelui Carol și instaurarea dictaturii antonesciene, ca urmare a crizei regimului politic, a dictaturii și presiunilor puterilor Axei, au demonstrat inconsistența sprijinirii dictaturii unei oligarhii rapace în cap cu regele ca mijloc de preîntîmpinare a ascensiunii fascismului la putere.

¹ Vezi, în acest sens, presa burgheză de mare tiraj, inclusiv așa zisele organe de presă și publicațiile independente.

² Semnificativ, în acest sens, regele Carol II, în momentul în care s-a decis să facă cotitura ce s-a dovedit fatală nu numai pentru soarta țării dar și pentru propria sa persoană, spre Axă, a renunțat total la colaborarea și a îndepărtat din echipa guvernamentală elementele antifasciste înlocuindu-le cu politicieni și intelectuali de orientare profascistă.

După instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene, continuată de o dictatură militară antonesciană, opoziția intelectualității democratice și progresiste împotriva dominației fasciste a îmbrăcat forme și a căpătat un conținut nou, adaptat condițiilor de arbitrar și represiune instituite de regimul antonescian și ținând seama de consecințele nefaste ale alăturării României la Pactul Tripartit. De la manifestațiile de protest împotriva dictatului fascist de la Viena, iar apoi contra prezenței trupelor hitleriste în țară, de la indignarea și sentimentul de revoltă generală împotriva asasinatelor bestiale săvârșite de legionari, mai ales la sfârșitul lunii noiembrie 1940³ și în zilele rebeliunii din ianuarie 1941, la organizarea a numeroase agape, conferințe, reuniuni științifice și culturale, serbări școlare și universitare, prin articole strecurate cu abilitate printre foarfecele cenzurii antonesciene⁴, majoritatea covârșitoare a intelectualității române, continuând și ducând mai departe tradiția opoziției sale față de fascism din perioada interbelică, a găsit variate prilejuri pentru a-și exprima desolidarizarea și poziția critică față de politica oficială internă și externă de colaborare cu fascismul și față de practicile antipopulare ale guvernării antonesciene.

Interzicerea activității și publicațiilor tuturor partidelor și organizațiilor politice (cu excepția celor legionare sau aparținând Grupului etnic german), interdicția oricărei manifestări de critică sau condamnare a politicii de aservire față de Axă, măsurile teroriste de intimidare și represiune, îndepărtarea din posturi a unor eminente profesori și oameni de știință sub invinuirea onorantă de a se fi opus fascismului și lacheilor săi, asasinarea unor cărturari de seamă ai neamului, nu au permis intelectualității, ca de altfel întregului popor român, să ia atitudine deschisă, ținând seama de rigorile „ordinei antonesciene”. A rămas pentru cei mai dârji și neînfricați soluția angajării, alături de forțele revoluționare antifasciste, în mișcarea de rezistență contra dominației fasciste. Majoritatea intelectualității, însă, cel puțin în primii ani de dictatură antonesciană și mai ales în perioada dictaturii legionaro-antonesciene, nepuținându-și exprima sentimentele și convingerile lor intime antifasciste prin forța cuvântului scris, care le era reprimat de cenzură, refuzând orice formă de colaboraționism cu fascismul, au ales cea mai sigură cale de detașare și în același timp de contestare a unui regim care promova misticismul, obscurantismul, rasismul, cultul forței și al morții: elaborarea, definitivarea și publicarea unor lucrări de știință, cultură, literatură, artă care să afirme contrar sloganurilor fascismului vitalitatea poporului român, tradițiile sale și drepturile sale istorice asupra teritoriului național

³ În ciuda teroarei și a interdicției formale a oricărui gest cu semnificație politică, înmormântarea profesorilor N. Iorga și V. Madgearu s-a transformat într-o manifestație de protest împotriva crimelor legionare. O formă de manifestare a oprobriului public împotriva acestor crime este apariția unor articole de evocare a memoriei celor dispăruți („Flamura”, condusă de Mihai Dragomir și I. D. Sucișiu o face încă în numărul din decembrie 1940 în plină dictatură legionară; după înăbușirea rebeliunii numărul acestor evocări va crește; remarcabil între altele fiind elogiul făcut lui N. Iorga de G. Brătianu cu ocazia investirii acestuia din urmă cu titlul de membru plin al Academiei Române, pe postul rămas vacant în urma asasinării ilustrului său predecesor).

⁴ O culegere selectivă a unor astfel de articole de atitudine antifascistă a fost publicată de G. Ivașcu și Antoaneta Tănăsescu sub titlul *Cumpăna cuvântului, 1939—1949. Mărturii ale conștiinței românești în anii celui de al doilea război mondial*.

inclusiv a părților cedate ca urmare a dictatului fascist, perenitatea valorilor culturale afirmate pe plan mondial și pe pământul românesc de-a lungul secolelor indiferent de apartenența națională sau de alte criterii discriminatorii. Apar, astfel, între altele, *Filozofia românească de la origini pînă astăzi* a lui N. Bagdasar (1941), *Istoria filozofiei contemporane*, în 5 vol. (1941—1945) a lui P.P. Negulescu, monumentală *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent* a lui G. Călinescu (1941), *Înțelesuri* (1941) și *Între două lumi* (1942) de M. Ralea, *Ofensiva contra filozofiei științifice* (1943) în care C. Rădulescu-Motru ia atitudine contra misticismului.

Numeroși istorici și juriști (Silviu Dragomir, I. Lupaș, C.C. Giurescu, St. Pascu, G. Sofronie, G. Brătianu etc.) publică lucrări care atestă drepturile imprescriptibile ale poporului român asupra Transilvaniei contestînd deci cu argumente științifice indubitabile raptul fascist din 30 august 1940 de la Viena.

Istoricul A. Oțetea publică prima ediție a lucrării *Renașterea și Reforma* (1941), Stanciu Stoian, *Sociologia și pedagogia satului* (1942), Grigore Antipa lucrarea *Marea Neagră* cu numeroase referiri la permanența românească pe aceste meleaguri. Chiar și operele unor cărturari ce-și întemeiau argumentația pe temeuri idealiste sau iraționaliste (Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii* (1942) și *Trilogia culturii* (1943), Eugen Lovinescu etc.) nu abdică în formularea concluziilor lor de la nivelul unor dezbateri științifice nefăcînd concesii conjuncturale guvernanților profasciști⁵.

Pe fondul unor rezerve ideologice⁶ și a ostilității față de fascism și de Germania hitleristă, considerată a fi provocat direct sau indirect mutilarea teritorială a țării în vara anului 1940, în condițiile în care începînd din 1942 trupele agresoare fasciste suferă înfringeri militare tot mai grele pe toate fronturile și se întrevedea victoria îndepărtată dar certă a coaliției Națiunilor Unite, intelectualitatea română iese treptat din pasivitatea forțată la care o condamnase temerile de represiunile regimului dictatorial și își manifestă tot mai hotărît azeziunea la o acțiune care să ducă la scoaterea României din război și la eliberarea țării de sub dominația fascistă.

⁵ Cercetarea fostelor arhive ale Președinției Consiliului de miniștri, a fostului minister al Informațiilor (propagandei) precum și alte mărturii și documente din epocă ne permit să conchidem că regimul de dictatură antonesciană în ciuda unor oferte tentante (de la promovări în posturi universitare sau în funcții bine retribuite, trimiteri în călătorii și burse de studii, invitații pentru a conferenția în diverse capitale europene, firește dintre cele aflate sub controlul Axei etc.) nu a reușit să cîștige de partea sa decît o infimă parte a intelectualității, majoritatea și partea cea mai valoroasă a intelectualității române — cu rari excepții — refuză colaborarea cu guvernul Antonescu și cu patronii săi hitleriști. De altfel, însăși inițiativele guvernanților antonescieni de a patrona elaborarea unor lucrări istorico-geografice și lingvistice în limbi de circulație universală, menite să demonstreze opiniei publice internaționale drepturile istorice asupra tuturor teritoriilor locuite în majoritate de români sau mai tirziu inițierea editării ziarului „Ecol” se vor întoarce ca un bumerang împotriva inițiatorilor, deoarece majoritatea intelectualilor angajați în aceste publicații vor ști să folosească posibilitățile oferite de oficialități pentru a adopta o linie și o atitudine potrivnică politicilor imperialiste, anexioniste, cotropitoare de popoare promovate de Germania hitleristă și asociații săi.

⁶ Nu trebuie uitat că intelectualitatea română fusese formată în majoritate în respectul și admirația față de cultura clasică occidentală indeosbci franceză, deci refuza apriori tot ce venea de la ocupanții Franței, de la denigratorii valorilor culturii universale tradiționale.

În anii 1943—1944, numeroși intelectuali depășesc pragul criticii verbale și ocazionale doar a unui sau altui aspect reprobant al politicii antonesciene, aderă și acționează în cadrul mișcării generale de protest colectiv contra dominației fasciste, subscriu și se declară de acord cu acțiunile menite să scoată România din războiul hitlerist să înlăture dictatura antonesciană și ocupația hitleristă, să readucă România în rîndurile statelor libere și independente. Arestînd, în ajunul declanșării agresiunii antisovietice și după aceea, pe toți militanții politici, elementele revoluționare și democratice, oamenii de cultură etc. care se situau sau manifestaseră public în trecut poziții antifasciste, organele repressive antonesciene au adunat și au pus în contact nemijlocit în lagăre și închisori reprezentanți și exponenți ai unor curente și tendințe, pături și categorii sociale care se situau — în afara poziției lor antifasciste comune — de la cei cu poziții conservator-tradiționaliste (care luaseră atitudine contra pericolului și dominației fasciste în numele afinităților cultural-spirituale sau a intereselor materiale ce-i legau de cercurile occidentale franceze și engleze, îndeosebi) de la elementele antilegionare și antihitleriste din fostele partide burgheze ce colaboraseră cu dictatura regală în anii 1938—1939 în special și cei care protestaseră individual contra aservirii României de către Axă pînă la militanții revoluționari de stînga din rîndul cărora ieșea în evidență importantul și combativul grup al deținuților politici comuniști.

Înfruntînd rigorile lagărelor de concentrare între deținuții antifasciști — despărțiți prin concepții și interese de clasă, dar uniți în ura lor contra fascismului⁷ s-au purtat discuții, confruntări de păreri, s-a ajuns la concluzia necesității făuririi unui front unic de luptă antifascistă⁸.

Nefiind o clasă sau o pătură socială omogenă, identificîndu-se ca stare materială, mentalități și poziție socială — cu excepția unei pături restrînse privilegiate — mai ales cu mica burghezie de la orașe și sate, majoritatea intelectualității nu s-a angajat însă în acțiuni deschise de rezistență antifascistă de participare activă directă la pregătirea coterii istorice ce va avea loc la 23 August 1944. Posibilitățile superioare de informare, cunoaștere și apreciere a evoluției situației interne și inter-

⁷ Din lungul șir de intelectuali antifasciști internați în lagărul de la Tg. Jiu, enumerăm între alții, în afara militanților P.C.R. — pe Th. Argezei, Mihail Ralea, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, N. D. Cocea, Radu Cioculescu, N. Șt. Graur, Anton Ionel Mureșanu ș.a.

⁸ Despre aceasta, mai pe larg în Olimpiu Măcișescu, *Apărarea patriotică*, Edit. științifică, București, 1971, capít. III passim. Tot ca o reflectare a „spiritului” de la Tg. Jiu trebuie notată scrisoarea grupului restrîns de membri P.N.Ț. care, eliberați din lagărul de la Tg. Jiu, adresau în mai 1943 lui Maniu cererea de a ieși din pasivitate și de a se angaja în acțiunea de desprindere a României din alianța cu Germania hitleristă (Textul scrisorii a fost publicat în „Dreptatea”, 29 august 1944).

⁹ Facem precizarea că atît în rețeaua ilegală a P.C.R. cît mai ales în conducerea și în rețeaua de grupe patriotice organizate în cadrul Comitetului național revoluționar român din nordul Transilvaniei, a Uniunii patrioților și a altor organizații revoluționare antifasciste se găseau un număr mare de intelectuali, studenți, muncitori autodidacți cu cunoștințe culturale-științifice, mai ales din domeniul științelor sociale, la nivelul unor intelectuali, fapt reflectat și în numărul relativ mare de intelectuali arestați, judecați și condamnați de curțile marțiale în anii 1943—1944. Este de remarcat, de asemenea, numărul mare de avocați, mulți oferindu-și voluntar și fără onorar serviciile, care, fără a se dezice de concepțiile lor de clasă, apar la bară pentru a apăra grupuri de militanți sau simpatizanți antifasciști aduși în fața instanțelor civile și militare.

naționale a țării, le-au permis însă intelectualilor să sesizeze mai acut situația disperată, aparent fără ieșire, în care se găsea România datorită politicii trădătoare antonesciene de aservire totală față de Germania hitleristă și stării de război a României după 1942 cu majoritatea statelor lumii. Pe front sau în spatele frontului ca ofițeri de rezervă, în școli și universități, în instituții de stat și particulare având posibilități de mișcare, pătrundere și influențare în toate mediile sociale, intelectualii și-au adus o contribuție importantă în formarea unui curent de opinie, în favoarea obiectivelor național-antifasciste și în cercuri sau grupuri în care membrii cunoscuți sau recunoscuți ai P.C.R., P.S.D. și ai altor organizații revoluționare nu aveau acces.

De la răbufniri polemice individuale de o mare virulență și de un larg răsunset în sinul opiniei publice ca violentul pamflet antihitlerist al lui Argehezi „Baroane”¹⁰ sau ca scrisoarea deschisă de protest a lui N. Rădescu adresată aceluiași Killinger în momentul în care acesta, într-un discurs, insultase poporul și armata română, asistăm tot mai frecvent, începând din 1942 la luări de poziție colective în sinul diferitelor categorii de intelectuali.

Aparent punând căruța în fața cailor, începând din toamna anului 1942 și devenind frecvente în a doua jumătate a anului 1943, au loc numeroase reuniuni, dezbateri fie în așa zise cercuri de studii ale P.N.Ț. și P.N.L. (cu acordul tacit al autorităților), fie în cadrul unor grupuri și grupări restrinse în care se discută, pornindu-se aprioric de la ideea că Germania hitleristă ar pierde războiul și regimul antonescian va fi înlăturat, proiecte de reorganizare politică, de reforme social-politice, în genere de organizare postbelică a societății românești. Inițiate în ideea ca principalele partide politice burgheze să se găsească pregătite programatic pentru restaurarea — credeau și sperau frunțașii acestor partide — regimului democrației parlamentare în tiparele sale interbelice. Majoritatea participanților la aceste cercuri de studii P.N.Ț. și P.N.L., stăpiniți de un puternic conservatism nu au fost în măsură să găsească soluții viabile rămânând, în genere, prizonerii vechilor formule anacronice, dar este de reținut faptul că raportorii și participanții la discuții, în majoritate intelectuali, porneau de la ideea că zilele dominației fasciste și ale regimului antonescian erau de acum numărate.

Pe aceeași linie de preocupări, dar de pe poziții radical-țărăniște și radical socialiste sînt contactele și enunțările programatice a unor oameni politici și intelectuali cu vederi de stînga.

Astfel, în acea perioadă se constituie și activează (bineînțeles conspirativ) Uniunea Socialistă a muncitorilor și țăranilor (cunoscută în literatură și sub denumirea dată ulterior, după eliberare, de gruparea socialist-țărăniștă) sub președinția lui Mihail Ralea, secretari generali fiind Lothar Rădăceanu și Stanciu Stoian. Această Uniune va adera în toamna anului 1943 la Frontul patriotic antifascist, președintele ei avînd un rol important în contactarea „tinerilor” național-țărăniști

¹⁰ „Informația zilei”, 30 septembrie 1943. De altfel, directorul acestui ziar, G. Malciu, va trimite în noiembrie 1943 o scrisoare deschisă lui Maniu în care îl va acuza de prudentă exagerată într-un moment în care țara avea nevoie de o acțiune decisă, concertată pentru a se salva din prăpastia în care o împingea dictatura antonesciană prin continuarea războiului antisovietic.

grupați în jurul lui Anton Alexandrescu și a unor membri marcanti ai grupării liberale tătărăsciene. Direct sau prin intermediul doctorului Petru Groza se ia contact și cu grupul universitarilor de la Brașov¹¹, avându-i în frunte pe Victor Jinga, V. Gionea, Alex. Herlea ș.a.

După numeroase conciliabile, grupul V. Jinga neîncadrându-se în Frontul patriotic antifascist sau în alte alianțe antifasciste ale P.C.R. și celorlalte forțe revoluționare democratice se decide să-și fixeze poziția față de situația internă și internațională a României și să elaboreze un *Proiect de enunțări principiale și propagandistice*, în care luind poziție critică netă față de regimul de dictatură antonesciană, de participarea României la războiul antisovietic, se declarau, după eliberare, pentru un program de înnoiri burghezo-democratice care ar fi dus la lichidarea moșierimii ca clasă și a relațiilor de dijună din agricultura românească, la adoptarea unei legislații muncitorești democratice, la o reconstrucție pe baza lărgită a agriculturii și industriei românești. După mai multe ezitări, în iulie 1944 acest *Proiect* multiplicat în sute de exemplare va fi difuzat în cercurile largi de intelectuali și oameni politici din Brașov, de pe Valea Prahovei și din București¹².

Împotriva continuării alianței războinice cu puterile Axei, contra teroarei și abuzurilor autorităților antonesciene se constituiesc grupuri antifasciste și în rîndul elevilor și studenților, un rol important în clarificarea politică și în antrenarea antifascistă avîndu-i membri și simpatizanții P.C.R. și ai U.T.C. Din rîndul tinerilor luptători antifasciști cad victime. Astfel, un grup de elevi de la liceele „Cultura” și „Matei Basarab” din București care au difuzat manifeste și fluturași cu lozinci antihitleriste și antonesciene sînt prinși, arestați și judecați, conducătorul lor utecistul Moscu (Muscă) fiind condamnat la moarte¹³.

În decembrie 1943, organele de siguranță descoperă casa conspirativă a P.C.R. din str. Crîngului 15, cu care prilej este capturată și o parte a arhivei C.C. al P.C.R., al Uniunii patrioților, U.T.C.-ul și Apărarea Patriotică¹⁴. Cu acest prilej sînt descoperite și numeroasele legături și colaborări pe care aceste organizații revoluționare le aveau cu numeroși intelectuali antifasciști. Urmează arestări, procese.

Se descoperă astfel legăturile stabilite în primăvara anului 1943 între unul din conducătorii Uniunii Patrioților, profesorul Gh. Vlădescu Răcoasa și o serie de intelectuali din Sibiu între cari profesorul Petre Drăghici și asistentul universitar Barbu Zevedei, ceea ce atrage arestarea și judecarea acestora. În apărarea acuzațiilor, în afara unor avocați anga-

¹¹ La Brașov, se refugiase de la Cluj, Academia Comercială în frunte cu rectorul ei Victor Jinga. În jurul lui V. Jinga, încă de la Cluj se constituise un grup de universitari cu idei radical-socialiste moderate care în esență militau pentru desăvîrșirea sub toate aspectele ale revoluției burghezo-democratice. Ei editaseră publicația „Țara de mline” cu titlul schimbat (în 1939—1940) „Țara nouă”.

¹² Mircea Băltescu, *Lupta patriotică și antifascistă a oamenilor muncii brașoveni sub conducerea P.C.R. între anii 1940—1944* în „Cumidava”, 3/1969, p. 52.

¹³ În preajma procesului, au loc acțiuni de solidarizare cu elevii antifasciști în sinul unor cercuri studențești, cîțiva studenți mediciști (între care viitorul critic literar I. Vitner), scriind sute de cărți poștale pe care le puneau în cutia poștală a unor personalități culturale, juriști etc. prin care demascînd teroarea antonesciană solicitau sprijin în favoarea celor arestați.

¹⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fond 1, dos 15, f. 413—431.

jați, iau cuvîntul Lucian Blaga (al cărui asistent și colaborator la revista „Saeculum” era Barbu Zevedei), D. D. Roșca, scriitorul Ion Agârbiceanu și alții¹⁵.

Cu prilejul procesului de la Sibiu și mai ales a procesului conducătorilor Uniunii patrioților, coroborîndu-se și datele rezultate din analiza materialelor de arhivă confiscate în decembrie 1943 a rezultat că unul din obiectivele principale pe linia de Front patriotic antifascist a fost atragerea intelectualilor patrioți, indiferent de apartenența lor politică anterioară, la acțiuni de protest împotriva terorii și abuzurilor autorităților antonesciene, pentru scoaterea României din războiul hitlerist, pentru ruperea alianței cu Axa și eliberarea țării de sub dominația fascistă.

În rechizitoriul Curtii marțiale al Corpului VI armată Sibiu se relatează că luînd cunoștință de existența unei mișcări de „grupare a intelectualilor din sinul Universității bucureștene cu vederi democratice”¹⁶, mai multe cadre ale Universității clujene refugiați la Sibiu între care B. Zevedei, Al. Roșca, dr. I. Bârză, Anatolie Chircev, David Prodan, Radu Stoichiță, M. Beniuc și alții, au luat în discuție ideea „creării unei grupări de intelectuali cu vederi democratice, care să strîngă rîndurile pentru a fi găsiți uniți într-o eventuală schimbare a situației externe și interne și astfel să facă față situației”¹⁷. Pentru această acțiune au fost contactați din rîndul profesorilor universitari, sibieni, înaintea operării arestărilor, Liviu Rusu, Emil Petrovici, D.D. Roșca, Const. Dăicoviciu¹⁸.

Arestarea și judecarea conducătorilor Uniunii patrioților a făcut ca această primă inițiativă de grupare a universitarilor din București, Cluj (refugiați la Sibiu), iar mai tîrziu și a celorlalți din Iași (refugiați în primăvara anului 1944 la Alba Iulia și în împrejurimi) în vederea pregătirii unei acțiuni comune (în afara lui Gh. Vlădescu Răcoasa erau antrenați în aceste acțiuni S. Stoilov, Gh. Vrânceanu și alții) să nu poată prinde viață încă la sfîrșitul anului 1943.

În condițiile în care împotriva intelectualilor încadrați în Frontul patriotic antihitlerist s-au abătut un val de arestări, trimeri în judecată, condamnări, internări în lagăre sau fixarea unor domiciliu forțate și în care fiecare mișcare a celor bănuși a avea legături cu forțele revoluționare antifasciste era urmărită îndeaproape de organele de poliție și siguranță antonesciene, sarcina preluării ștafetei, a reluării ideii grupării universitarilor și alcătuirii unui memoriu prin care să se ceară ieșirea din războiul nefast antisovietic, ruperea alianței cu Germania nazistă și eliberarea României de sub dominația fascismului a trecut în mîinile unor intelectuali burghezi antifasciști pe care autoritățile antonesciene nu-i puteau bănuși de simpatie față de comuniști.

¹⁵ Stelian Neagoc, *Viața universitară clujeană interbelică*, Edit. „Dacia”, Cluj-Napoca, 1980, vol. II, p. 342–344.

¹⁶ Din depoziția unui martor la procesul de la Sibiu, pentru cadrele didactice universitare de la București, reieșea că pentru inițiatorii „grupării” la București în afara lui Gh. Vlădescu Răcoasa, mai erau profesorii Mireca Florian, Al. Rosetti, D. Gusti, C.I. Parhon, Gr. T. Popa. Tot acesta, în interogatoriul din 25 noiembrie 1943 preciza : „inițiativa a pornit de la București”.

¹⁷ Stelian Neagoc, *op. cit.*, vol. II, p. 340–341.

¹⁸ *Ibidem*. p. 316.

Firește, dată fiind formația lor ideologico-politică, noul grup de inițiativă (D. Danielopolu, Gr. T. Popa, M. Băcescu, Miron Nicolescu ș.a.) nu va recurge la soluția contactărilor, elaborării unui memoriu și strîngerii de semnături cu mijloace conspirative.

Academia Română și Senatele universităților păstrasera încă libertatea de a se întruni și dezbate în ședințele lor o serie de probleme de natură profesională, de a lua unele inițiative de natură cultural-științifică¹⁹, cit și posibilitatea de a înmîna conducerii statului memorii și întîmpinări privind activitatea și preocuparea oamenilor de știință și cadrelor universitare.

De aceea, în martie 1944, Universitatea București (rector Horia Hulubei), adresează Președinției Consiliului de miniștri cererea de a se încuviința dezbateră în proxima ședință a Senatului universitar a situației internaționale grele în care se găsea România și a căilor „constituționale” de ieșire din impas²⁰.

Întîmpinînd un refuz categoric, conducerea Universității București renunță să dezbate această problemă în ședințele Senatului.

Pătrunderea trupelor sovietice în nord-estul României și mutarea operațiilor militare pe teritoriul țării noastre la sfîrșitul lunii martie începutul lunii aprilie 1944, refuzul dictatorului Antonescu de a scoate țara din război (vezi, în acest sens, schimbul de mesaje Ion Antonescu generalul Wilson, pe de o parte, memoriile înaintate lui Antonescu de fruntașii P.N.Ț. și P.N.L. pe de altă parte), precum și începerea bombardamentelor aeriene aliate (care, pe plan politic, semnificau că întreaga coaliție antihitleristă înțelegea să poarte război României dacă aceasta nu ieșea din alianța cu Germania hitleristă), demonstau că întreaga națiune română, într-o formă sau alta trebuia să ia atitudine și să acționeze pentru salvarea viitorului independent al statului român.

În aceste condiții, grupul de inițiativă academică și universitar a trecut, în cursul lunii aprilie 1944, la elaborarea unui memoriu către conducătorul statului Ion Antonescu²¹. „În clipa în care un cumplit dezastru amenința ființa neamului nostru — se arată în memoriu — noi membri ai Academiei Române și profesori ai universităților din București, Iași²², Cluj, martori ai exodului populației și ai devastării satelor

¹⁹ O via activitate a desfășurat, astfel, în anii 1943—1944, Centrul de studii transilvănene fondat ca urmare a unei hotărîri luate în unanimitate în ședința Senatului Universității Clujene (refugiați la Sibiu) din 9 iulie 1943 care va elabora o suită de publicații în special adresate cititorilor din străinătate, prin care se demonstra în argumente științifice de necontestat continuitatea românească în spațiul carpatic și deci nedreptatea flagrantă făcută poporului român în urma dict. ului fascist din 30 august 1940 de la Viena.

²⁰ Polițianul țărănist dr. N.D. Lupu, propunea și el, aproximativ în aceeași perioadă, regelui Mihai, într-un memoriu, convocarea unui consiliu de coroană care să decidă înlocuirea de la conducerea guvernului a lui Ion Antonescu, restabilirea regimului constituțional și găsirea unor modalități de desprindere a României din alianța cu Germania și de revenire în rîndul statelor democratice și independente.

²¹ Date despre memoriul rectorului Hulubei către conducerea statului și textul (în copie) al acestui memoriu în Arh. M.A.E., Fond 9 (Al doilea război mondial), vol. 383 (documentar privind evenimentele din România în anii 1944—1945). Textul memoriului, fila 32 și urm. Cf. Arh. C.C. al P.C.R., fond 48, mapa 105 944.

²² Contacte și obținerea acordului unor universitari ieșeni la un astfel de demers colectiv, realizase Mihail Rațea încă în toamna anului 1943, din însărcinarea Uniunii Patrioților, cu o serie de profesori ieșeni. Reuniunile avuseseră loc în casa profesorului Iorgu Iordan. În momentul elaborării memoriului universitarii ieșeni se găseau în drum sau se instalaseră deja în locul de refugiu de la Alba Iulia.

și orașelor românești, transformate în cîmpuri de bătălie după îndelungate chibzuințe am hotărît să vă adresăm apelul de față. În actualele împrejurări, tăcerea noastră ar însemna o crimă”²³. Semnatarii memoriului²⁴ cereau răspicat dictatorului Antonescu „, Războiului nostru cu Rusia, Marea Britanie și Statele Unite trebuie să-i punem deîndată sfîrșit”²⁵.

În continuare, autorii memoriului demonstau inutilitatea menținerii țării în alianță cu Germania și în război cu Uniunea Sovietică și celelalte națiuni unite²⁶.

Interesele vitale ale statului și poporului nostru — se spunea în încheiere — cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutatea acestui pas²⁷. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decît continuarea războiului.

În afara inițiatorilor (mai sus menționați), memoriul a mai fost semnat de : Gh. Banu, Istrate Micescu, Bazil Munteanu, Călin Popovici, Eduard Mezincescu, ing. N. Profiri, N.D. Bagdasar, dr. Marin Enăchescu, ing. Ștefan Vencov, Florian Ciorăscu, D.D. Gerota, dr. I. Jovin, Al. Pantazi, Radu Roșca, I. Zamfirescu, Anton Dimitriu, V. Gorceiu, Mihail Neculce, G. G. Constantinescu, Gh. Agavriloaiei, Al. C. Motaș, dr. N. Popa, Mihail Parhon, Florica Mezincescu, dr. C. Angelescu, din București, N. Cernătescu, C. Mișu, Al. Claudian, Dan Bădărău, Al. Myller, A. Oțetea, C. Balnuș, Gh. Zane, Mircea Bârsan, Șerban Țițeică, V. Rășcanu, V. Pavelcu, Ilie Popa, Caraman Aurel Potop, dr. Marcel Capri, Emil Stîhi, din Iași, Emil Petrovici, C. Pîrvulescu, C. Daicoviciu, D. Popovici, Gh. Popovici, Tiberiu Moșoiu din Cluj.

Confiscarea de către Siguranță a exemplarului memoriului universitarilor în iulie 1944, aflat asupra asistentului M. Neculce, trimis să obțină semnături de la universitarii clujeni și ieșeni după care urma să revină la București, pentru noi semnături explică numărul redus al semnatarilor ieșeni și mai ales clujeni care în mod cert și-au fi depus semnătura pe acest memoriu dacă nu survenea intervenția brutală a autorităților antonesciene.

Intellectualii ardeleni de prestigiu, care prin conferințe și lucrări științifice își exprimaseră opoziția categorică față de dictatul de la Viena (Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, președintele adunării de protest de la Cluj din 31 august 1940, Ion Lupaș, Liviu Rus, D.D. Rusu, David Prodan, ultimii doi implicați în procesul B. Zevedei), Iorgu Iordan, victimă a unor provocații legionare, Mircea Florian, Miron Nicolescu, inițiatori ai memo-

²³ Arh. M.A.E., fond E 9, vol. 383, p.32.

²⁴ De fapt, cu excepția grupului de inițiativă lărgit care a participat la reuniunea de definitivare a textului în București (D. Danielopolu, Dan Teodorescu, N. G. Lupu (viitorul academician), Gr. T. Popa, C. I. Parhon, Fr. Pr. Reiner, P. P. Stănescu, C. Borceanu, A. Rosetti, M. Ralea, Eugen Heroveanu, I. Amza-Jianu, S. Stoilov, Al. Ghica, Gh. Vrinceanu, Gh. Demetrescu ș.a., ceilalți semnatori din București, Sibiu și Alba Iulia vor subscrie și accepta acest text care corespundea propriilor lor convingeri.

²⁵ Arh. MAE, fond E 9, vol. 383, f. 32.

²⁶ Ibidem, f. 33—34.

²⁷ Se avea în vedere, posibilitatea unei confruntări militare cu trupele hitleriste sau o ocupație militară a țării (precedentul italian) în cazul în care ruperea României de Germania nu ar fi fost suficient de energică pentru a evita transformarea României într-un teatru de operațiuni cu grele pierderi materiale și umane pentru țară.

riului dintre bucureșteni, ca și mulți alți intelectuali conștienți că România trebuia salvată cât mai grabnic din coșmarul dominației fasciste, nu au mai apucat să semneze.

Aflînd cu indignare despre confiscarea memoriului, în numele grupului de inițiativă, în momentul revenirii lui Ion Antonescu în Capitală și în ajunul plecării acestuia spre cartierul general al lui Hitler, D. Danie-lopolu, Miron Nicolescu, M. Băcescu, Gr. T. Popa și alții adresează un nou ²⁸ memoriu conducătorului statului.

„În luna aprilie 1944, cînd a fost redactat memoriul profesorilor universitari, am prevăzut iminența prăbușirii Germaniei, aliata României. V-am arătat cu această ocazie că întreaga opinie publică, cere încetarea războiului. Memoriul nostru adresat capului statului a fost în mod abuziv confiscat de organele polițienești... V-am depus în copie acest memoriu împreună cu un protest și pînă acum nu am văzut nici aprobare, nici desaprobară” ²⁹.

Autorii noului memoriu atrăgeau atenția lui Ion Antonescu că dacă nici în acel ultim moment „istoric” nu se va lua o decizie de salvare a neamului și țării „Dacă vom întîrzia hotărîrea noastră, situația României va fi spăimîntătoare. Nu se mai găsește nimeni în opinia publică care să susțină continuarea războiului” ³⁰ și dacă îl continuă vă luați o prea mare răspundere a situației” ³¹.

În continuare, autorii mesajului cereau încheierea cât mai grabnică a armistițiului. Deși, practic, calea lămuririi prin memorii (în genul celor adresate în mai multe rînduri lui Ion Antonescu și de fruntașii P.N.Ț. și P.N.L.) și îndemnării dictatorului de a lua el inițiativa ruperii din alianța cu Germania hitleristă și a încheierii unui armistițiu cu Națiunile Unite și în primul rînd cu U.R.S.S., era aprioric inefficientă, totuși, cele două memorii ale universitarilor români ca și alte acțiuni de protest și de manifestare antifascistă se înscrie ca o formă de protest patriotic al unui însemnat număr de personalități științifice și culturale împotriva continuării războiului hitlerist, pentru scoaterea României din alianța cu Germania hitleristă și revenirea la un regim democratic.

Pe aceeași linie, dar cu o orientare limitată, mai ales la cercul unor intelectuali ce luaseră contact cu programul de acțiuni al Uniunii patrioților, se înscrie și inițiativa profesorului universitar comunist, (cu domiciliul forțat într-o comună din apropierea Bucureștilor), Petre Constantinescu-Iași, din primăvara anului 1944, care redactează un memoriu al „cadrelor didactice din învățămîntul mediu”, în vederea semnării de cât mai mulți profesori secundari prin care se cerea scoaterea României din războiul hitlerist, alungarea hitleriștilor din țară și eliberarea poporului român de sub dominația fascistă. Datorită posibilităților limitate de circulație intervenite mai ales în urma dispersărilor provocate de

²⁸ Deși oficial, în urma confiscării exemplarului cu semnăturile originale acest memoriu (din aprilie) nu a mai putut fi transmis personal de o delegație de universitari „mareșalului”, totuși conținutul exact al lui a fost comunicat, spre știință, celor doi antonești. Dealtfel și noul memoriu din 4 august, nu a putut fi înmînat, el fiind depus la Președinția Consiliului de miniștri.

²⁹ Arh. C.C. al P.C.R., fond 48, mapa 105/1944.

³⁰ Aluzie la perfectarea între timp a acordurilor antifasciste încheiate între toate partidele, organizațiile și grupările antifasciste.

³¹ Arh. C.C. și P.C.R., fond 48, mapa 105/944.

bombardamentele aliate, semnarea memoriului profesorilor secundari, acțiune la care au participat între alții învățătorul Marin Sulică, frații Iorgu și Stancu Stoian, Dumitru Berciu și alții, a fost între timp sistată fiind depășită de mersul evenimentelor³².

Poziții mai ferme antifasciste și cu audiențe mai largi se produc și în rîndurile studențimii.

De la participări la agape, conferințe închinete unor aniversări patriotice (24 ianuarie 1859, mai 1877, 1 decembrie 1918 etc.) în care se evocau tradițiile de luptă pentru independență și cu un stat unitar ale românilor) de la boicotarea unor cursuri și conferențieri înfundați fascismului, de la înscrierea ostentativă a studenților de la filologie în majoritate la limbile engleză și franceză sau comentarea favorabilă a înfrîngerilor suferite de armatele agresoare pe diferite fronturi de luptă, studenții neînregistrați în organizațiile Frontului patriotic antifascist își manifestau tot mai deschis aversiunea față de dominația fascistă, contra dictaturii antonesciene.

Printre manifestările cele mai semnificative de condamnare vehementă a politicii prohitleriste antonesciene, merită a fi amintit manifestul antifascist răspîndit la sfîrșitul lunii martie 1944 în incinta Politehnicii: București semnat de „un grup de studenți patrioți” și în care luîndu-se poziție împotriva încercării cercurilor guvernante de a prelungi războiul și a căuta ieșirea din impas prin negocieri diplomatice se arăta că toți cei care tergiversau scoaterea României din război și lupta înarmată împotriva hitleriștilor, vor avea a răspunde dată, în ceasul cînd poporul își va lua destinul în propriile mâini³³.

Și manifestul încheie patetic: „Umbrele morților noștri și conștiința unei istorii milenare ne interzic să privim cu brațele încrucișate prăbușirea totală a țării. Tineret studentesc, frontul patriotic ne cheamă la acțiune împotriva cotropitorilor hitleriști”³⁴.

Evitînd o confruntare directă cu forțele represive ale autorităților antonesciene, alte categorii de intelectuali, își vor manifesta tot mai amplu și în cercuri tot mai largi opoziția lor față de „noua ordine europeană” instituită de naziști prin organizarea unor suite de conferințe, reuniuni și serbări „culturale”, comunicări științifice etc. în care vorbitorii contestau valabilitatea modificărilor teritoriale făcute sub imperiul forței în ajunul și în anii celui de-al doilea război mondial și în care se afirma dreptul tuturor popoarelor și statelor, inclusiv a celor mici și mijlocii, la independență și suveranitate deplină, cu aluzii directe, mai ales la nedreptatea flagrantă a dictatului fascist de la Viena.

Reuniți în cadrul Centrului de studii transilvane (mai înainte amintit, în cadrul acțiunilor Asociației expulzaților și refugiaților ardeleni, la sediul central și la filialele Muzeului Satului și ale Fundației Regale Mihai I³⁵ (condusă de un mare patriot cu vederi antifasciste nedisimulate,

³² Textul memoriului profesorilor secundari se găsește în același fond ca și copia după memoriul universitarilor (Arh. CC al PCR, fond 48, mapa 105 941).

³³ Arh. CC al PCR, fond 48, mapa 78 914: cf. idem, fond 1, dosar 310, f. 273—74.

³⁴ Ibidem.

³⁵ La sediul acestei Fundații, din strada Latină 8, ca urmare a contactelor și acordurilor antifasciste intervenite, s-a pregătit în ajunul zilei de 23 August 1944, o ediție a „României libere”, în cazul cînd din anumite motive n-ar fi putut apărea această ediție în fosta tipografie „Timpul”.

Octavian Neamțu), se organizau periodic (mai întâi lunar și apoi săptămânal), „șezători culturale” în care vorbitorii, majoritatea proveniți din rîndul intelectualilor refugiați din nordul Ardealului, țineau trează conștiința necesității anulării odiosului dictat de la Viena ³⁶.

O ilustrare revelatoare a dorinței fierbinți de a participa cu un ceas mai devreme la eliberarea fraților supuși teroarei sîngeroase horthyste în nordul Transilvaniei a oferit-o manifestarea prilejuită de așezarea în cimitirul Bellu a plăcii comemorative — operă a sculptorului Ion Vlasiu — a lui Gh. Coșbuc la 20 august 1944. Militarii horthyști în drum spre frontul antisovietic au distrus și pîngărit monumentul poetului Gh. Coșbuc ce se afla în fața liceului care-i purta numele din Bistrița-Năsăud. Ca răspuns la această barbarie, greu de calificat în cadrul popoarelor civilizate, un grup de inițiativă avîndu-i în frunte pe poetul Justin Ilieșu, publicistul V. Netea și alți intelectuali ardeleni, au organizat o colecție și au inițiat așezarea unei plăci comemorative la mormîntul poetului Coșbuc.

În prezența unui numeros public, a numeroși fruntași politici, oameni de cultură și artă, dezvelirea plăcii comemorative, discursurile ținute, întreaga atmosferă a constituit o manifestare a puternicilor resentimente ale opiniei publice și ale poporului român față de fărădelegile fasciste, a voinței unanime a poporului român de a se slava de sub dominația fascistă și a-și croi un viitor liber și independent. Manifestîndu-și opoziția prin viu grai sau prin boicotarea acțiunilor mașinii de propagandă fascistă, declarîndu-și opoziția față de samavolnicile și față de disprețul fascistilor pentru valorile perene ale umanității, luînd atitudine și condamnînd fascismul și pe slujitorii acestuia, participînd, cei mai curajoși și fermi la mișcarea de rezistență, majoritatea covîrșitoare a intelectualității române a contribuit la dezvoltarea largului curent de opinie antifascistă la crearea voinței unanime a poporului român de a-și lua soarta în propriile mîini, venind în întîmpinarea și ajutînd la crearea stării de spirit antifasciste și atmosferei patriotice care a dus la pregătirea și înfăptuirea cu succes a actului istoric de la 23 August 1944.

LES INTELLECTUELS ROUMAINS CONTRE LA DICTATURE D'ANTONESCU ET LE FASCISME À LA VEILLE DE L'ACTE HISTORIQUE DU 23 AOÛT 1944

RÉSUMÉ

Après l'instauration de la dictature d'Antonescu en Roumanie, l'opposition des intellectuels démocrates et progressistes contre la dictature fasciste a revêtu des formes et un contenu nouveau, correspondant aux nouvelles conditions et exigences du moment.

³⁶ Despre activitatea desfășurată în special la Muzeul satului, vezi, pe larg, în situa de articole memorialistice publicate de Vasile Netea în revista „Vatra”, începînd din decembrie 1982.

Depuis des manifestations de protestation contre le Diktat fasciste de Vienne et contre la présence des troupes hitlériennes dans le pays, de flétrissement des assassinats bestiaux commis par les légionnaires, notamment en novembre 1940 et janvier 1941, jusqu'à l'organisation de nombreuses conférences, unions scientifiques et culturelles, fêtes scolaires et universitaires, articles habilement faufileés dans les pages de la presse en passant outre la censure d'Antonescu, la majorité écrasante des intellectuels roumains, continuant la tradition remarquable de leur opposition au fascisme de la période de l'entre-deux-guerres, a trouvé différentes occasions d'exprimer sa désolidarisation et sa position critique envers la politique officielle intérieure et extérieure de collaboration avec le fascisme, envers les pratiques antipopulaires du régime de dictature d'Antonescu.

Durant les années 1943—1944, on voit s'accroître le nombre des intellectuels jugés et condamnés par les Cours martiales pour leur participation au mouvement de résistance, des personnes internées en des camps de concentration pour leur position antifasciste. A cette période-là, de nombreux intellectuels dépassent le seuil de la critique verbale occasionnelle de la politique d'Antonescu. Ils adhèrent et agissent dans le cadre du mouvement général de protestation collectif contre la domination fasciste, souscrivent et se déclarent d'accord avec la réalisation des objectifs nationaux antifascistes de détachement de la Roumanie de l'alliance à l'Allemagne hitlérienne, de la néfaste guerre antisoviétique, de ralliement de la Roumanie aux Etats libres et indépendants, de liquidation de la dictature d'Antonescu et d'instauration d'un régime de droits et libertés civiques.

A part la diffusion de pamphlets et lettres ouvertes à l'adresse des dirigeants du régime d'Antonescu, contre le ministre d'Allemagne à Bucarest, von Killinger, un vif retentissement ont eu à l'époque les manifestations organisées par le Musée du village et les établissements culturels, les mémoires adressés par les universitaires à Ion Antonescu l'inauguration de la plaque commémorative Coşbuc le 19 août 1944 etc., amplement relatées dans la présente étude.

ASPECTE PRIVIND CONTRIBUȚIA DOBROGEI LA MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ (1940—1944)

DE

VALENTIN CIORBEA

Modificarea regimului politic intern la începutul lunii septembrie 1940, a produs și în Dobrogea, la fel ca pe întreg teritoriul țării, o înrăutățire simțitoare a situației economice, a condițiilor de muncă și viață ale maselor populare.

Producția s-a redus în majoritatea întreprinderilor ceea ce a determinat o diminuare îngrijorătoare a numărului locurilor de muncă. Bunăoară, în anul 1941, în întreprinderile județului Tulcea lucrau 551 de muncitori¹.

Conform legislației impuse de guvern, caracterul angajărilor s-a modificat, salariații fiind mobilizați pe loc. Totodată, personalul, atât mobilizat, cât și nemobilizat, a fost supus ca și în restul țării unei severe discipline și jurisdicții militare ce prevede măsuri drastice în legătură cu obligativitatea muncii². În portul Constanța de exemplu, cei aproape 500 muncitori erau mobilizați de Comandamentul litoralului „pentru lucru în vederea asigurării traficului de interes militar”³. Pentru cazuri urgente erau angajați temporar și alți muncitori nu înainte de a li se pune în vedere că la „cea mai mică abatere sint eliminați de la muncă”⁴.

Țărănimea dobrogeană a cunoscut în anii 1940—1944 un accentuat proces de ruinare a gospodăriilor, de înrăutățire a vieții. Lipsa inventarului agricol și degradarea celui existent, micșorarea numărului vitelor de muncă, numeroasele corvezi și rechiziții au micșorat producția agricolă, ceea ce a produs, pe de o parte, scăderea cantităților destinate consumului, iar pe de alta, creșterea exorbitantă a prețurilor⁵. Așa după cum reiese din numeroasele plângeri adresate direct lui Ion Antonescu, prin care solicitau ajutoare și mijloace pentru a lucra pământul⁶, familiile celor concentrați se confruntau cu greutăți materiale deosebit de mari. Blocarea cerealelor, fixarea pentru consum a unor cantități sub necesarul

¹ Arh. St. Tulcea, fond Prefectura Județului Constanța, dosar 1329/1940, f. 9.

² A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 75.

³ Arh. st. Constanța, fond Căpitănia portului Constanța, dosar 168/1941, f. 72.

⁴ Ibidem, dosar 128/1940, f. 282.

⁵ Idem, fond Inspectoratul general administrativ (I. G. A) dosar 2 1941, f. 1, 26; fond Prefectura județului Constanța, dosar 6 1941, f. 44.

⁶ Arh. st. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 1063 1942, f. 19.

obișnuit, au fost apreciate de locuitorii din dreapta Dunării ca măsuri nejuste, ele producînd „nemulțumiri ce se manifestă prin discuțiuni publice de către toți cetățenii”⁷.

O situație îngrijorătoare se crease și în localitățile urbane, la Sulina, Sf. Gheorghe, Medgidia și altele, unde, precizează documentele epocii, cei „nevoiși trăiesc în mare mizerie, fiind lipsiți de alimente, echipament, jeme etc., pe care le prețurile de astăzi nu și le pot procura”⁸.

Prezența trupelor germane în provincia dintre Dunăre și Mare⁹ a fost considerată de populație, pe bună dreptate, ca un factor ce a determinat înrăutățirea vieții. Înseși serviciile de contrainformații ale armatei erau nevoite să recunoască, în martie 1941, că lipsa unor produse de primă necesitate de pe piață dobrogeană, scumpirea exagerată a altora, pe care germanii le cumpărau pentru necesității proprii la orice preț, „îndreptățește populația să creadă și să afirme că situația la care s-a ajuns se datorește în mare parte, trupelor germane”¹⁰. Pe lângă aprovizionarea cu alimente și materiale, populația Dobrogei a fost afectată de prezența trupelor naziste și sub alte aspecte. Astfel, ocupînd locuințe particulare, școli, clădiri de utilitate publică, porturi ș.a., armata germană a întrerupt activitatea acestora producîndu-le diverse pagube¹¹.

În anii 1943—1944, ca urmare a creșterii traficului trupelor germane prin Dobrogea pagubele produse de acestea s-au înmulțit considerabil. Străzile, drumurile, culturile agricole și izlazurile au fost deteriorate de circulația autovehiculelor și lucrările genistice militare. Pe de altă parte comportarea soldaților hitleriști față de populația românească lasă „foarte mult de dorit, întrucît, în dorința lor de petreceri ei dedau la numeroase scandaluri care degenerază în bătăi și uneori crims oferind un spectacol dezgustător”¹².

Pe un asemenea fond, ce a provocat numeroase lipsuri și adînce nemulțumiri, s-a amplificat și în Dobrogea mișcarea de rezistență împotriva dictaturii antonesciene și a dominației germane care a cunoscut, cu toată teroarea, prigoana, arestările, procesele și asasinatele puse la cale împotriva patrioților de organele represive, variate forme¹³.

Astfel, începînd cu luna septembrie 1940, diferite organe locale dobrogene, civile și militare, raportează „despre tipărirea de manifeste cu caracter subversiv” și în județele din dreapta Dunării¹⁴. Alcătuite pe

⁷ Arh. Ministerului Apărării Naționale (M.Ap.N.), fond Divizia a 10-a, dosar 1707 1941, cf. 182.

⁸ Idem, fond Divizia a 9-a, do ar 1740 1941, f. 510; Arh. st. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 1027 1941, f. 1.

⁹ Numai la Constanța se găseau în primăvara anului 1941, circa 12 000 soldați germani (Arh. st. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 6 1942, f. 65).

¹⁰ Arh. M. Ap. N., fond 1400, dosar 13, f. 16, 19.

¹¹ Arh. t. Constanța, fond Prefectura județului Constanța, dosar 328 1943, f. 245; dosar 82 1942, f. 272; *Vom nte din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța*, Constanța, 1971, p. 14.

¹² Idem, fond Parchetul General al Curții de Apel Constanța, dosar 89 1943, f. 545.

¹³ Dominuț I. Pădurcanu, *Aspecte privind activitatea desfășurată de Comitetul Regional Dobrogea al P.C.R. pe linia sabotării mașinii de război hilleriste în perioada 1940—1944, în „Anuarul Institutului de Istoric și Arheologie „A. D. Xenopol, XVIII (1981), p. 429.*

¹⁴ Arh. M. Ap. N., fond Divizia a 10-a, dosar 45/1940, f. 152; Arhiva Istorică Centrală (A.I.C.), fond Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.) dosar 160/1940, f. 32.

baza indicațiilor conducerii superioare a P.C.R., aceste documente demascau dictatura legionaro-antonesciană, indicînd totodată căile prin care masele populare se puteau opune regimului. Modalitatea cea mai eficientă prin care masele dobrogene puteau acționa atît împotriva guvernului militar-fascist, cît și pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață era „frontul unic de luptă al tuturor celor ce muncesc” concretizat în comitete de autoapărare¹⁵. Un alt document tipărit și răspîdit în luna noiembrie 1940 de către Comitetul Regional Dobrogea al P.C.R. chema muncitorii, țărani, intelectualii, soldații, marinarii, deci cele mai largi categorii ale populației, la luptă hotărîtă îndemnîndu-i să [formeze comitete de acțiune, să organizeze greve și demonstrații pentru răsturnarea dictaturii și instaurarea regimului popular-democratic¹⁶.

La fel ca și în restul țării, și organele represive din Dobrogea au trecut la arestarea masivă a comuniștilor și celorlalte elemente democratice¹⁷.

Cu toate acestea, comuniștii și ceilalți patrioți dobrogeni au continuat acțiunile împotriva regimului antonescian și Germaniei hitleriste, aducînd o contribuție importantă la îmbogățirea mișcării de rezistență din țara noastră. În noaptea de 6/7 noiembrie 1940, „îndivizi necunoscuți au reușit să arboreze drapele roșii în portul Constanța la poarta nr. 6”, producînd o adevărată stare de alertă organelor represive¹⁸. Pe lingă astfel de acțiuni se continuă propaganda antifascistă „în raport de schimbările survenite în situația internă și externă a țării”¹⁹.

Cu toate căderile și pierderile suferite în toamna anului 1940, Comitetul Regional Dobrogea al P.C.R. a reușit, în luna ianuarie 1941, să-și reorganizeze activitatea „numind în posturile de conducere comuniști cu experiență, însuflețiți și înflăcărați pînă la sacrificiu, capabili de a redacta manifeste de propagandă cu multă influență asupra cercurilor muncitorești din fabrici și porturi”²⁰. Un astfel de manifest a fost dat publicității la 27 ianuarie 1941, în care după ce se explicau maselor cauzele conflictului dintre Antonescu și legionari se preciza că în realitate „armata germană imperialistă a venit și ne-a ocupat și face o bază de operații pe teritoriul țării noastre”. Documentul cuprindea în final o vibrantă chemare adresată populației de a lupta împotriva regimului antonescian, de-a alunga armata germană din țară și a răsturna jugul capitalist²¹.

În aceeași perioadă activitatea desfășurată de U.T.C. în Dobrogea a fost deosebit de fructuoasă, realitate demonstrată de faptul că în zilele de 1,3,8,11,17 și 21 martie 1941, s-au răspîdit numeroase manifeste

¹⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fond 13, mapa 97, f. 28.

¹⁶ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice (I.S.I.S.P.) cota A—XXIV—29.

¹⁷ La Constanța, plină la 19 octombrie 1940, „am identificat elemente comuniste la Atelierele D.P.M. Constanța, Fabrica Getta și Atelierele C.F.R. Palas”, se arată într-un document al Poliției locale. (Arh. C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 3978, f. 394). În aceeași perioadă, organele de siguranță din Tulcea au efectuat percheziții la domiciliul a 16 comuniști, acțiune în urma căreia au fost reținuți 8 membrii de partid (Arh. M. Ap. N., fond Divizia a 9-a, dosar 1719 1941, p. 283).

¹⁸ Arh. C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 3479, f. 19.

¹⁹ Arh. M. Ap. N., fond 1400, dosar 15, f. 28.

²⁰ Ibidem, f. 128.

²¹ Arh. C.C. al P.C.R., fond 13, mapa 105, f. 113.

adresate tineretului prin care era îndemnat să lupte împotriva războiului și a dictaturii militare ²². Comitetul Județean U.T.C. Constanța a desfășurat sub conducerea lui Ivanca Rudenco și Filimon Sirbu o intensă și variată activitate de rezistență. La 22 iunie 1941, la Mamaia, în zona „Pescărie” au fost descoperit și arestat grupul de uteciști conduși de Filimon Sirbu. După o anchetă desfășurată cu multă rapiditate, la 4 iulie 1941, Curtea Marțială a Corpului II Teritorial a condamnat la moarte pe Filimon Sirbu iar pe ceilalți membri ai grupului la ani grei de temniță ²³

La sfârșitul lunii iunie 1941 au fost arestați comuniștii cu răspundere în organele regionale de conducere ca Victor Dușa, Gh. Pătrășcanu ș.a., care au fost înaintați spre cercetare aceluiași organe ale Corpului II Armată ²⁴.

Datorită arestărilor precum și concentrării unor membri de partid, a rechemării în București a activiștilor Comitetului Central pentru a li se încredința alte sarcini, activitatea organizațiilor și celulelor comuniste din Dobrogea s-a desfășurat mai greoi în perioada august—decembrie 1941 ²⁵.

Deși situația este deosebit de dificilă, comuniștii rămași în libertate n-au încetat activitatea, însăși organele Poliției sesizau Comandamentul Diviziei a 9-a că „elemente izolate din mișcarea comunistă locală iau legătura între ele”, ceea ce, desigur, ducea la concluzia că membrii de partid „se găsesc în perspective de reorganizare” ²⁶

După punerea în libertate a unora dintre comuniștii arestați, Comitetul Regional Dobrogea al P.C.R. a fost întărit, în componența sa intrând comuniști ca Victor Dușa, Nicolae Oancea, Dumitru Olteanu, ș.a. S-a reorganizat, de asemenea, și activitatea organizației U.T.C., s-au reactivat celulele din unele întreprinderi constănțene și s-au întărit legăturile cu membrii de partid internați în lagărele din județ.

La începutul anului 1942 s-au refăcut legăturile cu conducerea centrală a partidului, activitatea desfășurându-se în continuare conform indicațiilor directe primite ²⁷. Reluarea legăturilor cu conducerea superioară a partidului a permis Secretariatului Comitetului Central să analizeze în luna februarie 1943 activitatea Regionalei Dobrogea. Cu acest prilej s-au trasat sarcini importante pentru activitatea viitoare, s-au pus la îndemina organizației din această parte a țării un important material propagandistic alcătuit din manifeste, chemări, apeluri, broșuri și numere diferite din „România liberă” ²⁸.

Pe baza îndrumărilor primite în cadrul analizei făcute de conducerea superioară de partid, organizația Dobrogea a P.C.R. și-a îmbunătățit stilul de muncă, și-a diversificat activitatea de rezistență antihitleristă, și-a lărgit activitatea în rîndul întreprinderilor.

²² Arh. M. Ap. N., fond 1400, dosar 15, f. 29—30.

²³ Ghcorghe I. Bodea, *Filimon Sirbu*, Edit. politică, București, 1978, p. 75.

²⁴ Victor Dusa, *Amintiri, Continuară și reflecții. Perioada februarie 1938 — 22 iunie 1941*. Muzcul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, p. 11.

²⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 3413, f. 126; Arh. M.Ap.N., fond Divizia a 9-a, dosar 1719 1941, f. 108.

²⁶ *Ibidem*, f. 109.

²⁷ Victor Dușa, *Din activitatea Regionalei Dobrogea a P.C.R. în timpul celui de al doilea război mondial*, în „Analele de istorie”, XVI (1970) nr. 1, p. 93.

²⁸ *Ibidem*, p. 94—95.

Este cunoscut că o importantă formă de opoziție față de regim și dominația străină au constituit-o și în acești ani acțiunile cu caracter economic ale clasei muncitoare ²⁹.

Cu toate că și în dreapta Dunării cele mai multe întreprinderi fuseseră militarizate, numărul conflictelor de muncă a fost ridicat și în această parte a țării. Numai în cursul anului 1941 se înregistrează în județele Tulcea și Constanța 31 conflicte colective de muncă la care au participat 3912 muncitori. Majoritatea au vizat îmbunătățirea condițiilor de muncă și sporirea salariilor ³.

Întrucât situația materială a muncitorilor „în majoritatea cazurilor este foarte rea”, după cum recunoaște însăși organele regimului ³¹, cu toate măsurile represive adoptate mișcărilor economico-sociale se înmulțesc în anii următori „unele avînd caracter de grevă” ³². Pe baza unor surse informative centrale s-a precizat că în anii 1941—1944 din numeroasele conflicte colective de muncă desfășurate în porturi, cariere și unele întreprinderi, 14 s-au transformat în greve ³³.

La sate, țărani se plîngeau autorităților că li se rechiziționează cantități deosebit de mari de produse, mulți fiind puși în imposibilitatea de a mai executa muncile agricole. În comune, cum au fost Cataloi, Frecăței, Niculiței, Ostrov ș.a. țărani s-au opus stringerii forțate a produselor, condamînd deschis în fața reprezentanților autorităților legea mobilizării agricole ³⁴.

Întocmai ca și în celelalte zone ale țării și în dreapta Dunării mișcarea de rezistență s-a manifestat și prin neprezentarea la lucru, refuzul de a presta munca cerută precum și efectuarea unor lucrări de slabă calitate. În acțiunile de sabotaj direct, care cereau o pregătire specială au fost angrenați și în Dobrogea numai comuniști și patrioți cu mare experiență revoluționară. Astfel, muncitorul Ion Cupin, de la atelierele portului, a primit sarcina de a întîrzia plecarea unui important convoi de vase. La stația de petrol a portului Constanța s-a dat drumul, în mai multe rînduri, la păcură în conductele de benzină impunînd demontarea și spălarea lor, ceea ce a produs greutatea la încărcarea tancurilor petroliere și alimentarea navelor germane cu combustibil.

În lunile februarie—martie 1943, din însărcinarea Regionalei P.C.R., trei comuniști constănțeni au fost trimiși la București spre a fi instruiți asupra formelor și tehnicii executării actelor de sabotaj și a modalității de confecționare și folosire a bombelor incendiare ³⁵. După efectuarea stagiului de pregătire și reîntoarcerea la Constanța s-a hotărît incendierea depozitelor marinei de război germane din localitate. Acțiunea s-a desfăș

²⁹ Gh. Ioniță, A. Simion, *Clasa muncitoare, forță socială fundamentală a mișcării anti-fasciste din România*, Edit. politică, București, 1974, p. 131.

³⁰ Arh. st. Constanța, fond Inspectoratul Muncii Constanța (I.M.C.), dosar 7/1941, p. 12; dosar 14/1941, p. 62.

³¹ Ibidem, dosar 9/1942, f. 25.

³² Ibidem, f. 23.

³³ Ion Ardeleanu, *Din activitatea organizației regionale P.C.R. Dobrogea (1934—1944)*, în „Peuce” (1971), p. 362.

³⁴ Arh. st. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 1007/1947, f. 12; dosar 1329/1941, f. 6.

³⁵ *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța*, Constanța, 1971, p. 156.

șurat cu succes în noaptea de 23/24 aprilie 1941, fiind coroborată cu afișarea în diferite puncte ale orașului a unor manifeste și lozinci antirăzboinice³⁶.

La sfârșitul lunii mai și începutul lunii iunie 1943 au fost scufundate pe Dunăre, între Chilia Nouă și Ismail, vaporul „Ismail” între Isaccea și Tulcea, vaporul „Mihai Viteazul” iar două șlepuri germane eșuau în aceeași zonă în urma unor explozii la bord³⁷.

Alarmate de numeroasele acte de sabotaj desfășurate în regiune, organele de siguranță, sprijinite de Gestapo, au operat la Constanța și în alte localități numeroase arestări. Între cei reținuți se afla aproape întreaga conducere a Regionalei P.C.R. Dobrogea precum și o serie de cunoscuți antinaziști, cărora li s-a intentat o acțiune judiciară³⁸.

Procesul s-a deschis la 14 octombrie 1943, la Curtea Marțială a Corpului II Armată. Deși n-au existat probe concludente, Tribunalul Militar i-a condamnat pe mulți la ani grei de temniță, iar pe patru dintre ei la moarte, sentința nefiind executată. Altor li s-au fixat domiciliile obligatorii în diferite localități din județ³⁹.

Întrucît în nordul Dobrogei actele de sabotaj se produceau în aceleași locuri, s-au luat măsuri ca organele de jandarmerie și cele militare să formeze putere pentru prinderea vinovaților⁴⁰. În urma unor acțiuni repetate desfășurate în luna decembrie 1943, grupul de partizani din Delta Dunării este descoperit, cea mai mare parte din membrii săi sînt uciși în urma schimbului de focuri⁴¹. Cu toate aceste razii de „curățire” a zonei de nord a Dobrogei, la primele luni ale anului 1944 a continuat acțiunea de refacere a grupelor de partizani⁴².

Arestările și condamnările pronunțate în toamna anului 1943, lichidarea grupului de partizani din Delta Dunării, au slăbit pentru moment mișcarea de rezistență precum și posibilitățile de acțiune și îndrumare a Regionalei Dobrogea a P.C.R. Cunoscînd această situație Secretariatul Comitetului Central a dat indicații celor rămași în libertate să treacă neîntîrziat la reorganizarea activității lor⁴³. Munca a fost îmbunătățită îndeosebi după ieșirea din penitenciar a unora dintre activiștii arestați, ceea ce a permis completarea organului regional, reluarea contactelor cu comuniștii din mediul rural precum și cu cei aflați cu domiciliul obligatoriu în diferite localități. Deplasările și legăturile s-au efectuat în special cu mașinile Diviziei a 9-a, activitatea fiind posibilă întrucît Regionala Dobrogea a P.C.R. a creat în rîndurile acestei mari unități ea și a Diviziei a 10-a încă de la începutul războiului organizații de partid și simpatizanți⁴⁴.

³⁶ Victor Dușa, *op. cit.* p. 95.

³⁷ Arh. st. Tulcea, fond Comisariatul Poliției Măcin, dosar 62/1934, f. 38.

³⁸ Victor Dușa, *Din activitatea Regionalei Dobrogea a P.C.R. în timpul celui de al doilea război mondial (Memorii)*, Biblioteca județeană Constanța, p. 24.

³⁹ Arh. C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 3195, p. 25.

⁴⁰ Arh. st. Tulcea, fond Tribunalul județean. Parchetul, dosar 383 1943, f. 6.

⁴¹ Gh. I. Ioniță, *Retrospectivă revoluționare tulcene. (Sevenșe din cronică unor memorabile lupte trecute)* în „Peuce”, IV 1973—1975, p. 313.

⁴² Idem, *Acțiuni patriotice desfășurate în Delta Dunării împotriva dictaturii militarofasciste și a războiului hitlerist*, în „Peuce”, II (1971), p. 366.

⁴³ Arh. C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 3113, f. 179.

⁴⁴ General maior dr. Constantin Olteanu ș.a. *Activitatea Partidului Comunist Român în armată 1921—1944*, Edit. militară, București, 1974, p. 231.

Începînd cu primăvara anului 1944 starea de spirit a populației s-a deteriorat simțitor datorită bombardamentelor, a zvonurilor care circulau în legătură cu evoluția frontului de răsărit și a convingerii asupra necesității ieșirii României din război⁴⁵.

Preocupați de propria soartă, locuitorii erau, după expresia organelor de supraveghere, „agitați”, ei manifestîndu-și deschis „rezistența la încartiruirea sau cantonarea trupelor germane”⁴⁶.

Datorită acestei situații în prima parte a anului 1944 curentul de opinie antihitlerist s-a lărgit și a cuprins și în Dobrogea numeroși locuitori. Unii dintre ei se înscriu în Uniunea Patrioților. Tot mai mulți ofițeri, între care se situa însuși Costin Ionașcu, comandantul Diviziei a 9-a, aveau o atitudine patriotică.

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc (F.U.M.) pe baza unei platforme antifasciste și antiimperialiste „a avut un răsunet nu numai în rîndul muncitorilor din Constanța ci din întreaga Dobrogea”⁴⁷. Sesizînd această situație membrii Biroului Regionalei Dobrogea au stabilit măsuri pentru intensificarea muncii în rîndul celor mai largi categorii a maselor, constituirea organizațiilor locale ale F.U.M. S-a reorganizat munca de partid în județul Tulcea iar la cererea C.C. al P.C.R. s-au efectuat cu camioane ale Diviziei a 9-a transportul de arme și muniții pentru formațiunile patriotice din București⁴⁸.

După constituirea, la 20 iunie 1944, a Blocului Național Democrat atît la Tulcea, cît și la Constanța, s-au alcătuit nuclee locale ale acestei coaliții⁴⁹.

Se poate deci afirma, avînd în vedere evoluția evenimentelor pe plan intern și internațional, ca și în această parte a țării mișcarea de rezistență atinsese acel stadiu de dezvoltare care impunea răsturnarea dictaturii militare și scoaterea României din coaliția hitleristă.

Munca desfășurată de către comuniști și alte categorii de patrioți în rîndul populației precum și al unităților militare dislocate între Dunăre și Mare, a asigurat o participare activă la evenimentele declanșate la 23 august 1944, care au reprezentat punctul culminant al Rezistenței din țara noastră⁵⁰.

Pornind de la analiza situației, îndeosebi a dispunerii trupelor germane din spatele frontului sovieto-german, planurile militare ale revoluției de eliberare socială și națională prevedeau desfășurarea operațiunilor pe întreg teritoriul țării. În acest context dată fiind poziția geografică a Dobrogei și prezenței în această parte a țării a numeroase și diverse trupe hitleriste, operațiunilor din regiune (inclusiv și în Dunărea în zona provinciei), li s-a acordat o mare importanță nu numai pentru evenimentele din zonă, dar și pentru desfășurarea de ansamblu a revoluției.

⁴⁵ Arh. st. Constanța, fond Prefectura județului Constanța, dosar 45 1944, f. 12.

⁴⁶ Arh. st. Tulcea, fond Comisariatul de Poliție Tulcea, dosar 71/ 1944, f. 11.

⁴⁷ Victor Dușa, *op. cit.*, 30.

⁴⁸ General maior dr. Constantin Olteanu ș.a., *op. cit.*, p. 231.

⁴⁹ *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța*, p. 160.

⁵⁰ Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Sandru, *Din istoria unei zile. (Contribuții la cronologia insurecției române din august 1944)* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol, XVI (1979), p. 4.

Disponerea trupelor germane în momentul declanșării revoluției, precum și manevrele executate de acestea în zilele următoare, au pus forțele terestre, fluviale și maritime românești, în fața rezolvării unor situații militare ce vor deveni tot mai complexe pe măsura desfășurării evenimentelor. Astfel, între Dunăre și Mare principalul organism militar german era Comandamentul Superior „Amiralul Mării Negre”, cu sediul la Eforie, subordonat Grupului de Marină Sud, cu punctul de comandă la Sofia, și care acționa în cooperare cu Grupul de armată Ucraina Sud și cu alte comandamente⁵¹. La Hotelul Carlton din Constanța, „Amiralul Mării Negre” dispunea de un organ de permanență pentru legătură cu Comandamentul Forțelor Navale Maritime, denumit „Amiral Schwartzes Meer-Carlton și care comanda forțe ce aparținuseră Diviziei a 10-a siguranță germană, în total nouă flote⁵².

Pe litoral, germanii aveau dislocate mai multe divizioane de artilerie de coastă, artilerie antiaeriană, batalioane de infanterie și de alarmă, de transport auto și alte unități auxiliare compuse din pionieri, servicii, depozite etc. dispuse la Constanța, Mamaia, Eforie și Mangalia. La Eforie se găseau de asemenea Comandamentul Aviației Maritime ce comanda unități aflate pe aerodroamele din regiune, la Constanța o parte din Regimentul 12 Artilerie — Antiaeriană al Luftwaffe, iar la Cernavodă un comandament de uscat au importante unități în subordine. În Dobrogea mai staționau și unități de alte tipuri (transmisiuni, detecție, observare etc.) ce li se puteau adăuga diferite coloane aflate în retragere⁵³. Pe Dunăre, Germania dispunea de numeroase vase comerciale de toate categoriile, destinate aprovizionării, de instalații fixe sau mobile necesare întreținerii, reparării și demagnetizării navelor.

Acestora li se alăturau o parte din navele de război ce fuseseră retrase din Marea Neagră pe Dunărea Maritimă⁵⁴. Pe mare, se găseau aproximativ 200 de nave militare și comerciale care, așa după cum s-a subliniat, „puteau să navigheze și pe Dunăre, distanța permisă pentru fiecare fiind în funcție de tonaj”⁵⁵ ceea ce putea să complice și mai mult situația. Periculoase pentru operațiunile militare din Dobrogea, ca de altfel și pentru celelalte teritorii românești limitrofe Dunării, erau și forțele pe care inamicul le avea în amonte și la nevoie putea să le deplaseze pe fluviu în aval.

Referindu-ne, în continuare, la forțele române menționăm că în Dobrogea erau dislocate trupe terestre, comandamentele forțelor marine și fluviale, precum și cea mai mare parte din unitățile subordonate aces-

⁵¹ Viceamiral Fl. Diaconu, *În Dobrogea, în Insurecția din august 1944 și semnificația sa istorică*, Edit. militară. București, 1974, p. 223.

⁵² Arh. M. Ap. N., fond 381, dosar 38, f. 8.

⁵³ Viceamiral (r) Fl. Diaconu, *op. cit.*, p. 244. (Generalul-maior Eugen Bantea estima forțele germane existente în această parte a țării la 23 august 1944 la cifra de 15 000, observând, pe bună dreptate, că efectivele înfruntate de trupele române au fost pe măsura desfășurării evenimentelor mult mai mare. General maior Eugen Bantea. *Acțiunile militare române pe coasta Mării Negre în timpul insurecției naționale antifasciste armate din august 1944*, în *File din istoria militară a poporului român, Studii, vol. II*, Edit. militară, București, 1974, p. 114.)

⁵⁴ Arh. M. Ap. N., fond 1401, dosar 156, f. 2.

⁵⁵ Colonel Constantin Nicolae, *Luptele insurecționale pe Dunăre, în Insurecția din august 1944 și semnificația sa istorică*, p. 262.

tora, care, în ansamblu, erau inferioare celor germane „avantajate din punct de vedere al pozițiilor de luptă pe care le ocupau”⁵⁶.

La Constanța în Hotelul Carlton se găsea Comandamentul Forțelor Navale Maritime comandat de contraamiralul Horia Măcellariu⁵⁷. Cu unitățile aflate în subordine, Comandamentul Forțelor Navale Maritime avea, în preajma Zilei de 23 august 1944, misiunea ca împreună cu forțele aeriene române și aeronavele germane să acopere litoralul maritim pe direcțiile de legătură cu Odesa și Sevastopol, punctele sale mai vulnerabile, precum și zona din fața propriilor baze. Mai aveau, de asemenea, misiunea de a sprijini flancul de sud al armatei de uscat, de a întreprinde operațiuni ofensive pe frontul sovietic ce se sprijinea pe capul Burgas-Odesa și a asigura apărarea Deltei și evacuarea trupelor ce aflau din spre Nord spre Dobrogea.

Comandamentul Litoralului Maritim și Fluvial, comandat de comandorul N. Bardescu, cu sediul în Constanța, avea în subordine grupe de artilerie de coastă, trei batalioane de infanterie marină, servicii, subunități și alte formațiuni. Comandamentul Forțelor Fluviale, cu sediul la Tulcea, comandat de contraamiralul Alexandru Stoianovici, era angrenat, prin flotila de monitoare, celelalte flote de dragaj și siguranță, navele auxiliare și efectivele terestre în diferite misiuni de apărare a Dunării Maritime și a Deltei, de a sprijini acțiunile de trecere a trupelor române aflate în retragere⁵⁸.

Forțele de uscat se subordonau Corpului II Armată și erau compuse în județul Constanța, din Divizia a 9-a „cu efective complete și importante forțe de rezervă”, Regimentul 8 artilerie antiaeriană, Regimentul 2 grăniceri, câteva escadrile de aviație, iar în județul Tulcea staționa, cu efective reduse, Divizia a 10-a⁵⁹.

Luînd cunoștință de declanșarea revoluției, odată cu transmiterea la radio a Proclamației către țară, majoritatea forțelor militare române din această regiune, dînd dovadă de disciplină și inițiativă, fără a mai aștepta ordine în acest sens, au luat măsuri de supraveghere a forțelor inamice în vederea preîntîmpinării unui eventual atac din partea acestora. Concomitent, s-au cerut eșaloanelor superioare precizări cu privire la misiunile ce le reveneau în noua situație.

În aceste momente a intrat în acțiune și Comitetul Regional Dobrogea al P.C.R., care era pregătit să întîmpine evenimentele. Printr-un manifest acesta chema populația la acțiuni menite să împiedice trupele germane să ridice armele și alimentele, să se constituie, pe cartiere, în comitete și să ocupe depozitele, să dezarmeze ofițerii și soldații inamici, să oprească trenurile puse la dispoziția acestora⁶⁰. În conformitate cu dispozițiile B.N.D., s-a hotărît constituirea unor grupe patriotice pe cartiere, puse sub comanda comunistilor, care urmau să primească arme

⁵⁶ Colonel V. Ancescu ș.a., *România în războiul antihitlerist, 23 august 1944 — 9 mai 1945*, Edit. militară, București, 1966.

⁵⁷ Arh. M. Ap. N, fond 381, dosar 38, f. 3.

⁵⁸ Detalii la Valentin Ciorbea, Mariana Păvăloiu, *Contribuția marinei române la desfășurarea operațiunilor insurecționale din sudul Munteniei și de pe Dunăre*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, A. D. Xenopol”, XVI (1979), p. 217—128.

⁵⁹ Viceamiral (r) Fl. Diaconu, *op. cit.* p., 226.

⁶⁰ Arh. C.C. al P.C.R., fond 13, mapa 13.

și să colaboreze cu unitățile militare pentru dezarmarea germanilor, pentru salvarea principalelor obiective și localități din regiuni⁶¹. Totodată, cu sprijinul Diviziei a 9-a, s-au preluat închisorile în vederea ocrotirii vieții deținuților politici. La Tulcea, au fost lansate, de asemenea, manifeste în numele B.N.D. prin care locuitorii erau chemați să adopte o atitudine menită să dovedească că sint „demni de clipa cea mare și plină de răspundere”, după cum se preciza într-un astfel de document⁶².

Pentru început, așa după cum reiese din Direcția operativă a Mare-lui Stat Major referitor la misiunile de luptă ale armatei române împotriva trupelor germane, transmisă comandamentelor în noaptea de 23 august, unităților din Dobrogea le revenea misiunea de „eliberare teritoriului dobrogean de trupele germane; împiedicarea sosirii de noi trupe germane și bulgare de peste frontieră, împiedicarea retragerii trupelor germane din Dobrogea la vest de Dunăre”⁶³. Forțele maritime tehnice să oprească „infiltrațiunile germane și bulgare în Deltă, împiedicarea de debarcări, siguranța Dunării Maritime”, iar cele fluviale aveau misiunea de a „face siguranța Dunării între Brăila și Silistra, în special la trecerile de la Brăila, Hirșova, Cernavodă, Călărăși”⁶⁴.

Încă din primele momente ce s-au scurs după citirea Proclamației comandamentului Diviziei a 9-a a luat măsuri pentru întărirea forțelor proprii din Constanța întrucât trupele germane intraseră în stare de alarmă iar o parte din ele se concentrau în centrul orașului⁶⁵. S-a deplasat Batalionul I al Regimentului 34 infanterie la Viile Noi cu misiunea de a supraveghea bateria de artilerie de coastă „Tirpitz” (calibru 280 mm) care, împreună cu sistemul de fortificații adiacent, „constituie elementul cheie în dispozitivul de luptă german de pe litoral”⁶⁶.

În același timp, Comandamentul Forțelor Navale și Maritime a hotărât, pînă la sosirea ordinelor de la eşaloanele superioare, să alarmeze navele precizînd echipajelor că trebuie să reacționeze la orice atac sau încercare de dezarmare din partea germanilor⁶⁷.

La orele 00,30 (24 august 1944) Statul Major al Marinei a transmis telefonic dispoziții cu privire la încetarea oricărei subordonări față de comandamentele germane, încetarea luptelor contra armatei sovietice, precum și noua linie pe care urma să acționeze trupele române.

Avînd în vedere importanța deosebită ce s-a acordat încă de la începutul desfășurării evoluției, menținerii inițiativei și controlului situației din Dobrogea și de pe Dunăre, eşaloanele superioare s-au preocupat, ca și în alte zone, de a scoate forțele proprii din vechile dispozitive, creîndu-le astfel posibilitatea de mișcare și îndeplinire cu succes a misiunilor.

Încă din primele momente ale înfăptuirii ei, revoluția din august 1944 a constituit o puternică lovitură pentru guvernul de la Berlin și

⁶¹ Arh. I.S.I.S.P. — cota A. XXVIII — 37; Victor Dușa, *Din activitatea Regionalei P.C.R. Dobrogea (memorii)*, p. 38.

⁶² Arh. st. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 1711 / 1944, f. 4.

⁶³ *Documente privind istoria militară a poporului român (23 august — 31 august 1944)* (D.I.M.P.R.), vol. I, Edit. militară, București, 1977, p. 15.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 16.

⁶⁵ Arh. M. Ap. N., fond 515, dosar 82, p. 18.

⁶⁶ Colonel V. Ionescu ș.a., *op. cit.*, p. 108; Costin Ionescu, *Mărturia documentelor*, Edit. militară, 1968, p. 11.

⁶⁷ Arh. M. Ap. N., fond. 381, dosar 38, p. 3.

reprezentanții săi din România⁶⁸. Stupoarea și panica n-au ocolit nici unitățile germane de uscat, marine și fluviale din Dobrogea, care, așa după cum subliniază un document al Secției de operații a Statului Major al Marinei, au fost „complet surprinse de schimbarea politică a României prin actul de la 23 August 1944”⁶⁹.

Alertat, Comandamentul suprem al Kriegsmarine a ordonat „Amiralului Mării Negre” să ocupe și să mențină Constanța, să păstreze controlul asupra regiunii Dobrogea utilizând în acest scop toate forțele existente în regiune.

Luptele trupelor române din această parte a țării împotriva celor inamice au început în cursul nopții de 23 spre 24 august în comuna Carol I, unde forțele inamice încercau să mineze aeroportul. Concomitent, s-au deplasat o serie de subunități pentru a preîntîmpina atacurile trupelor hitleriste s-a organizat un detașament (6 batalioane) ce urma să plece la București pentru a sprijini operațiunile din capitală⁷⁰. În cursul zilei de 24 august lupte grele se duc împotriva trupelor hitleriste din zona Topraisar, Negru Vodă, unde o companie de grăniceri desfășura operațiuni contra unităților de artilerie antiaeriană, iar în comuna Ferdiuand se reușește dezarmarea unei coloane germane. Începînd cu 25 august se generalizează operațiunile insurecționale pe întreg litoralul.

Conștiente de faptul că nu pot să-și îndeplinească misiunea, cum de altfel au și comunicat, trupele hitleriste, înconjurată ori încolțite de trupele române, au fost nevoite să se retragă. Un rol important în acest sens l-au avut întîlnirile din 24 și în special cea din 25 august 1944, dintre generalul Costin Ionașcu (la discuții au mai participat contraamiralul H. Măcellariu și comandorul M. Bardescu) și viceamiralul Brinkmann, șeful Comandamentului superior „Amiralul Mării Negre” cu care prilej comandantul Diviziei a 9-a și a teritoriului dobrogean, i-a cerut „să se retragă fără a provoca distrugerii și victime în rîndul populației”⁷¹.

O atenție deosebită s-a acordat apărării portului Constanța, unde germanii aveau 84 de nave, importante depozite și echipaje pe unele nave românești pe care se pregăteau să le scufunde. Planurile inamice au fost dejucate de intransigența cu care autoritățile românești au cerut hitleristilor să-și părăsească pozițiile precum și de operațiunile de supraveghere și apărare a instalațiilor portuare.

În după amiaza zilei de 25 august (ora 15.00), navele germane încep să părăsească portul Constanța, deși vremea era neprielnică, operațiunea se încheie în mai puțin de o oră, instalațiile portuare rămînd intacte. Dintre navele germane ieșite în larg, unele au fost scufundate, altele incendiate, iar restul s-au îndreptat spre sud, unde mai jos de capul Caliacra au sabordat. Pentru a îndepărta orice pericol, ulterior, s-a hotărît ca navele germane care, eventual ar reveni la Constanța și Mangalia să fie dezarmate, portul Constanța fiind de altfel închis și luminile camuflete pe timp de noapte.

⁶⁸ General maior dr. Eugen Bautea, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armate germane „Ucraina de sud”*, Edit. militară, 1971, p. 21.

⁶⁹ Arh. M. Ap. N., fond 1401, dosar 156, f. 2.

⁷⁰ Arh. M. Ap. N., fond 515, dosar, 82, f. 18 19.

⁷¹ Ibidem, fond 381, dosar 38, f. 15; Costin Ionașcu, *op. cit.*, p. 31.

În contextul evenimentelor nu este lipsit de interes să menționăm că autoritățile militare române au pus în vedere comandamentului german al litoralului, grupării germane de coastă, „să nu deschidă focul și să nu comită vreun act de agresivitate împotriva eventualelor forțe navale, terestre sau aeriene sovietice”. În caz contrar se va trece la măsuri de împiedicarea desfășurării misiunilor germane ⁷².

În ceea ce privește trupele germane de uscat, fie că se predau, după ce distrug o parte din materialul greu din dotare, fie că se retrag în panică spre Bulgaria. De o deosebită importanță a fost faptul că încă de la primele acțiuni s-au izolat și anihilat trupele germane din garnizoana Cernavodă ⁷³.

În nordul provinciei, în zilele de 24 și 25 august, subunități ale Regimentului 38 infanterie din Divizia a 10-a au dezarmat trupele hitleriste de la Isaccea, Văcăreni, Jijila, Măcin, respingând de asemenea, toate încercările de debarcare ale inamicului ⁷⁴. La Tulcea, prin intervenția energetică a Regimentului 33 infanterie, s-a reușit, cu sprijinul unor muncitori din port, să se evite aruncarea în aer a unui mare depozit (ceea ce ar fi distrus o parte din oraș) și preluarea muniției de către trupele române ⁷⁵.

Până în după amiaza zilei de 26 august (ora 18.00), așa după cum reiese dintr-un raport al Corpului II Armată, în Dobrogea se capturează „circa 100 ofițeri și 4000 trupe germane cu un numeros material de război” ⁷⁶.

Majoritatea vaselor germane din Deltă, protejate de nave militare, „se retrag în mare grabă în susul Dunării” ⁷⁷ după distrugerea unor obiective proprii în cursul zilei de 24 august, al nopții de 24 spre 25 august și al dimineții următoare. Concomitent, vasele germane de mare de la Sulina ies în larg, îndreptându-se spre sud. La ora 15,00 (25 august 1944) ultimul vas german din Deltă se retrăgea spre Galați. Deci la numai 41 de ore de la declanșarea revoluției, cea mai mare parte a Deltei Dunării era eliberată, creînd forțelor sovietice posibilitatea înaintării nestingherite și a cooperării și în această parte a teritoriului românesc cu unitățile armate române.

În această direcție, în activitatea comandamentelor trupelor române din nordul Dobrogei, ca de altfel și al eșaloanelor superioare, se remarcă, în vederea stabilirii unor contacte cu trupele sovietice o preocupare deosebită ⁷⁸. Acestea reușiseră în dimineața zilei de 24 august să pătrundă în Deltă (zona Periprava) continuîndu-și misiunile de luptă, întrucît, așa după cum reiese din precizările făcute generalului Leoveanu

⁷² Ibidem, fond 370, dosar 25, f. 4.

⁷³ General maior Eugen Bantea, *Acțiunile militare române pe coasta Mării Negre în timpul insurecției naționale antifasciste*, p. 124.

⁷⁴ General maior în rezervă Aurel Dobrescu (ș.a.), *Din Cîmpia Dunării dincolo de munții Cehoslovaciei. (Drumul de luptă al Diviziei a 10-a infanterie în războiul antihitlerist)*, Edit. militară, București, 1972, p. 30—31.

⁷⁵ Ibidem, p. 32—33.

⁷⁶ D.I.M.P.R., vol. II (1977), p. 69.

⁷⁷ Arh. M. Ap. N., fond 379, dosar 10, f. 29.

⁷⁸ Colonel dr. Florian Tucă, *Factori ai succeselor trupelor române în războiul antihitlerist*, Edit. militară, București, 1979, p. 240.

și contraamiralului Al. Stoianovici de către contraamiralul Gorșkov, comandantul Flotei sovietice pe Dunăre, cu ocazia întâlnirii de la Ismail din 26 august „el nu știe nimic de armistițiu/.../ că el personal nu are nici un ordin cu privire la armistițiu”⁷⁹.

Pe data de 26 august 1944, Diviziunile a 9-a și a 10-a au primit din partea Corpului II Armată ordinul de a se deplasa, pentru început, în zona Jilava — București — Otopeni, manevra urmînd să se efectueze cît mai rapid.

Conform ordinelor sosite ulterior trupele Diviziei a 9-a (mai puțin subunitățile de recruți care rămîneau pe loc) trebuiau să fie transportate pe calea ferată, astfel că în dimineața zilei de 27 august începe îmbarcarea în stațiile de pe traseul Constanța — Cernavodă⁸⁰. Deplasarea a ridicat probleme complexe întrucît trupele Diviziei „au fost nevoite să-și deschidă drum prin foc, luptînd cu puternice coloane germane”⁸¹. La Cernavodă deși trupele române din zonă aveau controlul asupra orașului, portului și podului, ele luptau împotriva navelor germane ceea ce a afectat ritmicitatea circulației, dar n-a întrerupt-o. Un real pericol l-au prezentat pentru Cernavodă și Medgidia, cît și pentru axul căii ferate, începînd cu 28 august 1944, două coloane inamice, rămășițe ale Armatei a 6-a, care reușiseră să scape din încercuirea trupelor sovietice și să afluiască peste fluviu spre sud. Pentru a înlătura pericolul, Comandamentul Diviziei a debarcat cîteva subunități pe care le-a instalat la Mircea Vodă și Satul Nou cu misiunea de a „bara direcția spre Medgidia și a interzice interceptarea căii ferate Medgidia—Cernavodă”⁸². S-au luat totodată măsuri pentru întărirea capului de pod Cernavodă (în oraș fusese instalat, de altfel, și punctul de comandă al Diviziei) și s-a constituit de asemenea un al doilea detașament pentru a sprijini unitățile afectate apărării căii ferate.

Luptele au început în preajma localității Gherghina unde trupele germane înaintau în dispozitiv de luptă ceea ce a impus din partea ostașilor Diviziei a 9-a, angrenați în aceste operații, să acționeze masiv cu artileria. În ordinul de zi al Diviziei a 9-a, din 29 august 1944, se arăta că în luptele pentru apărarea podului și a căii ferate trupele din Cernavodă au dat dovadă „de spirit de sacrificiu și adîncă îndeplinire a datoriei”⁸³.

Zdrobirea trupelor germane din Dobrogea și menținerea controlului asupra Dunării prezenta o importanță deosebită nu numai pentru curățirea teritoriului dintre Dunăre și Mare de forțele inamice, ci și pentru desfășurarea cu succes a operațiunilor antigermane din Cîmpina Munteană.

⁷⁹ Arh. M. Ap. N., fond 379, dosar 10, f. 37; D.I.M.P.R., vol. I, p. 177. Dintr-un alt document de arhivă reiese că alte trupe sovietice pătrunse în nordul Dobrogei au înțeles sensul evenimentelor (*Ibidem*, p. 219). Desigur, complexitatea situației era dată de faptul că la 24 august 1944, Națiunile Unite nu recunoscuseră încă statul juridic internațional ce și-l creiașe România la 23 august 1944, motiv pentru care „se considerau încă în război cu noi”. (General-mr. Eugen Bantca, *op. cit.*, p. 122.)

⁸⁰ Arh. M. Ap. N., fond 515, dosar 72, f. 21.

⁸¹ D.I.M.P.R., vol. III (1978), p. 260.

⁸² *Ibidem*, vol. IV (1979), p. 18.

⁸³ *Ibidem*, vol. III, p. 260.

Iată de ce Marele Stat Major a precizat, la 25 august 1944 orele 12,00, Statului Major al Marinei ca unitățile din subordine trebuie să acționeze în așa fel încît „nici un german din Dobrogea, nu trebuie să treacă în Muntenia”⁸⁴. Pentru reușita acestei misiuni, mijloacele de trecere a fluviului, atît românești, cît și germane, trebuiau trecute pe malul vestic și puse sub pază, trupele hitleriste urmînd să fie ori dezarmate și internate în lagăre special amenajate ori alungate peste graniță. După cum preciza, în continuare ordinul, forțele terestre ale marinei și în special flota de monitoare, căruia i se acorda un rol de maximă importanță în îndeplinirea acestei misiuni, trebuie să acționeze în cooperare cu trupele de uscat.

Trecînd la executarea ordinului primit, Statul Major al Marinei a hotărît, la 26 august 1944, ca monitoarele din „Grupul 2 Fluvial” (compus din „Basarabia”, „Ardeal”, „Bucovina” și vedeta fluvială nr. 4), comandat de locotenentul-comandor Nicolau Eustațiu, care staționa în Zona Arapu-Brăila să se deplaseze „imediat spre Giurgiu cu misiunea de a ataca navele de război și convoaiele de debarcare germane”⁸⁵.

După acceptarea ordinului, contraamiralul Al. Stoianovici, reunește la bordul monitorului Bucovina pe toți comandanții de monitoare „și expune planul de urmărire și capturare a navelor germane în retragere pe Dunăre fixînd planul de acțiune pentru îndeplinirea acestei misiuni”⁸⁶.

Planul stabilea ca monitoarele urmau să fie grupate cîte două, după starea de funcționare a stației telegrafice, primînd ordinul să se deplaseze în amonte în dimineața zilei de 28 august 1944. Conform precizărilor făcute, grupul Basarabia — Bucovina urma să acționeze pe Dunăre începînd cu ora 3,00, iar grupul „Ardeal” — „Lahovarii” (acest monitor făcea parte din „Grupul Fluvial nr. 1”) aveau să intre în misiune pe brațul Borcea imediat după plecarea primelor două monitoare. După curățirea celor două brațe ale Dunării de forțele inamice navele trebuiau să se reunească și să-și continue marșul spre Giurgiu.

În aceeași seară, monitorul „Bucovina” a și pornit în misiune conform planului stabilit. Pînă la Cernavodă au reușit să captureze 14 remorchere, 2 șalupe cu motor și 60 de șleperi încărcate cu diferite materiale și muniție. După ce au fost dezarmate, o parte din navele inamice au fost îndrumate spre Piua Petrii, iar cele lipsite de mijloace de deplasare au fost lăsate pe loc.

În apropiere au fost găsite, puse pe uscat, 3 remorchere germane, cărora li s-a schimbat pavilionul cu cel românesc. La km. 229 au fost capturate mai multe convoaie⁸⁷.

Ajunse la Cernavodă, cele două monitoare au oprit intrucît locotenentul-comandor Nicolau Eustațiu avea misiunea de a comunica colonelului Grigorescu, comandantul garnizoanei, dispozițiile Comandamentului Forțelor Fluviale în legătură cu capturarea și dezarmarea navelor

⁸⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 183.

⁸⁵ Arh. M. Ap. N., fond 379, dosar 10, f. 39; dosar 15, f. 21.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 23, 48.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 24, dosar, 10, f. 61.

germane din zonă⁸⁸. Astfel, trupele din Cernavodă care în zilele următoare purtaseră aprige lupte pentru apărarea podului și orașului, trebuiau să asigure paza navelor capturate, ambarcarea pe o singură navă a tuturor germanilor aflați la bordul acestora și trimiterea la Piuă Pietrii, Instrucțiunile transmise colonelului Grigorescu precizau, de asemenea, că trupele de uscat și ale marinei din zonă trebuiau să facă tot posibilul pentru a nu „permite ca nici o navă germană să treacă în amonte de Cernavodă”⁸⁹.

Îndată ce ordinul a fost comunicat, cele două monitoare s-au îndreptat spre Gura Borcei, unde urmau să se reunească conform planului inițial cu celelalte două nave ce acționau deja pe brațul Borcea. În drum spre locul de întâlnire (unde s-a ajuns la ora 19,00) au mai fost luate două remorchere germane părăsite în zona Rasova.

Celălalt grup de monitoare „Ardeal-Lahovari” și-a început misiunea pe brațul Borcea la 28 august 1944, ora 5,00. Pe parcursul acestei acțiuni au fost dezarmate și dirijate către Piuă Pietrii (întrebuințindu-se remorcherele „Izvoreanu” și „Siliștra”) următoarele nave germane: 2 șalupe, 3 bacuri cu motor încărcate cu armament și alimente, un convoi sanitar (format din 2 remorchere și 8 șleपुरi) și 11 remorchere⁹⁰. După reunirea la Gura Borcei, monitoarele își vor continua misiunea spre Giurgiu conform planului.

La operațiunile din zona dobrogeană a Dunării au mai acționat și torpilorul „Zborul” care a avut misiunea de a face asigurarea grupului de monitoare. În marșul executat torpilorul a capturat două nave germane pentru ca apoi să-și continue misiunea pe fluviu în amonte⁹¹.

Prin acțiunile forțelor terestre, maritime și fluviale, în ziua de 29 august se încheie misiunea de eliberare a Dobrogei „exclusiv prin efortul trupelor române”⁹². Pierderile produse inamicului au fost considerabile. Numai Divizia a 9-a ajutată de Regimentul 2 grăniceri și unități ale Regimentului 8 artileriei antiaeriană au făcut peste 10.500 de prizonieri din care 1 general, circa 400 ofițeri superiori și inferiori, s-au capturat numeroase vase, armament, diverse materii⁹³.

După plecarea subunităților Diviziei a 9-a pe frontul de vest, conducerea „Comandamentului superior pentru apărarea Dobrogei împotriva germanilor” este încredințată contraamiralului H. Macellariu, căruia i se pune la dispoziție pentru eventualele operații echipajele navelor (a celor indisponibile ce erau constituite în forțe terestre) și recruții subunităților de uscat⁹⁴.

În cursul zilei de 28 august 1944, contraamiralul H. Macellariu, a luat măsuri pentru a informa comandamentele și autoritățile civile din subordine de modificările efectuate, cărora le-a cerut să „dea toată asistența necesară trupelor sovietice păstrind o atitudine demnă și corectă”⁹⁵.

⁸⁸ *Registrul istoric al Căpităniei portului Cernavodă* (Muzeul Marinei Române, Constanța).

⁸⁹ Arh. M.Ap.N., fond 379, dosar 15, f. 24.

⁹⁰ *Ibidem*, dosar 10, f. 51.

⁹¹ *Ibidem*, fond 1400, dosar 156, f. 7.

⁹² General-maior Eugen Bantea, *op. cit.*, p. 125.

⁹³ D.I.M.P.R., vol. IV, p. 19.

⁹⁴ Arh. M. Ap. N., fond 381, dosar 38, f. 35.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 38.

Pină în seara zilei de 29 august, nemaîntîlnind nici o rezistență, masive forțe de uscat din aripa de stînga a Frontului 3 ucrainian înaintează în Dobrogea atingînd linia ferată Constanța — Cernavodă. Peste tot au fost bine primite de autoritățile și trupele române care le pun la dispoziție tot ceea ce li s-a cerut.

În cursul nopții de 29-30 august, două canoniere românești și vedeta nr. 7 iau contact cu escadra sovietică ale cărei prime unități de luptă sînt conduse în portul Constanța care este pus la dispoziția Comandamentului sovietic⁹⁶.

Prin acțiunile complexe desfășurate, forțele române din Dobrogea au reușit să elibereze provincia transdanubiană, au curățat fluviul, au capturat o parte din forțele germane, pe altele le-au canalizat către Bulgaria, evitînd astfel pătrunderea lor în Muntenia, ceea ce a permis păstrarea inițiativei și controlului evenimentelor și în zonele București și Ploiești. Degajarea litoralului, păstrarea intactă a instalațiilor portuare, a căii ferate Cernavodă — Constanța, a podului peste Dunăre a permis utilizarea lor imediată în războiul antihitlerist.

Întocmai ca și în celelalte regiuni ale țării desfășurarea evenimentelor a demonstrat și în Dobrogea, că actul de la 23 august 1944 a fost expresia voinței unanime a maselor largi populare care au arătat că „nu au avut nimic comun cu elita militară-fascistă care a împins țara, alături de Germania hitleristă, împotriva Uniunii Sovietice”⁹⁷.

ASPECTS CONCERNANT LA CONTRIBUTION DE LA DOBROUDJA AU MOUVEMENT DE LA RÉSISTANCE (1940—1944)

RÉSUMÉ

L'étude se propose de présenter les principaux aspects concernant la contribution de la Dobroudja, province roumaine située entre le Danube et la Mer Noire, au mouvement de la résistance 1940—1944.

L'instauration du gouvernement légionnaire — antonescien et l'entrée des troupes allemandes dans le pays ont déterminé le développement, sous la direction du Parti Communiste Roumain, d'un puissant mouvement de résistance, dont la contribution de Dobroudja, par les formes employées, a été substantielle.

La position géographique — stratégique de la Dobroudja a fait accroître l'importance des opérations déclanchées dans la région le 23 Aout 1944, tant pour les événements enregistrés dans la zone, mais surtout pour ceux de rive gauche du Danube. Les forces roumaines existant entre le Danube et la Mer Noire se sont vues assigner la tâche complexe d'annihiler les troupes ennemies de la région, de maintenir l'initiative et le contrôle des événements, mission accomplie avec succès

⁹⁶ Ibidem, f. 51.

⁹⁷ Plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român 1—2 iunie 1982, Edit. politică, București, 1982, p. 20.

ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI ANTIHITLERIST

DE

ION ALEXANDRESCU

Prin victoria insurecției din august 1944, ieșirea României din război și alăturarea sa luptei Națiunilor Unite structurile economice și relațiile de producție nu au suferit schimbări esențiale, menținându-se în cadrul capitalist. Fenomenele ce-și făcuseră apariția în anii anteriori în cadrul economiei de război continuu să se menifeste, iar unele dintre ele să se adâncească, avînd drept consecință deteriorarea crescîndă a activității productive.

Deși impresionante, efectele defavorabile create în urma celor peste trei ani de război anteriori, distrugerile suferite datorită bombardamentelor aliate și a transformării unei părți din teritoriul național în teatru de operațiuni militare, jaful organizat de naziști nu atinseseră în mod vital sectoarele de producție industrială, capacitățile de producție ale economiei românești. Continuarea activității industriale era condiționată însă de îmbunătățirea activității transporturilor, a aprovizionării cu materii prime indigene sau din import, a procurării din străinătate a unor materiale și piese de schimb, strict necesare desfășurării proceselor de producție.

Dacă adăugăm acestui potențial industrial resursele naturale însemnate ale țării—petrol, cereale, lemne, diverse produse agroalimentare ș.a.—putem aprecia că la 23 August 1944 România dispunea încă de importante potențe materiale, care vor contribui, fără limite, la susținerea materială a frontului antihitlerist.

În contextul acesta remarcăm hotărîrea guvernului, a autorităților române, a celor mai largi pături și clase sociale, de a amplifica efortul de război uman și material, pentru distrugerea fascismului și de a îndeplini cu rigurozitate obligațiile ce decurgeau din Convenția de armistițiu semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, cu acordul perfect realizat între Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie¹.

ÎNTREGUL POTENȚIAL ECONOMIC ÎN SLUJBA LUPTEI ANTIHITLERISTE

România și-a consacrat, din primul moment în toată perioada ce a urmat, întregul potențial luptelor pentru eliberarea țării și înfrîngerea definitivă a fascismului. Intrarea sa în război împotriva Germaniei și a

¹ Stenograma ședinței Consiliului miniștri din 16 septembrie 1944, Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8468, f. 29.

Ungariei a fost imediată, unitară, totală și substanțială. Oștirea română și lupta sa s-au bucurat de sprijinul întregului popor român. Energiile națiunii au fost concentrate în direcția organizării și susținerii armatei, asigurării sale cu hrană, muniții și tehnică de luptă.

Expresia cea mai elocventă a acestei hotărâri o constituie largă adeziune de care s-a bucurat chemarea P.C.R. „Totul pentru front totul pentru victorie”. Caracterul profund patriotic al acestui apel, a atras sub diferite forme, cele mai largi categorii de cetățeni ai patriei, toate organizațiile de masă din țară, întregul popor, ce-și dovedeau prin aceasta atașamentul față de cauza dreaptă a războiului. Acțiunea guvernului pentru asigurarea participării active la războiul antihitlerist s-a desfășurat astfel fără defecțiuni, avînd sprijinul miniștrilor partidelor politice din guvern.

Armata română a participat, fapt demonstrat în numeroasele lucrări consacrate acestei problemă, cu maximum de forțe la războiul pentru înfrîngerea Germaniei naziste și Ungariei horthyste. La efortul militar deosebit, ce și-a găsit o largă recunoaștere internațională, inclusiv din partea marilor puteri învingătoare, s-a adăugat contribuția tuturor ramurilor economiei naționale. Întreaga economie a fost subordonată acestei sarcini prioritare, care avea profunde repercusiuni asupra situației sociale și politice a României. Obiectivul principal al activității economice l-a constituit asigurarea, cu precădere, a procesului de producție în întreprinderile ce lucrau pentru nevoile frontului, a transporturilor militare, cît și a celor necesare desfășurării producției industriale și aprovizionării populației cu minimum de produse strict necesare traiului. Baza pentru aprovizionarea armatei române cu subzistențe, precum și dotarea sa cu tehnică de luptă, echipament și muniții a constituit-o în exclusivitate economia națională, fără nici un ajutor extern.

Transporturile. Căile ferate, care ocupau locul principal în sistemul transporturilor necesitate de aprovizionarea armatelor și activitatea economică internă, au fost puse în întregime la dispoziția frontului. Parcul de vagoane (52 614 buc.) și locomotive (2 377 buc.) a fost utilizat în proporție de 90% p. ntru trebuințele frontului. Circa 80% din capacitatea de lucru a atelierelor căilor ferate a fost folosită pentru repararea materialului rulant destinat transportului militar². În afara granițelor țării, s-au aflat 23 000 vagoane de marfă, 322 locomotive, precum și 7 trenuri sanitare, 3 trenuri baie și peste 2500 de vagoane cărora li s-au dat utilizări speciale³. În acest fel întregul transport de trupe, armament, muniții subzistențe, evacuarea răniților, precum și legăturile cu spatele zonei de operațiuni, atît pentru armata română, cît și pentru armatele sovietice care luptau la aripa de sud a frontului sovieto-german, îndeosebi a Frontului II Ucrainean, a fost efectuat pe căile ferate române⁴.

Din numărul total al trenurilor care au circulat în perioada 12 septembrie 1944—23 februarie 1945—și care s-a cifrat la 53 819—50 526 au

² *Mémoire sur l'effort militaire et économique de la Roumanie dans la guerre contre l'Allemagne et la Hongrie*, (Royaume de Roumanie, Ministère des Affaires étrangères), p. 21.

³ *Ibidem*.

⁴ V. Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Edit. militară, București, 1964, p. 57.

fost trenuri militare⁵. În aceeași perioadă, din numărul total de 4 614 784 tren—km, 4 332 918 avuseseră destinații militare. În aproape 6 luni numărul trenurilor—km parcurs pentru nevoile frontului era egal cu cel înregistrat pe ansamblul transporturilor feroviare în întregul an 1944.

În aceste condițiuni, criza transporturilor civile s-a amplificat, făcând extrem de dificilă circulația bunurilor și persoanelor, izolând de debușeele lor obișnuite sau de sursele de aprovizionare regiuni întregi, împiedicând astfel nu numai realizarea unui echilibru al prețurilor la nivel național, ci și aprovizionarea strict necesară a industriei și comerțului în vederea menținerii unui minim de activitate productivă pentru nevoile interne.

Activitatea susținută pentru redresarea transporturilor s-a concretizat în realizări însemnate. Până în martie 1945, prin eforturile și sacrificiile făcute de zeci de mii de muncitori și țărani⁶, se restabiliseră 639 km linii ferate — din care 306 km în nordul Transilvaniei —, 1 229 macaze, 431 podete, 9 tunele, și 158 poduri. Fuseseră redatate circulației liniile de cale ferată care legau sudul cu nordul Transilvaniei, ușurându-se astfel transporturile către frontul antihitlerist. La aceeași dată, atelicrele C.F.R. erau refăcute în proporție de circa 45%, depourile 75%, construcțiile 42%, rezervoarele pentru produse petroliere circa 70%, telecomunicațiile în proporție de 40—60%⁷.

Volumul transporturilor rutiere diminuase mult în raport cu cel realizat în perioada antebelică. Micșorarea parcului auto, distrugerile suferite de rețeaua rutieră în urma bombardamentelor și a operațiunilor de război purtate pe teritoriul țării, lipsa de carburanți și lubrifianți și a pieselor de schimb făceau ca ponderea lor, redusă în ansamblul transporturilor românești și în perioada anterioară, să fie neînsemnată în raport cu nevoile mari, presente ale economiei naționale.

Între 23 august 1944 și 23 iunie 1945 parcul de autoturisme, autocamioane și autocamionete și autospeciale existent în țară s-a redus de la 43 890 la 23 523 bucăți (46,4%)⁸ datorită pierderilor cauzate de bombardamentele și luptele care au avut loc, ridicării unora de către trupele germane, predării altora în contul art. 12 din Convenția de armistițiu, preluării lor de către trupele aliate aflate în trecere pe teritoriul țării, uzurii înaintate a unui număr de mașini sau scoaterii lor din serviciu din cauza lipsei de piese de schimb și cauciucuri.

Dacă se au în vedere numai autocamioanele, autocamionetele și autospecialele aflate pe teritoriu în stare de funcționare și care erau utilizate de fapt la efectuarea transporturilor economice, excluzând deci pe cele existente asupra armatei, numărul acestora era de 6 538 la 23 august 1944 și 4 392 la 23 iunie 1945. Cifrele ilustrează pregnant atât scăderea ma-

⁵ *Dare de seamă privind aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1914—12 martie 1915*, Arhiva istorică Centrală, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, — Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului (în continuare A.I.C., fond P.C.M.—C.R.A.A.), dosar 12/1915, p. 18.

⁶ Despre efortul zecilor de mii de muncitori și țărani care au luat parte, în condiții dramatice, la restabilirea transporturilor feroviare în Transilvania, indeosebi, din toamnă până în primăvara anului 1915, vezi pe larg Trofin Hăgan, *Sindicatelor unite din România, 1944—1947*, Edit. politică, București, 1968, p. 65—82.

⁷ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Edit. politică, București, 1971 p. 74.

⁸ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de Armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 iulie 1945*, Arhiv. I.S.I.S.P., fond 1213, f. 316—318.

sivă a numărului acestora, cit și ponderea practic neînsemnată a transportului auto în volumul total al transporturilor economice.

Transporturile navale, a căror importanță în ansamblul mijloacelor naționale de transport cunoscuseră în perioada antebelică a continuă creștere, se aflau într-o situație deosebit de critică. La 23 August 1944, parcul de vase fluviale de care dispunea România cuprindea 96 unități cu propulsie proprie (36 611 C.P.) — pasagere, remorchere, tancuri și șlepuri cu motor — și 512 unități fără propulsie proprie (431 431 tone metrice) — șlepuri, ceamuri și tancuri. Flota maritimă cu un deplasament de 22 548 tdw era alcătuită din două motonave care se aflau în Bosfor — „Transilvania” și „Basarabia” de 3 354 tdw fiecare — și două cargouri — „Alba Iulia” și „Ardealul” de 7 920 tdw fiecare (al treilea cargou, „Oituz” fiind scufundat).

Flota maritimă (inclusiv cele două motonave aduse de la Istanbul în apele românești) a fost folosită în exclusivitate de Comandamentul sovietic pentru nevoile sale. Flota fluvială, în urma degajării porturilor dunărene de epavele navelor de război și de trupele hitleriste și a restabilirii unui traseu navigabil pentru trecerea flotei de război în susul Dunării, a fost, de asemenea, utilizată de către același Comandament, până la închiderea navigației pe Dunăre (8 decembrie 1944 — 28 februarie 1945), în proporție de 73% din puterea de tracțiune și 86% din capacitatea de transport. Pentru necesitățile economiei românești s-a folosit, în aceeași perioadă, 8% din puterea de tracțiune și 8% din capacitatea de transport⁹.

După 1 mai 1945 au fost puse la dispoziția Comandamentului sovietic vasele susceptibile să treacă prin cataracte și să navigheze pe Dunărea mijlocie, pentru a putea fi utilizate la transporturile din Ungaria și Austria. Au fost destinate acestui scop 116 șlepuri și ceamuri și 3 remorchere. Ponderea vaselor la dispoziția autorităților române, atit din punctul de vedere al puterii de tracțiune cit și al tonajului se micșorase tot mai mult față de lunile anterioare¹⁰.

Porturile Sulina și Constanța au fost utilizate pentru nevoile armatei sovietice. Celelalte porturi, șantiere navale și instalații portuare, cheiuri, magazii, docuri, după executarea reparațiilor și amenajărilor cerute, potrivit necesităților exprimate de Comandamentul Aliat au putut fi folosite pentru nevoile interne¹¹ numai în măsura în care rămăneau disponibile.

În perioada septembrie 1944 — martie 1945 media zilnică a vagoanelor încărcate pentru nevoile interne s-a situat între 357 și 772 vagoane lunar, în timp ce media celor încărcate pentru nevoile frontului a fost de 1156 vagoane¹². În aprilie 1945, peste 61%, iar în luna iulie a aceluiași an, la aproape trei luni de la încetarea operațiilor militare, peste 70% din numărul total al vagoanelor încărcate erau destinate transporturilor militare.

⁹ *Ibidem*, p. 141.

¹⁰ *Ibidem*, p. 264 — 265.

¹¹ *Ibidem*, p. 149; *Mémoire sur l'effort ...*, p. 21.

¹² În perioada septembrie 1944 — martie 1945, media zilnică a vagoanelor încărcate pentru nevoile interne a fost următoarea: 337 în septembrie, 588 în octombrie, 486 în noiembrie, 571 în decembrie, 471 în ianuarie 1945, 520 în februarie, 772 în martie. *Dare de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 martie 1945*, loc. cit., dosar 12/1945, p. 18.

Cea mai mare parte a transporturilor feroviare efectuate pentru nevoile economiei naționale serveau, în fapt, tot nevoilor de aprovizionare ale frontului antihitlerist, aceste transporturi fiind făcute mai ales în interesul industriei de război.

Industria petrolieră și a cărbunelui. O contribuție de excepție în cadrul efortului economic cerut de participarea plenară a României la războiul împotriva Germaniei naziste și îndeplinirea prevederilor Convenției de armistițiu a adus-o industria petrolieră. Deși suferise cele mai mari pagube, prim munca muncitorilor și specialiștilor români au fost repuse în scurt timp în funcțiune rafinările avariate, au fost degajate spațiile de depozitare și instalațiile de manipulare a produselor petroliere. La 1 mai 1945 se terminaseră deja reparațiile la 3/4 din instalațiile de prelucrare a țițeiului¹³.

Cantitatea de țiței prelucrat a crescut substanțial față de lunile anterioare, ajungând în decembrie 1944 la 400 000 t. și o medie a ultimului trimestru al aceluiași an de 323 000 t. față de media de circa 282 000 t în perioada ianuarie—septembrie 1944¹⁴.

Au apărut însă dificultăți deosebite în ceea ce privește asigurarea materialelor necesare lucrărilor de exploatare și explorare. În perioada următoare ele vor constitui principalul obstacol în calea creșterii extracției de țiței și atingerii nivelului antebelic.

Programul de foraj stabilit pentru anul 1945 la 280 000 m. a trebuit să fie redus, în aceste condiții, la 144 000 m. Acest nivel, era asemănător cu cel înregistrat în anul 1944 (146 827 m.) dar era net inferior mediei de 312 730 m. realizată în anii 1941—1943¹⁵. Din cele 16 500 t. material tubular necesar nu s-au asigurat decât cantități cu totul nesatisfăcătoare, disproporționat de mici față de cerințe. Industria metalurgică indigenă, care izbutise înainte de război să furnizeze acestei industrii o parte din fabricatele necesare, n-a mai fost în măsură, datorită lipsei de materiale și a dificultăților de lucru, să satisfacă comenzile primite. Pe de altă parte, pînă la sfîrșitul anului 1945, importul din alte țări a fost ca și inexistent. Din Cehoslovacia a început să sosească material tubular abia la începutul anului 1946¹⁶.

În primele 6 luni ale anului 1945 s-a obținut, prin intensificarea exploatării sondelor existente, o producție de 2,3 milioane tone țiței¹⁷, realizîndu-se o medie lunară de circa 383 mii tone, mult superioară celei înregistrate în anul 1944. Cea mai mare parte a acesteia a fost utilizată pentru aprovizionarea frontului antihitlerist și îndeplinirea obligațiilor impuse prin Convenția de armistițiu.

Din producția totală de 3,2 milioane tone țiței extras în perioada septembrie 1944—iunie 1945¹⁸ au fost livrate Uniunii Sovietice 2,3 milioane tone (71,9%), din care 0,532 milioane tone în contul art. 10 și 1,8 milioane tone în contul art.11 ale Convenției de armistițiu¹⁹. În aceeași

¹³ V. Anescu, *op. cit.*, p. 112.

¹⁴ „Bursa”, nr. 1992 din 25 aprilie 1945, p. 121; nr. 1999 din 28 noiembrie 1945, p. 402.

¹⁵ Calculat după datele publicate în „Bursa”, nr. 1999 din 28 noiembrie 1945, p. 402; nr. 1997 din 27 septembrie 1945, p. 317.

¹⁶ Ibidem, nr. 2000 din 28 decembrie 1945, p. 443.

¹⁷ Ibidem, nr. 1999 din 28 noiembrie 1945, p. 402.

¹⁸ Ibidem, nr. 1992 din 25 aprilie 1945, p. 121; nr. 1999 din 28 noiembrie 1945, p. 402.

¹⁹ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 iulie 1945*, loc. cit., p. 70, 341.

perioadă, cantitatea livrată pentru consumul intern a fost de aproape un milion tone (28,9%). Din acest consum intern redus, înregistrat în perioada septembrie 1944—iunie 1945, au fost satisfăcute și cerințele de carburanți și lubrifianți ale armatei române.

O situație grea traversa, în continuare, și industria carboniferă. Producția de cărbune avea o însemnătate esențială pentru funcționarea atât a transporturilor feroviare, cât și pentru unele ramuri industriale care lucrau pentru nevoile frontului și cărora le furniza, în mare măsură combustibilul necesar. În pofida existenței unui număr insuficient de brațe de muncă ce s-a resimțit cu o acuitate crescândă în întreaga perioadă a războiului antihitlerist, prin eforturile muncitorilor mineri, ce răsplăteau grija guvernului manifestată față de condițiile lor de muncă și viață²⁰, producția de cărbune a crescut totuși constant, astfel încît la sfîrșitul lunii martie 1945 se realiza o producție de aproape două ori mai mare decît cea obținută în septembrie 1944²¹.

Media producției în primele 4 luni ale anului 1945—198 mii tone—depășea cu mult media realizată în ultimele luni ale anului 1944 (care era de 146 mii t.), precum și media lunară a întregului an 1944 (189 mii t.), dar se afla încă sub media anilor 1942 și 1943, cînd se obținuse 218 mii și respectiv 239 mii t. lunar²².

Necesitățile de cărbune ale C.F.R. și ale industriei au putut fi satisfăcute, în acest mod, în proporții crescînde. Mai mult de 80% din producția netă de cărbuni a țării era folosită de căile ferate, a căror activitate era subordonată, după cum am arătat, aproape în exclusivitate ducerii războiului antihitlerist.

Industria ușoară și alimentară. Aprovizionarea cu echipament și subzistențe a ostașilor români, precum și asigurarea întreținerii trupelor sovietice care luptau împotriva hitleriștilor și horthyștilor au pus noi și grele sarcini industriei bunurilor de consum.

Producția principalelor produse alimentare realizată în anul 1944, inferioară mediei anilor 1941—1943—cu excepția celei de paste făinoase care a crescut cu 50%—de la o medie de 5 965 t. în anii 1941—1943, la 8 977 t. în anul 1944—și a celei de făină, care sporise cu 3%—de la 432 977 t. media anilor 1941—1943, la 446 065 t. în 1944—a fost îndrumată în cea mai mare parte în direcția satisfacerii nevoilor frontului și îndeplinirii obligațiilor internaționale ale României.

Industriile textilă și a pielăriei traversau o curbă descendentă vizibilă. După o reducere substanțială în anii 1941—1942, determinată de îmușinarea tăierilor și limitării zonelor de colectare, producția de piele și talpă, deficitară chiar și în timpuri normale²³, s-a redresat în 1943, dar a înregistrat în 1944 cel mai scăzut nivel față de media anilor anteriori.

²⁰ Vezi în acest sens, V. Anescu, I. Sorescu, M. Dogaru, *Contribuția minerilor, petroliștilor și ceferiștilor la sprijinirea frontului antihitlerist* în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, nr. 4 din 1962, p. 95—105.

²¹ În perioada septembrie 1944—aprilie 1945 producția de cărbune a evoluat astfel: 110 mii t. în septembrie 1944, 113 mii în octombrie, 157 mii în noiembrie, 171 mii în decembrie, 189 mii în ianuarie 1945, 194 mii în februarie, 213 mii în martie și 191 mii în aprilie.

²² Calculat după datele publicate în „Bursa”, nr. 1999 din 28 noiembrie 1945, p. 376.

²³ În perioada antebelică aprovizionarea populației cu articole de pielărie necesita un import de circa 30% din consumul total.

Fabricile de încălțăminte realizau în 1944 doar 1 320 000 perechi — cifră superioară mediei anilor 1941 — 1943 dar mai redusă cu 430.000 perechi față de anul anterior²⁴. La 23 august 1944 produsele de pielărie din cota civilă, care reprezenta 20% din producție, erau blocate.

Producția de țesături de bumbac și cinepă, de lână și mătase scăzuse, de asemenea, catastrofal. În 1944 aceasta era de 4566 t. și reprezenta circa 43% față de media de 10 666 t. a anilor 1941—1943. În proporții asemănătoare diminuase producția de fire de bumbac și celofibră, de lână și celofibră, de vigogne. În proporții și mai mari se micșorase producția de tricotaje și ciorapi.

Greutățile diverse și de mare amploare întâmpinate de economia națională în asigurarea continuității procesului productiv nu au diminuat, însă, efortul economic de război. S-au asigurat livrările solicitate recurgându-se deseori la comprimarea continuă, la maximum, a consumului civil, sacrificiile impuse populației și acceptate de aceasta fiind de-a dreptul impresionante.

Industria încălțăminteii a furnizat trupelor ce luptau împotriva Germaniei hitleriste circa 670 000 perechi bocanci, ceea ce reprezenta mai mult de jumătate din producția totală de încălțăminte a țării din anul 1944²⁵. În perioada 23 august 1944—9 mai 1945 fabricile de confecții au produs pentru front peste 133 000 mantale, bluze și vestoane, peste 6,5 milioane m. diverse țesături, precum și alte produse ca ciorapi, batiste, vată, foi de cort ș.a.

Industria alimentară a livrat mari cantități de subzistențe atât pentru ostașii români care au participat la războiul antihitlerist, cit și pentru armata sovietică. Acesteia din urmă i-au fost livrate 385 086 t. subzistențe pînă la 30 iunie 1945²⁶, în valoare de 21,7 milioane dolari, între care : 95 041 t. făină și derivate de făină, 29 547 t. carne (proaspătă și derivate), 10 788 t. zahăr, 17 316 t. arpacaș, orez, crupe, 55 069 t. cartofi uscați și făină de cartofi, 10 898 t. zarzavat (proaspăt și uscat), 1 714 milioane ouă, 2 438 t. grăsimi animale, slănină, untură, 3 159 t. tutun, 79 942 t. orz și ovăz etc²⁷.

Aceste subzistențe au asigurat întreținerea — luindu-se ca bază livrările de făină raportate la rațiile stabilite de Comandamentul Trupelor Sovietice din București — în medie, în perioada 1 septembrie 1944—30 iunie 1945, a unui efectiv de circa 400 000 oameni²⁸. Dacă se iau în considerare alimentele preluate și cele cumpărate cu echivalentul valorii preschimbării rublelor și leilor sovietici, efectivul întreținut crește considerabil față de media amintită de circa 400 000 oameni.

Finanțele și moneda. Satisfacerea multiplelor nevoi ale frontului, menținerea activității economice la nivelul cerut de acestea trebuiau realizate în condițiile amplificării continue a dificultăților financiare legate de unificarea circulației monetare și îndeplinirea celorlalte obligații ce

²⁴ „Bursa”, nr. 2000 din 28 decembrie 1945, p. 412.

²⁵ Ibidem

²⁶ *Mémoire sur l'effort* . . . p. 22.

²⁷ *Sinteza Dărilor de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 iulie 1945*, loc. cit., p. 23 (Anexa 19).

²⁸ *Dare de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 iulie 1945*, loc. cit., p. 30.

rezultau din noua situație a țării. Existența în circulație, alături de moneda românească, a rublelor, leilor și pengö-ului de război, emise de Înalțul Comandament sovietic în perioada când frontul s-a deplasat pe teritoriul României, afecta stabilitatea leului și a prețurilor interne, dînd, totodată, noi impulsuri inflației monetare.

În aceste condiții unificarea circulației monetare devenea imperios necesară. Operațiunea, dificilă, de durată și complexă, a început la 1 octombrie 1944, continuînd pînă în primăvara anului 1945.

Ritmul susținut în care au fost recuperate monedele respective, în împrejurările de atunci, a avut efecte pozitive asupra circulației monetare. Cheltuielile statului român pentru unificarea circulației monetare (68,4 miliarde lei) și plățile făcute Înalțului Comandament sovietic pînă la 30 iunie 1945 (37,5 miliarde lei), care au servit pentru asigurarea plății soldelor trupelor sovietice aflate pe teritoriul țării și pentru procurarea de mărfuri contra numerar (diverse comenzi directe la industriași) s-au cifrat la 105,9 miliarde lei sau 54 milioane dolari²⁹, sumă ce reprezenta aproximativ 10% din venitul național al anului 1945, venit care depășea cu puțin o jumătate miliard dolari³⁰. În comparație cu resursele ordinare ale bugetului, care se ridicau în perioada 1 aprilie 1944–28 februarie 1945 la 167,8 miliarde lei, retragerea și răscumpărarea monedelor respective echivala cu circa 40 la sută din aceste venituri³¹.

Efortul financiar în continuă creștere cerut de necesitățile războiului nu a fost însoțit însă de o sporire reală a veniturilor statului, recurgîndu-se de regulă, în ultimă instanță, la emisiunea de monedă.

Încercările Băncii Naționale a României și ale Ministerului Finanțelor de a controla creșterea cantității de monedă aflată în circulație erau tot mai neeficiente. Principiile politicii financiare enunțate de instituțiile amintite vizau realizarea unei politici severe de economie³², concomitent cu sporirea impozitelor directe și indirecte, confiscarea bunurilor criminalilor de război, impunerea beneficiilor de război și emiterea unui împrumut intern³³ prin care se spera a se realiza resorbția numerarului ce depășea nevoile curente ale pieții. Se urmărea a se asigura astfel acoperirea chel-

²⁹ Mémoire sur l'effort ... p. 23.

³⁰ Sursele de care dispunem, referitoare la venitul național realizat de România în 1945, exprimat în dolari, indică două cifre apropiate ca mărime: 537 milioane dolari, potrivit *Memoriului asupra efortului militar și economic al României în războiul contra Germaniei și Ungariei* și 519 milioane dolari, potrivit studiului întreprins de N. Georgescu-Roegen la cererea Ministerului de Externe, publicat în „Analele Institutului de Statistică al României”, vol. III, 1945–1946.

³¹ „Bursa”, nr. 1991 din 2 martie 1945, p. 87.

³² A.I.C., fond P.C.M., Comisariatul pentru administrarea teritoriilor eliberate ale Transilvaniei, dosar 6/1944–1945, p. 34–36; Fondul Ministerul Propagandei Naționale – Personal – dosar 79/1945, f. 34–36.

³³ Împrumutul a fost promulgat în ianuarie 1945 ca Împrumut al Refacerii Naționale. Cantitatea de aur utilizată pentru baterea medaliilor reprezenta 2% din totalul acoperirii în aur a leului sau producția de aur a țării pe 1 an și jumătate. Rezultatul imediat a fost o oarecare încetinire, o amănare a umflării prețurilor. Ulterior însă, aceste medalii ajunse în posesia elementelor capitaliste și ale păturilor mijlocii, au devenit, în mâinile speculanților, un factor de accelerare a creșterii prețurilor neoficiale care se stabileau și în funcție de cursul exagerat al medaliei.

tuielilor militare și a celor pentru armistițiu, în continuă creștere³⁴, și atenuarea sporirii circulației fiduciare. Impunerea beneficiilor de război, confiscarea averilor criminalilor de război, măsuri cerute insistent de masele populare nu au fost însă aplicate decât parțial sau cu mare întârziere, chiar după instaurarea guvernului dr. Petru Groza.

COMPRIMAREA CONSUMULUI CIVIL AL BUNURILOR DE STRICTĂ NECESITATE

Sporirea rapidă și continuă a monedei aflate în circulație³⁵ în condițiile insuficienței, îndeosebi, a bunurilor de larg consum, accelera creșterea prețurilor și accentua inflația. Legile cu privire la controlul prețurilor produselor, fixarea prețurilor maximele, limitarea dreptului la beneficiu sau înghețarea salariilor adoptate anterior nu au putut stăvili creșterea lor și implicit a indicelui costului vieții. În municipiul București, acesta a înregistrat creșteri spectaculoase, îndeosebi din a doua jumătate a anului 1944³⁶. În 1945 indicele general al costului vieții în București crescuse de aproape 6 ori față de cel din anul 1944, în timp ce în acest din urmă an creșterea fusese de 1,5 ori față de anul 1943³⁷.

Situația materială a maselor muncitoare devenea, în aceste condiții, tot mai grea. Insuficiența sau lipsa mărfurilor de strictă necesitate, specula, micșorarea puterii de cumpărare a salariilor erau fenomene frecvente. Revendicările economice ale salariaților urmăreau, cu deosebire pînă în primăvara anului 1945, creșterea salariilor la nivelul scumpetei și adoptarea, apoi, a unor măsuri pentru înghețarea prețurilor. Confederația Generală a Muncii preciza că masa angajaților nu solicita, de fapt, o ameliorare reală a standardului de viață, „ci doar posibilitatea de a-și duce mai departe o existență modestă în împrejurările economice deosebit de grele” pe care le traversa România³⁸.

Cererile privind ridicarea salariilor la nivelul indicelui de cost al vieții au avut drept rezultat o ameliorare aparentă a situației angajaților, deoarece urcarea nominală a acestora aducea după sine sporirea prețurilor, născîndu-se o cursă între prețuri și salarii, al cărei favorit erau prețurile și ale cărei consecințe erau accentuarea inflației și adîncirea mizeriei maselor muncitoare. Dealtfel, în Raportul Comisiei de organizare a Mișcării Sindicale din România prezentat Congresului general din ianuarie 1945 se aprecia că, deși s-au obținut „sporuri foarte serioase de salarii, n-am reușit să impunem înghețarea prețurilor”, ceea ce a făcut ca „goana prețurilor să întrecă sporul de salariu și să ne aflăm iarăși într-un cerc vicios, care

³⁴ Dacă în perioada 1 septembrie 1944 – 31 martie 1945 dintr-un total de cheltuieli ale statului de 515,6 miliarde lei, cheltuielile pentru armistițiu reprezentau 42,6%, iar cheltuielile pentru administrația statului și armată 57,4%, în intervalul 1 aprilie 1945 – 15 iunie 1945, primele au atins 63,0% iar cele din urmă doar 37,0% A.I.C., fond P.C.M. – C.R.A.A., dosar 17/1945 (*Măsuri pentru aplicarea convențiilor de la Moscova*), p. 476.

³⁵ Emisiunea de bilete a sporit de la 161 561 244 mii lei la 31 decembrie 1943 la 399.406.227 mii lei la 24 februarie 1945, iar raportul între stocul aur și angajamente s-a diminuat de la 28,97% la 18,03%. „Bursa”, nr. 1991 din 28 martie 1945, p. 107.

³⁶ „Comunicări statistice”, nr. 6 – 7 din 15 aprilie 1945, p. 30.

³⁷ *Ibidem*, nr. 19 din 31 ianuarie 1948, p. 17.

³⁸ „Bursa”, nr. 1991 din 28 martie 1945, p. 85.

face ca nivelul de trai al maselor muncitoare să fie scăzut³⁹. Devenea tot mai clar că perpetuarea acestei situații genera mari pericole pentru economia națională. Creșterea prețurilor trebuia atenuată, căutându-se mijloacele de a împiedica urcările spectaculoase, anormale chiar și în asemenea perioade.

Elaborarea unui ansamblu coerent de măsuri în această direcție nu s-a realizat însă decît mai tîrziu. Măsurile dispersate, necoordonate pe baza unui plan unitar, aveau efecte sporadice sau uneori chiar contrare celor scontate, fapt care a determinat renunțarea la unele, amendarea altora sau neaplicarea lor în practică. Raționalizarea consumului unor produse alimentare, stabilirea cuantumului beneficiilor comercianților importatori, groșiști și detailiști⁴⁰, descoperirea de către comitetele cetățenești a unor importante stocuri de mărfuri dosite în vederea speculei și desfacerea lor la prețuri oficiale constituiau doar simple paleative, care au ameliorat numai în mică măsură și pentru moment situația materială grea a maselor muncitoare, aminînd rezolvarea de durată a acestora atîta timp cît producția însăși se menținea la un nivel scăzut. Și pe planul producției rezultatele nu erau concludente.

Consumul de făină, zahăr, ulei comestibil a scăzut în trimestrul I/1945 față de trimestrul I/1944 în proporții neîntîlnite în anii anteriori⁴¹.

Denumirea produsului	Tr. I/1945	Tr. I/1944	Tr. I 1945 Tr. I 1944 Diferențe cant. %
Făină	105 908 t.	155 559 t.	49 651 t 33,10%
Zahăr	12 839 t.	25 345 t.	12 506 t 50,09%
Ulei comestibil	918 t.	6 528 t.	5 610 t — 863,00%

Cea mai mare parte a producției de produse textile și încălțăminte mult redusă față de perioada antebelică, era destinată armatei⁴², cantitatea repartizată consumului civil fiind neînsemnată. În Capitală și în alte orașe ale țării se resimțea acut lipsa de combustibil. Insuficiența mijloacelor de transport a creat greutăți enorme aprovizionării populației cu lemne de foc⁴³, deși acestea se găseau deseori în cantități îndestulătoare în regiunile de exploatare. Scăderi importante s-au înregistrat în ceea ce privește desfacerea produselor metalurgice de fabricație internă, care a scăzut de la 62 883 t. în trimestrul I/1944 la 25 591 t. în trimestrul I/1945 (59,17%), precum și a cimentului — material de construcție deosebit de solicitat pentru refacerea și redarea în folosință a întreprinderilor, precum și pentru repararea imobilelor distruse sau avariate, de la 68 448 t. în trimestrul I/1944 la 19 449 t. în trimestrul I/1945 (69,99%).

³⁹ *Dezbaterile primului congres general liber al sindicatelor unite din România. 26 — 30 ianuarie 1945*, Edit. Confederației Generale a Muncii, 1945, p. 53.

⁴⁰ „Argus”, nr. 9477 din 29 decembrie 1944.

⁴¹ „Bursa”, nr. 1982 din 15 august 1944, p. 301; nr. 1993 din 27 mai 1945, p. 153.

⁴² „Argus”, nr. 9526 din 1 martie 1945.

⁴³ Pînă la 1 decembrie 1944 Bucureștiul era aprovizionat cu 23% din consumul anual de lemne (110 000 vag.). „Argus”, nr. 9476 din 24 decembrie 1944.

S-a redus, de asemenea, consumul intern de petrol de la 496 029 t. în trimestrul I/1944 la 426 468 t. în trimestrul I/1945, cu toate că producția anului 1945 a fost superioară celei realizată în 1944⁴⁴.

Desfacerea principalelor produse alimentare — zahăr, ulei comestibil și făină — a continuat să scadă masiv și în trimestrul al doilea al anului 1945, situându-se cu mult sub nivelul atins în trimestrul I, care la rindul său reprezenta între 1/3 pînă la 1/7 din consumul aceluiași articole înregistrat în perioada corespunzătoare a anului anterior.

Față de nivelul trimestrului II al anului 1944 consumul de zahăr s-a redus la 39,14% (trecînd de la 18 735 t. la 7 333 t.), cel de ulei comestibil la 73,82% (de la 1868 t. la 1 379 t.) iar cel de făină la 61,32 (de la 132 760 t. la 81 409 t.)⁴⁵.

Consumul de bumbac a fost practic inexistent — 9 t. în trimestrul al doilea 1945 față de 761 t. în aceeași perioadă a anului 1944 —, iar cel de lînă (589 t.), deși superior celui din trimestrul II 1944, a fost mult inferior celui înregistrat în trimestrul I al anului 1945.

Insuficiența bunurilor de larg consum a condus la înflorirea speculei în proporții nemaiîntîlnite. La „bursa neagră” se desfășeau cantități importante de mărfuri, piața oficială fiind foarte slab aprovizionată.

Creșterea rapidă a prețurilor a provocat o vie mișcare de protest a păturilor sărace. Într-o situație de-a dreptul dezastruoasă se găsea populația din partea de nord-vest a țării și cu deosebire partea răsăriteană, teritorii foste teatre de operațiuni militare. Lipsa acută a alimentelor — numai Maramureșul se aprecia că era necesar să fie aprovizionat lunar cu 244 vagoane de grîu și 1 200 vagoane de porumb — și a altor bunuri de primă necesitate provocau grele suferințe populației acestor regiuni⁴⁶.

Subnutriția, condițiile grele de locuit, lipsa asistenței sanitare și a medicamentelor făceau ca tocmai în zonele de mai sus să se răspîndească cu repeziciune tifosul exantematic. În județele Baia, Suceava, Botoșani, Rădăuți, acesta bîntuia cu furia din iarna și primăvara lui 1917 — constata cu îngrijorare prof. dr. Daniel Danielopol ministrul sănătății și asigurărilor sociale, la sfîrșitul lunii noiembrie 1944⁴⁷. După cum s-a estimat în vara anului 1945, în Moldova, numărul bolnavilor de tifos exantematic a fost în iarna 1944—1945 de circa 200 000, iar 80 000 de persoane au murit din cauza foamei, frigului și a epidemiilor⁴⁸.

Ampla campanie de ajutorare a populației Moldovei și nordului Transilvaniei a fost îmbrățișată cu multă căldură de largi mase de cetățeni ai patriei. Ea căpăta, în condițiile vitrege ale războiului, mai presus

⁴⁴ „Bursa”, nr. 1993 din 27 mai 1945, p. 152, 153.

⁴⁵ Calculat pe baza datelor din „Bursa”, nr. 1993 din 27 mai 1945, p. 152, 153; nr. 1994 din 28 iunie 1945, p. 179; nr. 1995 din 28 iulie 1945, p. 220; nr. 1996 din 28 august 1945, p. 257.

⁴⁶ Stenograma ședinței Consiliului de miniștri din 23 octombrie 1944. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8173, f. 8. Vezi și declarațiile dr. V. Mirza la Conferința administrativă de la Ministerul de Interne din ianuarie 1915. („Scinteia”, nr. 118 din 25 ianuarie 1945).

⁴⁷ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 20 noiembrie 1944. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8482, f. 32.

⁴⁸ *Raportul tovarășului prof. dr. Vasile Mârza*, Edit. „Lupta Moldovei”, Iași 1945, p. 11 (Conferința Organizației regionale Moldova a Partidului Comunist din România, 19—21 august 1945); Vezi și informarea făcută de general dr. N. Marinescu, ministrul sănătății, în urma vizite în 14 capitale de județ ale Moldovei, în ședința Consiliului de Miniștri din 28 septembrie 1944, Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8948, f. 26, 31.

de ajutorul material oferit, o adincă semnificație patriotică, aceea că întregul popor român împărtășea durerea celor mai greu loviți. „E națională și patriotică — scria „Scinteia” la 1 decembrie 1944 — acțiunea dusă pentru sprijinirea acestor două provincii atât de strins legate de dezvoltarea istorică a poporului român”.

EFORTURI DRAMATICE PENTRU ASIGURAREA RECOLTEI ANULUI 1945

Asigurarea hranei populației, a armatei care lupta pe frontul anti-hitlerist, îndeplinirea sarcinilor ce decurgeau din executarea obligațiilor care i-au fost impuse prin Convenția de armistițiu reclamau măsuri urgente pentru pregătirea recoltei viitoare de care depindea satisfacerea acestor necesități imediate, vitale pentru România. O recoltă cel puțin normală putea concura, totodată, în mod eficient la crearea unor premise favorabile redresării economiei naționale, facilitând importurile necesare, știut fiind că produsele agro-alimentare, care înfruriseră anterior în mod deosebit exportul românesc, aveau, în situația dată, condiții excelente de desfacere pe piața externă.

Insuficiența inventarului agricol, a semințelor de calitate, a carburanților și lubrifianților necesari tractoarelor, a fondurilor bănești, ca și degajarea tirzie a terenurilor ce urmau a fi însămințate și ploile abundente generau mari greutăți în executarea la timp și în condiții corespunzătoare a însămințărilor în toamna anului 1944. La aceasta se adăuga și teama agricultorilor, cu deosebire a celor din zonele apropiate frontului sau a celor din zonele de trecere a trupelor, că vitele și semințele pot fi rechiziționate pentru nevoile armatelor⁴⁹.

În afara acestor greutăți obiective existau și altele, care se datorau atitudinii autorităților, centrale sau locale, de târăgănare sau neacceptare a unor măsuri menite să contribuie la diminuarea dificultăților în fața cărora se găseau agricultura și satele românești. Astfel, deși necesitatea însămințării unei suprafețe arabile cât mai mari era unanim recunoscută, ministrul agriculturii, D. Negel, iniția sau era de acord cu toate acele demersuri sau acțiuni care serveau acestei cerințe vitale, cu condiția ca acestea să nu afecteze interesele moșierimii sau ale burgheziei sătești. În octombrie 1944, el cerea camerelor agricole să interpreteze dispozițiile din legea mobilizărilor agricole în sensul că „terenurile care nu sînt cultivate de proprietari și sînt lăsate în părăsire, să fie trecute imediat în lucru în dijmă”, iar la 2 noiembrie 1944 informa Consiliul de Miniștri că a intervenit la Marele Stat Major cu rugămintea ca, în limitele posibilității, părțile sedentare ale unităților să ajute pentru 30 de zile cu cai și atelaje disponibile campania de însămințări⁵⁰. Același ministru se pronunța însă împotriva recunoașterii comitetelor sătești și a activității

⁴⁹ Stenograma ședințelor Consiliului de Miniștri din 25 și 28 septembrie 1944, 9 și 21 octombrie 1944. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8945, f. 21, 27; 8984, f. 6—9; 8472, f. 14, 15; 8915, f. 14.

⁵⁰ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 2 noiembrie 1944. Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8477, f. 18.

desfășurate de acestea la nivel local, pentru că, aprecia el, „mi-e teamă că în loc să facem agricultură facem politică”⁵¹, căutînd să împiedice aceste comitete, al căror număr creștea rapid la sfîrșitul anului 1944⁵², cu deosebire în Moldova, să-și desfășoare activitatea și să contribuie la efectuarea la timp și în condiții optime a însămînțărilor.

Mobilizarea tractoriștilor pînă la 1 decembrie 1944 în vederea intensificării muncilor agricole, intervențiile secretarului de stat de la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Romulus Zăroni, la Ministerul de Război și Marele Stat Major pentru suspendarea temporară a rechizițiilor care stînjeneau bunul mers al lucrărilor agricole și pentru desconcentrarea inginerilor agronomi⁵³, coroborate cu demersurile de mai sus, dar mai ales eforturile și sacrificiile țărănimii au ameliorat treptat stadiul însămînțărilor. Începute în septembrie, acestea s-au intensificat ulterior, continuînd pînă în a doua decadă a lunii decembrie, cînd se realizase circa 3/4 din planul stabilit, adică aproximativ 2 milioane ha⁵⁴. Suprafața era inferioară însă cu peste 700 mii ha față de cea însămînțată în toamna anului precedent.

Suprafețele însămînțate difereau foarte mult de la o zonă la alta. În 23 de județe se realizase sub 50% din plan⁵⁵. Două județe — Ialomița și Tutova — depășiseră suprafețele planificate, iar altele se apropiiau de cifrele stabilite prin plan.

Trebuie precizat însă că mai mult de jumătate din această suprafață s-a însămînțat foarte tîrziu, în noiembrie și decembrie, luni ce nu se încadrau în perioada optimă pentru însămînțări. Pe alocuri lucrările, datorită împrejurărilor în care au fost executate, nu erau de cea mai bună calitate⁵⁶. Acest fapt se va repercuta negativ, în condițiile climatice nefavorabile din vara anului următor, asupra randamentului la hectar, care se va situa cu mult sub media anilor anteriori.

Cu toate eforturile depuse de țărani, la finele anului 1944 rămîneau de însămînțat circa 6 200 000 ha teren arabil⁵⁷, din care 1 470 000 ha în județele din Moldova pe unde se desfășuraseră operațiuni militare în anul 1944 sau care fuseseră zonă de deplasare a trupelor : Bacău, Baia, Botoșani, Cimpulung, Covurlui, Dorohoi, Fălticeni, Iași, Neamț, Rădăuți, Vaslui și Tutova⁵⁸.

⁵¹ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 21 octombrie 1944, Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 8472, f. 11, 12.

⁵² Despre activitatea comitetelor țărănești vezi Traian Udrea, *Cu privire la rolul comitetelor țărănești și despre unele particularități ale revoluției populare în România* (23 August 1944 — 6 martie 1945), în „Studii”, nr. 4 din 1956, p. 7—26.

⁵³ „Argus”, nr. 9405 din 27 septembrie 1944; nr. 9448 din 19 noiembrie 1944.

⁵⁴ „Comunicări statistice”, nr. 11 din 1 februarie 1946, p. 3; „Argus”, nr. 9476 din 24 decembrie 1944.

⁵⁵ „Argus” nr. 9476 din 17 decembrie 1944.

⁵⁶ În fața marilor dificultăți existente și a imposibilității soluționării lor la timp, Cameră agricolă Alba Iulia recomandă sâtenilor îngroparea semințelor cu ajutorul prășitoarelor, cultivatoarelor sau a grapelor de fier pentru a se efectua însămînțări pe suprafețe cit mai mari. „Argus”, nr. 9540 din 2 noiembrie 1944.

⁵⁷ A.I.C., fond P.C.M. — C.R.A.A., dosar 6 din 1944 1945, f. 283.

⁵⁸ A.I.C., fond Ministerul Propagandei Naționale, Informații, doasr 945/1944, f. 226.

Lucrările agricole din primăvara anului 1945 au început și s-au desfășurat în condiții tot atât de grele ca și în toamna anului 1944. Pe primul plan se situa insuficiența tractoarelor în stare de funcționare și a animalelor de tracțiune. Față de anul 1938, considerat ca normal, când la 100 gospodării existau 43 de cai, în 1945 numărul acestora se redusese la 20. Scăderile cele mai mari se înregistrau în Bucovina, Carpații și șesul Moldovei, în Platoul și Vestul Transilvaniei. În Muntenia și Oltenia scăderea numărului cailor era compensată, în parte, prin creșterea numărului boilor de muncă⁵⁹. În timpuri normale, datorită fărâmițării proprietății rurale exista un raport de 6 ha pentru o pereche de animale de tracțiune. În martie 1945 raportul era 10,25 ha teren arabil pentru o pereche de animale de tracțiune⁶⁰.

Dacă se are în vedere faptul că unei gospodării îi reveneau în medie 0,47 animale de tracțiune, era necesar să se asocieze cinci gospodării pentru a se înjgheba un plug cu două animale. Pornind de la aceste realități, Direcția Economică Agrară din Ministerul Agriculturii și Domeniilor aprecia, potrivit unui calcul referitor la necesarul de mijloace de tracțiune raportat la suprafața care urma să fie însămînțată, că există un mare deficit de asemenea mijloace, încît peste 1,6 milioane ha nu vor putea fi însămînțate în condiții optime⁶¹.

Dificultăți majore existau în ceea ce privește aprovizionarea regiunilor deficitare cu semințele trebuincioase. Consecințe negative a avut, totodată, ca și în toamna anului 1944, insuficiența carburanților necesari mașinilor agricole și tractoarelor.

La rîndul lor, disputele aprige și îndelungate privind oportunitatea, dar în special momentul și condițiile de înlăptuire a unei noi reforme agrare, au avut consecințe profunde asupra ritmului și amplexului lucrărilor agricole din toamna anului 1944 și primăvara anului 1945. Începerea împărțirii pămînturilor în toamna anului 1944, cu deosebire a celor părăsite de proprietarii lor, cît și perspectiva instaurării unui guvern al F.N.D. cerut de masele populare și a legiferării reformei agrare după instaurarea guvernului condus de dr. Petru Groza, au avut efecte puternice, dar contradictorii, asupra țărănimii și moșierimii.

Neavînd certitudinea, în condițiile arătate, că vor mai culege roadele de pe întinsele suprafețe pe care le dețineau și care trebuiau să-și primească sămînța, moșierii așteptau clarificarea situației, nefiind interesați pînă atunci să însămînțeze la timp și în condiții optime proprietățile respective. Prin atitudinea lor, contrară intereselor covârșitoarei majorități a poporului român, ei căutau în același timp să discrediteze ideea împărțirii pămîntului și a efectuării neîntîrziate a reformei agrare care antrenau tot mai mult masele populare în jurul forțelor grupate în Frontul Național Democrat, ce sprijineau cu vigoare aceste cereri ale țărănimii.

Pe de altă parte, îndemnul partidului comunist, a celorlalte forțe politice democrat-revoluționare, precum și al autorităților aflate sub influența F.N.D., de a se trece neîntîrziat la ocuparea și împărțirea pă-

⁵⁹ *Dare de seamă a Comisiei Române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944 — 12 iulie 1945, loc. cit., p. 391.*

⁶⁰ *Ibidem, p. 381—382.*

⁶¹ A. I. C., fond Ministerul Propagandei Naționale, Informații, dosar 945 1944, f. 226.

mînturilor expropriabile, fără a se mai aștepta legiferarea reformei agrare, au stimulat eforturile și hotărîrea țărănimii de a însămița toate suprafețele de care dispunea, inclusiv cele în posesia cărora intrase de curînd, pentru a-și asigura necesitățile de trai. Datorită acestei uriașe munci țărănimea a reușit, în condițiile de război grele și a celor generate de desfășurarea lucrărilor reformei agrare, să salveze practic însămițările.

În primăvara anului 1945, sub presiunea maselor, intervenția autorităților române, deosebit de necesară pentru ameliorarea acestor mari dificultăți, a fost mai viguroasă decît în toamna anului precedent, manifestîndu-se pe mai multe planuri.

Eforturile neobișnuite ale țărănimii, sacrificiile locuitorilor satelor, potențate prin demersurile guvernului revoluționar-democrat, au ameliorat mult situația în raport cu estimările, puțin încurajatoare, făcute la începutul anului 1945, deși noi și mari greutăți s-au adăugat celor arătate mai sus. Ceea ce părea cu cîteva luni în urmă imposibil de realizat a devenit, în cea mai mare parte, realitate. Suprafața de 1,6 milioane ha care se apreciasse că nu-și va putea primi semințele a fost redusă la 324 123 ha⁶². Cele mai întinse suprafețe neînsămîntate se găseau în Șesul Tisei (134 405 ha) și Platoul Transilvaniei (52 363 ha).

Trebuie precizat, totodată, că și însămițările de primăvară s-au făcut cu o mare întîrziere în raport cu perioada optimă pentru efectuarea lor, fapt ce însemna și în condiții climatice normale un minus substanțial de recoltă. La 15 aprilie 1945 se însămițase în întreaga țară, fără nordul Transilvaniei, 48% din suprafața arabilă totală, incluzîndu-se aici și cele aproape 2 milioane ha pe care această lucrare se realizase în toamna anului 1944. În 9 județe din Moldova nu se însămițase, la aceeași dată, nici 25% din suprafața arabilă.

Calitatea slabă a lucrărilor agricole și întîrzierea cu care însămițările au fost realizate, atît în toamna anului 1944 cît și în primăvara anului 1945, vor avea consecințe negative, în condițiile climatice total nefavorabile din vara anului 1945, asupra producției agricole, cu deosebire a celei de cereale, fapt care-și va pune apăsător pecetea asupra redresării economiei, îndeplinirii obligațiilor externe la capitolul cereale și vite și, desigur, asupra nivelului de viață al poporului.

Participarea la războiul antihitlerist alături de Națiunile Unite a însemnat pentru economia românească angajarea tuturor ramurilor sale în efortul de susținere a frontului, mobilizarea tuturor resurselor umane și materiale în slujba luptei pentru înfrîngerea nazismului. Prin sacrificii neobișnuite poporul român a asigurat nu numai îndeplinirea, dar și depășirea sarcinilor economice pe care și le asumase în urma actului de la 23 August 1944.

Aprovizionarea armatei cu subzistențe, dotarea sa cu tehnică de luptă, armament și muniții s-au realizat în exclusivitate din resurse interne. Potențialul de producție a fost utilizat cu precădere pentru satisfacerea nevoilor frontului. Pentru sprijinirea războiului clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toate forțele patriotice naționale au acceptat

⁶² „Comunicări statistice”, nr. 11 din 1 februarie 1946, p. 4.

în mod conștient privațiuni de lungă durată, mari sacrificii, ceea ce a făcut ca în numai 9 luni totalitatea efortului material pus în slujba luptei pentru înfrângerea Germaniei naziste să se ridice la circa 770 milioane dolari⁶³, valuta 1938, cifră cu mult superioară venitului național al României realizat în 1945 estimat la circa 519 milioane dolari.

La această sumă trebuie adăugată, pentru a completa imaginea asupra efortului economic al României în războiul antihitlerist, valoarea pagubelor provocate prin distrugerii, bombardamente și alte operații militare, prin jafuri în bunurile publice și particulare efectuate de trupele fasciste ce erau izgonite de pe teritoriul României și care s-au ridicat, în perioada 23 august — 25 octombrie 1944, la 350 milioane dolari, valută 1938⁶⁴.

În aprecierea contribuției economice a României la victoria asupra fascismului trebuie avut în vedere că aceasta s-a realizat într-o perioadă scurtă de timp și că, datorită operațiunilor militare sau distrugerilor suferite, Moldova și partea de nord-vest a țării îndeosebi nu au putut lua parte la efortul economic general, în mare măsură ele însele trebuind să fie aprovizionate de celelalte regiuni ale patriei noastre.

Asigurarea nevoilor frontului s-a făcut pe seama reducerii producției destinate satisfacerii cerințelor elementare ale populației. Consecințele acestei situații aveau să iasă la iveală mai târziu, după terminarea războiului.

Contribuția materială de proporții la înfrângerea nazismului a fost posibilă prin diminuarea avuției naționale, ceea ce va avea urmări negative asupra ritmului și amplexării procesului de refacere economică postbelică.

L'ECONOMIE DE LA ROUMANIE PENDANT LA PÉRIODE DE LA GUERRE ANTIHITLÉRIENNE

RÉSUMÉ

La participation à la guerre antihitlérienne aux côtés des Nations Unies a signifié pour l'économie roumaine l'engagement plénier de ses branches à l'effort d'appui au front, la mobilisation de toutes les ressources humaines et matérielles au service de la lutte pour l'écrasement du nazisme. Par des sacrifices sans précédent, le peuple roumain a assuré non seulement l'accomplissement, mais aussi le dépassement des tâches économiques qu'il avait assumées comme suite de l'acte du 23 Août 1944.

L'approvisionnement de l'armée en subsistances, sa dotation technique de lutte, armement et munitions a été réalisé en exclusivité à partir de ressources intérieures. La population a supporté des privations de longue durée, de grands sacrifices, ce qui a fait qu'en neuf mois seulement la totalité de l'effort matériel mis au service de la lutte pour l'écrasement

⁶³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 1, Edit. politică, București, 1968, p. 381.

⁶⁴ *Notă în legătură cu pagubele provocate României de Germania în timpul războiului*, Ministerul finanțelor, Oficiul de studii și documentare economico-financiară; N. N. Constantinescu, Vasile Ancescu, *Rezultatele cercetării științifice cu privire la contribuția economică a României la războiul antihitlerist*, în „Anale de istorie”, XI, nr. 2/1965, p. 63.

de l'Allemagne nazie dépasse 700 millions de dollars au cours valulaire de 1938 — chiffre de beaucoup supérieur au revenu national de la Roumanie réalisé en 1945, qui dépassait de peu 500 millions de dollars.

Dans l'appréciation de l'apport économique de la Roumanie à la victoire sur le fascisme il nous faut tenir compte du fait que l'effort mentionné a été réalisé pendant un court laps de temps.

Les nécessité du front ont pu être assurées sur la base de la diminution de la production destinée à la satisfaction des besoins élémentaires de la population. Les conséquences de cette situation se sont fait sentir plus tard, à l'issue de la guerre.

L'apport matériel d'envergure à l'écrasement des nazis a été possible grâce à la diminution de la richesse nationale, ce qui a eu des effets négatifs pour le rythme et l'ampleur du processus de reconstruction économique d'après-guerre.

IMAGINEA ACTULUI ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944 ÎN DOCUMENTE MILITARE AMERICANE

DE

NICOLAE DASCĂLU

Anul 1944 a fost cel de-al treilea an de război pentru Statele Unite ale Americii. Faza incertitudinilor fusese depășită. Angrenate cu tot potențialul economic și cu uriașe resurse umane în marea conflagrație, Statele Unite jucau un rol foarte important în zdrobirea Germaniei naziste și a Japoniei imperialiste. Unul dintre evenimentele majore ale lui 1944 a fost realizarea celui de-al doilea front aliat în Europa prin debarcarea anglo-americană din iunie. Pe frontul de est trupele sovietice au declanșat o serie de acțiuni ofensive de mare amploare. În acest fel conjunctura militară se va stabiliza decisiv în favoarea Națiunilor Unite¹.

Mari forțe aero-navale și terestre erau angajate de statele Unite și în Pacific. Punctul culminant al bătăliei din Pacific în vara lui 1944 l-a constituit campania din Insulele Mariene. Marile insule Saipan, Tinian și Guam au fost cucerite după lupte foarte singeroase. A început apoi campania din Filipine². Scurta schițare a situației militare a S.U.A. în anul 1944 ne duce în chip firesc la o întrebare de un larg interes: ce loc ocupa România în strategia americană în anul 1944? Răspunsul nu este prea dificil de dat.

După cum este bine știut, în iunie 1942 Statele Unite ale Americii s-au declarat în stare de război și cu România, Bulgaria și Ungaria. O importanță aparte a fost acordată țării noastre datorită potențialului economic deosebit, potențial în parte exploatat de Axă. Astfel, Germania își procura din România, după estimările americane, 40% din necesarul de petrol, 15% din magneziu și 8% din molibdenul necesar industriei de război. La acestea se adaugă extrem de importante cantități de cereale și produse animale³. De departe petrolul ocupa locul cel mai important în interesul economic al Reichului pentru România. Experții Biroului pentru Servicii Strategice al S.U.A. (O.S.S.) estimau în mai 1944 că Ger-

¹ H. G. Dahms, *La deuxième guerre mondiale*, Payot, Paris, 1961, p. 310—335.

² *Ibidem*, p. 342—348.

³ Arhivele statului, fond microfilme S.U.A., rola 634, c. 1160—1200, Office of Strategic Services (mai departe O.S.S.) V), Research and Analysis Branch (mai departe R and A) report, nr. 1503, *German Imported Key Materials*, November 16, 1943, (documentele O.S.S. nu erau semnate, de regulă).

mania și sateliții săi extrăgeau 17 milioane de tone. Din acest total Românici îi reveneau circa 5 milioane de tone⁴.

Dată fiind starea de război și importanța economică a României pentru Axă, Statele Unite au recurs la bombardamente realizate de aviația strategică. După citeva raiduri de testare, din 1942, au început operații aeriene sistematice în 1943. Inițial au fost bombardate doar obiective economice, cele petroliere în primul rînd. Statisticile oficiale americane arată că în anii 1943—1944 în zona petrolieră Ploiești au fost lansate 43.469 tone de bombe de către bombardiere grele ale căror echipaje au însumat aproape 60.000 de oameni⁵. Analistii din O.S.S. au apreciat corect că bombardamentele aeriene, și în special cînd erau vizate obiective civile, nu puteau duce la rezultate politice palpabile în sensul zdruncinării regimului politic din România. Dimpotrivă, intensele raiduri aeriene puteau accentua dependența populației de autorități care erau în măsură a acorda ajutorul necesar. Ca urmare, asemenea operațiuni aeriene puteau genera doar resentimente în rîndul locuitorilor față de Aliați⁶.

Interesul autorităților militare ale S.U.A. față de România în anii celui de-al doilea război mondial este un fapt cert. Potențialul economic deosebit al țării noastre, utilizabil de Germania, a determinat în bună parte acest interes strategic. De aici și organizarea unor raiduri aeriene, sistematice după 1943. Ar fi exagerat a afirma că interesul în cauză era de profunzime. Dispersarea uriașelor resurse americane în Europa, Extremul Orient și în alte părți ale globului era centrată, în 1944, pe nimicirea celor doi agresori principali: Reichul nazist și Japonia imperialistă. Preocupările pentru România au fost materializate în acțiuni ce vizau reducerea potențialului său economic și deci subminarea efortului de război german.

Dincolo de aspectele economico-strategice S.U.A. a manifestat și un interes politic, dar de natură generală. Nu este în intenția noastră de a dezvolta acest aspect. Trebuie însă subliniat că la nivel politic oficialitățile americane au analizat statutul României de după război, ca și al celorlalte state aflate în orbita Reichului, în consens cu celelalte două mari puteri aliate, Uniunea Sovietică și Marea Britanie. În general însă, S.U.A. a menținut linia rigidă a acceptării doar a capitulării necondiționate. În acest context autoritățile americane au elaborat proiectul formării unui guvern militar al Națiunilor Unite pentru România⁷. Pregătirile au început în februarie 1944 și au fost extrem de minuțioase. În acest sens este sugestiv faptul că au fost pregătite chiar și studii speciale, ca de pildă cel privitor la situația forței de muncă din România,

⁴ *Ibidem*, rola 635, c. 249—256, O.S.S., Rand A report nr. 2123, *Notes on Possible Allied Military Utilisation of European Resources. Oil, Coal, Rubber*, 3 May 1944.

⁵ *The Army Air Forces in World War II*, vol. III, Chicago, 1949, p. 298.

⁶ Arhivele Statului, fond microfilme S.U.A. rola 635, C. 164—165, O.S.S., R and A report, nr. 1909, *Comments on Effect of Allied Bombing of Balkan and the Balkan Situation*, 16 February 1944.

⁷ *Ibidem*, rola 634, c. 1557, O.S.S., R and A report no. 1777, *United Nations Military Government for Rumania*, February 25, 1944.

pentru ca proiectatul organism să fie informat cât mai complet asupra situației din țară⁸.

Așadar, oficialitățile americane au urmărit îndeaproape evoluția situației din România din considerente economico-strategice precum și unele politice, limitate însă la statutul postbelic. Oricum, multiple informații privind situația economică, politică și militară a țării în anii marii conflagrații erau adunate și analizate la Washington. O atenție deosebită a fost acordată raporturilor româno-germane precum și stării de spirit a populației față de război și față de guvernul Antonescu. Canalul pe care erau culese toate aceste date și fapte era cel al Biroului pentru Servicii Strategice al S.U.A. a cărui arhivă este și o sursă interesantă pentru istoria României în anii celui de-al doilea război mondial⁹.

Evident că starea de război dintre România și Statele Unite a dus la desființarea oricărei reprezentanțe diplomatice americane în țara noastră. O.S.S. culegea încă informații pe multiple căi prin intermediul secției de la Cairo însărcinată cu activitățile specifice organismului în Balcani. După 1943 comandamentul O.S.S. din Cairo s-a extins foarte mult și a putut acorda o atenție sporită României¹⁰. Cu toate acestea O.S.S. nu a avut agenți speciali activi în țara noastră. În anul 1943 s-au făcut unele pregătiri pentru realizarea unor acțiuni de sabotaj asupra unor obiective legate de industria petrolului. A fost selecționată o echipă de 30 de oameni care în parte lucraseră înainte de război în companiile petroliere americane din România, și care au fost instruiți pentru acțiuni de sabotaj, urmînd a fi îmbrăcați în uniforme de pompieri români. Dar, din cauze necunoscute, echipa nu a mai plecat din Cairo. O altă echipă a fost pregătită în primăvara lui 1944, pentru a fi lansată în Transilvania cu misiunea de a distruge căi de comunicație¹¹.

În această situație O.S.S. a cules informații asupra României pe căi indirecte: prin intermediul organismului britanic omolog, S.O.E. (Special Operations Executive) care avea agenți în țara noastră; prin intermediul organelor de informații ai Franței Libere sau ale guvernelor, de la Londra polonez și iugoslav; de asemenea, de la diverșii români refugiați în marea lor majoritate, care părăseau țara și ajungeau în Turcia iar apoi și în Egipt. Date directe au putut fi culese și de către echipa O.S.S. sosită la București la sfîrșitul lui august 1944. De altfel, asupra acestui ultim fapt vom mai reveni.

Disponînd de multiple canale de informare, O.S.S. a putut contura, mai ales prin eforturile experților din serviciul Cercetare și analiză (Research and Analysis, R and A), un tablou destul de complet și exact al realităților din țara noastră. Dar în cadrul acestor realități un loc central îl ocupa o constatare fundamentală: poporul român era profund nemulțumit de alianța cu Germania, de războiul antisovietic ca și de regimul Antonescu. Cunoașterea acestei stări de spirit a populației dar și a arma-

⁸ *Ibidem*, rola 686, c. 5—76, Civil Affairs Handbook on Rumania. Section 9, an Labor. Prepared by U. S. Bureau for Labor Statistics, Department of Labor, for the Military Government Division. Preliminary Draft.

⁹ Nicolae Dascălu, *Fondul România din arhiva Biroului pentru Servicii Strategice al S.U.A., 1941—1945*, în „Revista Arhivelor”, 1983, nr. 4, p. 299—307.

¹⁰ R. Harris, Smith, O.S.S. *The Secret History of America's First Central Intelligence Agency*, A Delta Book, The University of California Press, Berkeley, 1973, p. 126.

¹¹ *Ibidem*, p. 396.

tei române a făcut ca declanșarea revoluției din 23 August 1944 să nu fie o surpriză ci dimpotrivă, un eveniment scontat pentru oficialii americani. Iar în menționata înregistrare exactă, a naturii stării de spirit a românilor se circumscrie tocmai ceea ce am numit originile actului de la 23 August 1944. Cîteva aprecieri în acest sens, incluse mai ales în documente militare americane, vor ilustra convingător afirmația noastră.

În februarie 1942 Ambasada Statelor Unite la Londra consemna într-un raport opinia Foreign Office-ului asupra situației din România. Astfel, se sublinia că situația internă era extrem de rea în sensul că întreaga țară se agita de nemulțumiri în legătură cu grelele sacrificii impuse de războiul antisovietic. Condițiile erau însă de așa natură, mai ales datorită volumului mare al aparatului de represiune antonescian, încît se aprecia că pentru moment „...nu se crede că situația existentă poate duce la rezultate palpabile”. Emigrația românească democratică (condusă de V.Tilea la Londra și de C.Davilla în S.U.A.) era prea slabă și ineficientă pentru a se putea aștepta la rezultate vizibile. Determinant era rolul care-l vor juca forțele democratice din țară¹². Românii privesc foarte apatic războiul antisovietic, consemna un raport al Serviciului de informații al armatei americane (Military Intelligence Division, M.I.D.). Ei (românii) nu-i agreează pe germani și desavuează trecerea trupelor dincolo de frontierele naționale¹³.

Fostul ambasador al Franței de la Vichy la București, Truelle, aprecia că 90% din români sînt pentru victoria Națiunilor Unite și-i urăsc pe germani¹⁴. Din altă sursă constatarea era întărită și în august 1942: marea majoritate a românilor se opun războiului antisovietic¹⁵. Un membru al O.S.S. de la Serviciul din New York consemna într-un raport din octombrie 1942 aprecierile unui cetățean tocmai sosit din România: dictatorul Antonescu, pierde tot mai rapid și vizibil sprijinul țării. El descoperă dificultățile de a convinge armata să lupte pentru Hitler în Rusia. Mii de dezertori din armata română ilustrează această atitudine. Regimul Antonescu se clatină, se sublinia în document¹⁶.

Direcția Serviciilor de informații și a serviciilor de securitate militară din cadrul Comandamentului Franței Libere de la Alger afecta într-un raport din iunie 1943 un paragraf special stării de spirit din România. În acest sens se sublinia că poporul român este tot mai nemulțumit de război. Combatanții reveniți de pe frontul de Est manifestau vii resentimente față de germani. Dar, în ciuda atitudinii opiniei publice, mareșalul Antonescu continua a crede că politica de cooperare cu Axa trebuie continuată¹⁷. În aceste condiții de maximă importanță era atitudinea

¹² Arhivele Statului, fond microfilme S.U.A., rola 630, c. 125, U.S. Embassy, London, February 16, 1942, report nr. 725, Winant.

¹³ *Ibidem*, rola 687, c. 64, Military Intelligence Division M.I.D. G-2 report, nr. 2680, Junc 28, 1942, f. s., Istanbul.

¹⁴ *Ibidem*, c. 69, M.I.D., G-2 report, nr. 3116, from Military Attaché, Istanbul, July 7, 1942, f.s.

¹⁵ *Ibidem*, c. 60, M.I.D. G-2 report, nr. 5173, from M.A., Istanbul, August 3, 1942, f.s.

¹⁶ *Ibidem*, rola 686, c. 524, O.S.S., New York report nr. 6006, Rumania 3110, Source Z, from Sharp, October 13, 1942.

¹⁷ *Ibidem*, c. 839, Commandament en chef Français. Direction des Services de Securites Militaire, Alger, le 16 Juin 1943, nr. 1756, f.s.

armatei. La acest nivel constatarea deja făcută era reconfirmată de Biroul pentru informații de război englez în august 1943: în România se constata o creștere a opoziției față de politica promovată de Antonescu, creștere foarte evidentă în special în rîndul ofițerilor¹⁸.

Biroul de informații al Comandamentului armatei iugoslave din exil, de la Londra, sintetiza aprecierile legate de situația politică și militară din România la sfîrșitul anului 1943 într-o notă adresată Serviciului de informații militare al S.U.A. În document se sublinia că mareșalul Antonescu făcea eforturi să reorganizeze armata, în spiritul vechii sale convingeri că politica de colaborare cu Axa era unica justificată. El își impunea acest punct de vedere, riscînd a pierde orice autoritate. „Opinia publică este tot mai obosită de război. Soldații reveniți de pe front sînt profund nemulțumiți de germani. Marile pierderi înregistrate pe frontul de est au agravat nemulțumirile armatei. Rezultatul politicii promovate de regim era dezacordul complet dintre Antonescu și marea majoritate a românilor¹⁹.

O excelentă sinteză datînd de la jumătatea lunii decembrie 1943, elaborată de secția Cercetare și analiză din O.S.S., reliefa cu o nouă vigoare soliditatea resentimentelor deja manifestate de români față de Antonescu și germani. Participarea la războiul antisovietic, apreciau analiștii americani, a plasat și poporul român într-o situație extrem de dificilă. De peste doi ani România dădea sînge și petrol Reichului, așadar pentru o cauză pierdută. Alianța era foarte ciudată, de vreme ce Germania era inamicul tradițional care a sancționat de scurt timp și împărțirea Transilvaniei. Era cert că Statele Unite și Marea Britanie erau stimulate de români, declarația de război cu acestea fiind un fapt impus²⁰. Această atitudine s-a vădit mai ales cu ocazia primelor bombardamente aeriene executate asupra unor obiective economice sau militare. Astfel, în urma marelui raid din august 1943 asupra Ploieștiului au fost doborîte de apărarea antiaeriană germană în bună parte, 53 de bombardiere grele americane. Mulți dintre aviatori au reușit să se salveze cu parașutele, majoritatea lor fiind luați prizonieri de către soldați români. Germanii au cerut să le fie predați toți prizonierii luați dar nu au obținut cîștig de cauză. Autoritățile române și-au menținut ferm poziția și au tratat foarte bine pe aviatori. Cei răniți au fost internați și tratați cu toată atenția. „Această situație reflectă stima unanimă a publicului față de americani, ca aliați morali ai României împotriva Germanilor”. Rezistența față de stăpîinii germani creștea mereu²¹.

Consulul general al Statelor Unite la Istanbul, care ulterior va face parte din personalul secției americane a Comisiei militare aliate de control din România, informa Departamentul de stat în baza informațiilor culese pe diverse canale, că armata română se opune războiului cu Rusia, mora-

¹⁸ *Ibidem*, c. 488, Office of War Information, August 13, 1943, Istanbul, Rumanian Special 61, f.s.

¹⁹ *Ibidem*, c. 548, Intelligence Bureau of the Yugoslavian Army Headquarters in London, 6 November 1943, to Chief Military Intelligence Division, War Department, Washington, *Political and Military Situation in Rumania*, f.s.

²⁰ *Ibidem*, rola 634, c. 1202, O.S.S. R and A, report nr. 1578, *Rumania. The Present Situation*, December 17, 1943.

²¹ *Ibidem*, c. 1218.

lul scăzut fiind o dovadă suplimentară în acest sens²². Tendințele deja constatate și mereu prezente în multiple documente militare s-au accentuat în prima jumătate a anului 1944. Într-un raport privind situația din România până la jumătatea lunii mai 1944 se prezentau efectele ultimelor raiduri aeriene americane și se consemnau noi date privind amplasamentul unor unități militare²³. O atenție specială era acordată situației aviatorilor aliați americani în marea lor majoritate aflați în prizonierat. Cei mai mulți dintre aceștia erau grupați la Timișul de Jos, în preajma Bucureștiului ca și în cazărmile Regimentului 6 infanterie sau în clădirea Școlii normale de pe Str. Ecaterina. Toți prizonierii aliați primeau o alocație zilnică pentru hrană de 385 lei, ceea ce însemna mai mult decât rația zilnică a unui ofițer inferior român. Autoritățile locale au primit dispoziții de a nu preda prizonierii aliați germanilor. Toate centrele de grupare a aviatorilor se aflau sub comanda românească²⁴.

Începutul marilor bombardamente aeriene asupra unor obiective civile din București a modificat în parte sentimentele amicale ale românilor față de aliați. Totuși, succesele militare ale Națiunilor Unite îi determinau pe români să creadă că victoria va aparține aliaților. În proporție de peste 90% românii sperau în victoria aliată. Un fenomen extrem de pregnant era creșterea rîndurilor comunistilor care se aflau încă în ilegalitate²⁵. Miile de dezertori români, sprijiniți de civili arătau că războiul era dezavuat de armată. Autoritățile nu puteau face față acestei situații²⁶.

Debarcarea anglo-americană din Normandia a modificat radical situația strategică de pe continent. În acest context analiștii din secția Cercetare și analiză a O.S.S. au încercat a depista efectele evenimentului asupra României. Cit se poate de exact se estima că numai situația de pe frontul de răsărit putea crea condițiile favorabile pentru ca opoziția din România să se manifeste activ împotriva regimului Antonescu. Totuși, se aprecia în document, nu existau semne în acest sens²⁷. Dar, după cum se știe, la începutul lunii august 1944, cînd a fost elaborată sinteza, pregătirile pentru insurecție erau încheiate în liniile esențiale. Se manifestau preocupări deosebite din partea opoziției, se sublinia în același izvor, în legătură cu problema viitorului suveranității naționale a țării. Populația continua a fi apatică față de războiul din est. Raidurile aeriene aliate, mai intense din iulie 1944, au accentuat nemulțumirea față de aceste acțiuni.

O modificare radicală a situației din România era așteptată de americani încă de la începutul lunii august 1944. În acest sens este foarte sugestiv un chestionar în care se analizau perspectivele din țara noastră prin prisma serviciului de informații. Punctul de plecare al analizei îl con-

²² *Ibidem*, rola 687, c. 498, American Consulat General Istanbul, December 28, 1943, report nr. 2108, Berry.

²³ *Ibidem*, rola 683, c. 179—186 O.S.S., Rand A, U.S.Army Forces in the Middle East, 14 July 1944, Memorandum. Conditions and Recent Developments in Rumania up to May 14, 1944, Jay S. Seclcy.

²⁴ *Ibidem*, c. 188—189.

²⁵ *Ibidem*, c. 192.

²⁶ *Ibidem*, c. 193.

²⁷ *Ibidem*, rola 635, c. 539—540, O.S.S., R and A report nr. 2406, 1 august 1944, Developments since D Day in Balkan Resistance and Collaboration.

stituia premisa că germanii nu se vor retrage fără lupte din România pentru a păstra cât mai mult terenurile petroliere. Sovieticii îi vor alunga și vor ocupa țara pînă la capitularea Germaniei. Existau indicii că partidele din opoziție vor prelua conducerea după retragerea Wehrmachtului. Trimiteră unei misiuni americane de refacere economică nu va fi practică de vreme ce România era una din puținele țări europene cu surplus de alimente. Pe de altă parte era greu de presupus că sovieticii vor accepta agenți americani pe teritoriul românesc. Era de așteptat că autoritățile sovietice să aibă sprijinul multor categorii sociale. În aceste condiții activitatea secretă de culegere de informații ar fi extrem de periculoasă fără o colaborare directă cu rușii. Agenții secreți necunoscuți sovieticilor aveau toate șansele de a fi arestați. S-ar putea însă recurge la oameni politici aflați pînă atunci în emigrație, și care probabil vor reveni în țară, la oameni de afaceri sau, în perspectivă, la studenți americani originari din Balcani și acționînd sub camuflajul unor misiuni academice²⁸.

Am trecut în revistă citeva documente americane consacrate analizei situației interne din România după angajarea țării în războiul antisovietic. Toare izvoarele citate, ce consemnau stări de fapt cunoscute pe diverse căi, subliniau creșterea nemulțumirii mării majorități a românilor față de regimul Antonescu, față de alianța cu Reichul nazist ca și față de războiul antisovietic. Toate acestea, privite în interacțiunea lor, au generat conjunctura internă, determinantă ce a dus la organizarea și declanșarea acțiunii revoluționare de la 23 August 1944. Iată, în cele ce urmează, citeva din documentele americane care fac referire directă la actul istoric de la 23 August în sine.

Ambasadorul american la Moscova, Harriman, comunica la 24 august Departamentului de stat că presa sovietică din acea zi nu a făcut nici o mențiune legată de capitularea României²⁹. A doua zi, 25 August, ambasadorul Statelor Unite la Ankara transmitea la Washington mesajul noului guvern român, comunicat prin ministrul României în capitala Turciei. Documentul preciza că regele României l-a înlocuit la 23 August pe Antonescu, șeful noului cabinet fiind generalul Sănătescu. Guvernul creat avea caracter de uniune națională prin reprezentarea celor patru partide ce formau Blocul Național Democrat: P.C.R. și P.S.D., P.N.L., P.N.Ț. Acest cabinet era decis a elimina forțele germane de pe teritoriul național³⁰.

Tot din 25 August datează primul raport O.S.S. care înregistrează sumar desfășurarea evenimentului de la București: la 23 august mareșalul Ion Antonescu a fost convocat la Palatul regal unde a fost arestat. Aceeași soartă au avut-o și ceilalți membri ai guvernului său, inclusiv Mihai Antonescu. S-a constituit un nou cabinet, format mai ales din militari și care a decis încheierea războiului cu Uniunea Sovietică, întoarcerea armelor împotriva Germaniei și semnarea armistițiului cu Națiunile Unite.

²⁸ *Ibidem*, c. 543—544, O.S.S., R and A report nr. 2430, S. 1, *Questionnaire on the Balkans*, 8 August 1944.

²⁹ *Ibidem*, rola 630, c. 603, U. S. Embassy, Moscow, August, 24, 1944, telegramme nr. 3131, Harriman.

³⁰ *Ibidem*, c. 604, U. S. Embassy, Ankara, 25 August 1944, report nr. 1564, Steinhard.

O altă măsură a guvernului a fost eliberarea tuturor prizonierilor de război aliați care au fost adunați la București³¹.

Comandamentul O.S.S. de la Cairo cunoștea, tot la 25 august aceeași desfășurare generală a evenimentelor din România³². Cîteva detalii suplimentare, provenind pe căi indirecte, sînt înregistrate într-o sinteză făcută la 13 septembrie de servicii centrale ale O.S.S. La data culegerii informațiilor, 29 August, se știa că Bucureștiul este ferm în mîinile noului guvern român, deși se mai mențineau cîteva focare izolate ale rezistenței germane. De altfel, la 27—28 august aviația nazistă a bombardat masiv Capitala. În paralel trupe germane erau concentrate în zona Ploiești. Comandamentul român estima ca foarte posibilă ipoteza unor noi atacuri ale aviației germane dislocate în Iugoslavia. Încă de la 28 august la București au sosit primii ofițeri sovietici de legătură³³.

La începutul lunii septembrie 1944 O.S.S. era în cunoștință de cauză cu faptul că acțiunea de la București a fost sprijinită de marea majoritate a populației și de armata română în întregime. Autoritățile locale au urmat cu fermitate linia noului guvern. Data inițială a acțiunii a fost devansată de teamă ca Antonescu să nu aibă timp să inspecteze unitățile de pe front, deci să plece din București. Mareșalul revenise din Germania la 6 august cu convingerea fermă de a continua războiul. Replica germană a constat doar în atacuri aeriene. La Băncasa au fost capturați peste 4.000 de soldați din Wehrmacht³⁴.

Interesant de menționat că Radio Tokio, într-o emisiune înregistrată de N.B.C., a transmis o scurtă știre comunicată de la Berlin cu un vădit caracter de dezinformare: cabinetul român a demisionat în bloc³⁵. Un diplomat american aflat la Caserta, în Italia, aprecia într-o telegramă din 4 septembrie, că succesul „loviturii de stat” din România se datora în bună parte succesului ofensivei sovietice³⁶. Foreign Office-ul și-a format o imagine directă asupra situației din România grație unui agent englez care tocmai plecase din țara noastră. Aprecierea fusese comunicată și Ambasadei S.U.A. la Londra. În document se sublinia că în timpul ocupării țării, regele a avut o atitudine foarte rezervată față de germani. Aceasta i-a menținut suficientă autoritate pentru a organiza o lovitură de stat. Revenit din Germania mareșalul i-a subliniat monarhului necesitatea întăririi sprijinului acordat Reichului. În cursul întrevederii a izbucnit o ceartă care l-a făcut pe rege să cheme garda și să ordone arestarea lui Ion Antonescu. Au fost apoi convocați la Palat și ceilalți membri ai guvernului

³¹ National Archives of the United States of America, O.S.S. file, record group 226, O.S.S., Date of information — 25 August 1944, Istanbul, subject: *Arrest of Ion and Mihai Antonescu*, 2 f. (cota L — 43205). În ce ne privește, am citat documentele americane aflate în copie microfilmată cu cota de la Arhivele Statului din București. Doar documentele care nu intră în această categorie le cităm după sursa originală.

³² Arhivele Statului, fond microfilme S.U.A., rola 630, c. 605, O.S.S., Cairo August 25, 1944, report nr. 139.

³³ *Ibidem*, rola 684, c. 502, O.S.S., Washington, September 13, 1944, date of information — 29 August 1944, subject: *Rumania. German Resistance in Rumania*.

³⁴ *Ibidem*, rola 686, c. 499—500, O.S.S., Washington, D.C., 2 September 1944, *Rumania. Internal Situation Following the Coup*, Source Z, Istanbul.

³⁵ *Ibidem*, c. 554, New York, 3 September 1944, A. P., Rumania, 3115. Ticker.

³⁶ *Ibidem*, rola 530, c. 607, Caserta, September 4, 1944, telegr. no. 282, R. Murphy,

vechi și arestați. Momentul pentru acțiune fusese de fapt fixat pentru mai târziu³⁷.

Această imagine fantezistă asupra desfășurării evenimentului de la 23 August 1944 este doar aparent surprinzătoare. Ea poate atesta de altfel excelența organizare a acțiunii care nu a fost cunoscută de un agent englez aflat în acele zile la București. Oricum, toate documentele citate pînă în acest moment au provenit din surse indirecte. Ele nu au oferit O.S.S.-ului decît o imagine de suprafață și în parte deformată a actului de la 23 August. Condițiile de război ca și lipsa unor observatori direcți explică pe deplin această situație. Este însă un fapt cert că esența acțiunii a fost corect percepută : cu participarea mării majorități a populației și a întregii armate, la 23 august 1944 România a încetat războiul antisovietic, a cerut armistițiul și a început campania antihitleristă.

O imagine mai exactă asupra evenimentelor s-a creat imediat după sosirea unor observatori americani direcți la București, la sfîrșitul lui august sub forma unei echipe O.S.S. restrînse. Nu intenționăm a reveni asupra acestei acțiuni³⁸ (Operația „Bughouse”) decît în măsura în care contribuie la completarea analizei de față. Să precizăm doar că obiectivele fixate au fost multiple : repatrierea prizonierilor aliați ; analiza rezultatelor bombardamentelor aliate asupra unor zone petroliere ; investigarea unor surse de arhivă germane și analiza directă a situației existente în România. În ce privește aspectul din urmă o atenție specială a fost acordată cunoașterii relațiilor româno-germane anterioare lui 23 August. Cercetările directe precum și investigarea unor fonduri de arhivă abandonate de germani au dovedit că relațiile în cauză au fost foarte delicate. Linia promovată de români a fost aceea de a da minimum din cît li se cerea de către Reich. Misiunea O.S.S. a mai putut constata la fața locului, că luptele începute cu unitățile Wehrmacht-ului la 23 August au fost mult mai serioase decît se părea din afara țării. În timpul acestora armata română s-a comportat excelent³⁹.

În istoria oficială a O.S.S. misiunea de la București, se află menționată succint în termeni veridici. Se menționează cîi lovitura de stat din România de la 23 August 1944 a oferit și posibilitatea atingerii a două obiective importante : repatrierea prizonierilor de război aliați și culegerea de informații privitoare la Reichul nazist. Evacuarea aviatorilor aliați a început la 31 august și a fost rapid încheiată. În timp ce operația se realiza, armata română continua lupta cu trupele germane⁴⁰.

Relatările privind actul de la 23 August 1944 nu se încheie cu episodul legat de misiunea O.S.S. de la București. Dimpotrivă, episodul în discuție deschide calea unei serii de relatări din partea unor observatori americani rămași în țară ca membri în Comisia Aliată de Control. Regele i-a prezentat versiunea sa asupra ieșirii din războiul antisovietic lui C.

³⁷ *Ibidem*, c. 610—611, U. S. Embassy, London, September 12, 1944, report nr. 1478; Harriman.

³⁸ Nicolae Dascălu, *Une mission de l'Office of Strategic Services en Roumanie (Août—Septembre 1944)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XVII, 1978, nr. 1, p. 153—164.

³⁹ *Ibidem*, p. 161.

⁴⁰ Office of Strategic Services. *War Report*, Prepared by History Project, Strategic Services, War Department, vol. II, Government Printing Office, Washington, 1949, p. 331—333.

Berry, fostul consul general american la Istanbul, cu ocazia unui prînz la Palatul regal⁴¹. Evident, că versiunea expusă pune accent pe rolul monarhiei.

O sinteză privind realitățile românești și cursul evenimentelor în lunile august-decembrie 1944 pornește, în chip firesc, de la însăși momentul de cotitură care a fost 23 August. Evenimentele erau deja clare pentru analiștii din O.S.S. Revenirea lui Antonescu din Germania cu hotărîrea de a continua războiul a grăbit declanșarea acțiunii al cărei plan a fost realizat cu foarte mare precizie. Singurul punct slab a fost neluarea în considerare a pericolului aviației germane. Pasivitatea și încrederea de sine a germanilor a contribuit la succesul operației. Killinger cunoștea proiectul cu zece zile înainte dar nu a informat Berlinul pentru că nu-l credea real. De aici și schimbarea radicală și rapidă a situației din România⁴².

La 23 August 1944, printr-o lovitură de stat, poporul român s-a debarasat de teroarea hitleristă și fără a aștepta semnarea unui document oficial a început lupta cu armata germană care controlase pînă atunci țara. Acțiunea, se sublinia într-un alt izvor, nu a fost ușoară datorită numărului mare de soldați germani aflați pe teritoriul românesc. Reușita acțiunii poate fi explicată doar prin unitatea completă a sentimentelor, a poziției și acțiunii națiunii române, întregul popor, armata, fără excepție au aderat la acțiunea de eliberare⁴³.

Izvoarele citate relevă cu claritate că imaginea de ansamblu, ca și esența actului de la 23 August 1944 au fost consemnate în documente americane cu destulă claritate. Precizia a crescut după observarea directă a realităților românești de către oficiali americani. Este cert faptul că, în baza analizei experților, modificarea atitudinii României față de Națiunile Unite era scontată de O.S.S. Dar este tot atât de sigur că americanii nu au avut nici o informație prealabilă despre pregătirea insurecției și, pentru moment nu au cunoscut uriașul efort organizatoric. Chiar dacă s-a înregistrat corect participarea întregului popor și a armatei, evenimentul apare în sursele citate sub denumirea de lovitură de stat sau puci și cel mai adesea se atribuia regelui un rol exagerat. Evident că problema denumirii poate fi considerată, în ultimă instanță, ca secundară. De maximă importanță este doar sesizarea corectă a esenței și a caracterului revoluției.

În bună parte au fost corect apreciate și efectele imediate sau de perspectivă ale evenimentului analizat. Astfel, încă de la 25 august, un agent O.S.S. de la Istanbul, evalua semnificația deosebită strategică și politică a acțiunii poporului român pentru evoluția războiului⁴⁴. Asemenea efecte au putut fi cunoscute și prin unele comentarii ale presei din diverse țări. Așa de pildă, agenții O.S.S. au interpretat un raport de presă al atașatului cultural german la Lisabona, raport consacrat tocmai aprecierilor

⁴¹ Arhivele Statului, fond microfilme S.U.A., rola 630 c. 716—719, Bucharest, November 17, 1944, telegr. nr. 13, Berry.

⁴² *Ibidem*, rola 683, c. 222—223, Bucharest, December 21, 1944, *Rumanian Reality*, f. nr.

⁴³ Arhivele Statului, fond microfilme S.U.A. rola 683, c. 199, M.I.D.M.A. report nr. R-20-6, Istanbul, January 10, 1945, Cedric H. Seager, lt. col.

⁴⁴ National Archives, O.S.S. file, *Romania. More Effects of the Surrender*, date of information — 25 August 1944; place of origin— Istanbul, 2 f. (cota L-42849).

legate de cele două mari evenimente ale lunii august 1944: eliberarea Parisului și revoluția din România. În diverse articole se aprecia că în 1941 țara noastră a intrat în război mai ales datorită izolării și a lipsei de sprijin din partea marilor puteri occidentale. După marile pierderi teritoriale din vara lui 1940 România a fost nevoită a intra în război nu din cauza entuziasmului absolut inexistent, pentru Reich, ci pentru că lipsa de ajutor a Occidentului a obligat-o. Desprinderea României de Axă era apreciată ca o grea lovitură pentru Reich care pierdea petrolul românesc, pentru că periclita 22 divizii germane și deschidea porțile spre Ungaria și Europa Centrală⁴⁵.

Un efect evident a fost modificarea regimului țării, democratizarea vieții politice chiar în condițiile în care războiul impunea un nou guvern format în majoritate din militari⁴⁶. În contextul politic precizat fenomenul cel mai important a fost intensificarea activității forțelor de stînga, a partidului comunist în special⁴⁷. O mai amplă înregistrare a efectelor revoluției este inclusă în deja citata sinteză *Romanian Reality*. În acest document se sublinia că victoria acțiunii din România a însemnat pentru Hitler pierderea a numeroase trupe ca și a întregului material de război stocat în țara noastră. La aceasta se adaugă pierderea unor importante poziții economice și strategice. În ce privește importanța economică, aceasta era perfect exprimată prin cuvintele petrol și grîne. La nivel strategic, Reichul a pierdut complet pozițiile din Balcani. În loc de Iași, războiul se ducea spre Budapesta și Viena. „Contribuția României la victoria aliaților—in afară de capacitatea de luptă a diviziilor românești—trebuie să fie estimată ca foarte mare”⁴⁸.

Am trecut în revistă, foarte succint, aprecierile din diverse documente americane, provenind în marea lor majoritate din arhiva Biroului pentru Servicii Strategice, în legătură cu originile, desfășurarea și unele din efectele actului istoric de la 23 August 1944. Imaginea de ansamblu, deși incompletă și parțial eronată, este cît se poate de sugestivă. Dincolo de carențele evidente ale tabloului reconstituit rămîne ca o constatare importantă reținerea corectă a esenței și caracterului actului istoric. Faptul acesta este cu ațit mai semnificativ cu cît informațiile au fost adesea, indirecte și colectate la distanțe mari de țară.

În contextul temei analizate ținem să subliniem un efect major al revoluției din August 1944: a anihilat complet proiectul guvernului militar al Națiunilor Unite pentru România, proiect care pus în aplicare ar fi însemnat pierderea, chiar și temporară, a suveranității și independenței țării. Victoria revoluției din august 1944 a dus România pe drunul de mare perspectivă a consolidării acelor atribute fundamentale care sînt suveranitatea și independența națională.

⁴⁵ *Ibidem*, O.S.S., German press attaché in Lisbon report news comment to Berlin, August 26, 1944, f. 1 (cota 90494).

⁴⁶ *Ibidem*, M.I.D. report nr. 9115, from 19. A, Ankara, 30 August 1944, subject *Rumanian Cabinet*, Robert N. Walker, li. col. (cota 93632).

⁴⁷ Arh. St. fond microfilme S.U.A., rola 684, c. 504, O.S.S., Washington, D.C., source Z, date of information — 8 October, 1944, *Romania*, no. 2042; *Ibidem*, c. 510—522, O.S.S., Washington, source Z, date of information — 19 December 1944, no. GR-114, subject: *The Left Parties and Activities in Transylvania*.

⁴⁸ *Ibidem*, rola 683, c. 223, raportul *Rumanian Reality*, citat.

L'IMAGE DE L'ACTE HISTORIQUE DU 23 AOÛT 1944 DANS DES DOCUMENTS MILITAIRES DES ETATS-UNIS D'AMÉRIQUE

RÉSUMÉ

L'année 1944 a signifié pour les U.S.A. la continuation de l'immense effort de guerre contre les Etats membres du Pacte anti-Komintern dans les conditions où la défaite de ces derniers était un fait certains. En ces circonstances, quelle a été la place de la révolution roumaine d'août 1944 dans la stratégie militaire des U.S.A. ? Une réponse à cette question est offerte par la présente étude à la lumière de documents à caractère militaire conservés aux archives du Bureau pour Services Stratégiques (O.S.S.) des U.S.A.

Après l'ouverture du deuxième front, les grands événements politico-militaires de l'année 1944 furent, de manière évidente, la révolution roumaine et la libération de Paris. Les organismes américains spécialisés, en l'occurrence l'O.S.S. ont eu des agents spéciaux en Roumanie. Néanmoins, les Américains ont connu bien la situation du pays par l'intermédiaire de services d'espionnage alliés (britannique, de la France libre etc.). A cette voie indirecte est venue s'ajouter à la fin même du mois d'août 1944 l'observation directe des réalités roumaines par l'intermédiaire d'une mission de l'O.S.S. et, ultérieurement, par le canal de la Section américaine de la Commission militaire alliée de contrôle.

De la sorte, les autorités militaires américaines intéressées ont pu se faire une image complexe des réalités de Roumanie. Le déclenchement de la révolution d'août 1944 n'a pas constitué une surprise si l'on tient compte du fait que l'on connaissait l'état d'esprit du peuple roumain : les sentiments hostiles au régime d'Antonescu et à la guerre antisoviétique ainsi que la position envers l'alliance au Reich. De nombreux documents américains consignaient que la grande majorité du peuple roumain, inclusivement de l'armée, était nettement contre la guerre antisoviétique et désirait voir triompher les Nations Unies.

Le déroulement en soi de l'acte du 23 Août n'est enregistré que sous ses aspects extérieurs. On ne connaissait—et on ne pouvait d'ailleurs connaître à l'époque—les détails concernant la préparation et le déroulement de l'insurrection. L'essence de celle-ci, comme un soulèvement général du peuple roumain, de l'armée, est consignée de manière correcte.

Les documents américains étudiés nous offrent une image complexe, véridique, de l'acte historique de 23 Août, se constituait comme une nouvelle source intéressante dans l'investigation de l'événement crucial de l'histoire des Roumains.

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU TEMA:
„CONCEPȚIA P.C.R. CU PRIVIRE LA ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ
A UNITĂȚII DE ACȚIUNE A CLASEI MUNCITOARE,
A TUTUROR FORȚELOR PROGRESISTE ÎN LUPTA
PENTRU BARAREA FASCISMULUI ȘI RĂZBOIULUI,
PENTRU VICTORIA REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI
SOCIALISMULUI.

CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRIVIRE LA ROLUL DETERMINANT
AL UNITĂȚII FORȚELOR DEMOCRATICE,
ANTIIMPERIALISTE ÎN LUPTA PENTRU PROGRES
ȘI CIVILIZAȚIE, PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI,
LIBERTĂȚII ȘI VIETII POPOARELOR”

În ziua de 28 aprilie 1984 a avut loc în Capitală sesiunea științifică națională cu tema:
„Concepția P.C.R. cu privire la însemnătatea istorică a unității de acțiune a clasei muncitoare,
a tuturor forțelor progresiste în lupta pentru bararea fascismului și războiului, pentru victoria
revoluției și construcției socialismului. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la
rolul determinant al unității forțelor democratice, antiimperialiste în lupta pentru progres și
civilizație, pentru apărarea independenței, libertății și vieții popoarelor”.

Au participat membrii supleanți ai Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central
al Partidului Comunist Român, membrii ai C.C. al P.C.R., ai guvernului, reprezentanți ai unor
instituții centrale, organizații de masă și obștești, vechi militanți ai mișcării muncitorești din
țara noastră, oameni ai muncii din întreprinderi bucureștene, academicieni, profesori, cercetători,
studenți.

Au fost susținute următoarele comunicări: *Rolul Partidului Comunist Român în unirea
și ridicarea la luptă a forțelor înaintate ale societății pentru apărarea intereselor fundamentale
ale poporului român, pentru construirea societății socialiste multilaterale dezvoltate în România—
Dumitru Popescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., rector al Academiei
„Ștefan Gheorghiu”;* *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la necesitatea istorică a
unității clasei muncitoare. Făurirea Frontului Unic Muncitoresc—etapă importantă în lupta pentru
cucerirea puterii politice, în crearea unității organizatorice și politice a clasei muncitoare pentru
transformarea revoluționară a societății—Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv,
secretar al C.C. al P.C.R.;* *Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist
Român împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării
—Ion Popescu-Puțuri, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și
social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.;* *Formele și modalitățile folosite de P.C.R. pentru unirea
tuturor forțelor sociale, democratice și progresiste care se opuneau fascismului și războiului pentru
apărarea independenței și integrității țării—Manea Mănescu, membru al Comitetului Politic
Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de stat;* *Tineretul—detașament revolu-
ționar activ antifascist, forță transformatoare în edificarea noii ordini sociale din patria noastră
—Petru Enache, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R.;* *Participarea oamenilor de știință, artă și cultură la lupta întregului popor împotriva fascismului
și războiului, pentru progres și civilizație, pentru construcția noii ordini sociale în România—
Ion Ursu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-vicepreșe-*

dinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie; *Concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu privire la realizarea unității forțelor democratice progresiste, antiimperialiste—condiție esențială pentru victoria cauzei progresului, independenței naționale, păcii și securității mondiale*—Ion Stoian, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al P.C.R.; *Unitatea oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor în jurul Partidului, al Secretarului său General, tovarășul Nicolae Ceaușescu, garanție a victoriei socialismului în România*—Nicolae Constantin, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor.

La încheierea lucrărilor, participanții la sesiunea științifică națională au adoptat, într-o atmosferă însuflețită, de vibrant patriotism, textul telegramii adresate tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Ion Apostol

SIMPOSION CONSACRAT CELEI DE A 40-A ANIVERSĂRI A REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

În organizarea Direcției generale a Arhivelor Statului, filiala Municipiului București, în prezența a numeroși arhiviști, muzeografi și cercetători științifici s-a desfășurat în 24 aprilie 1984 simpozionul „23 August 1944—23 August 1984—40 de ani de libertate, independență și progres social”.

Cuvântul de deschidere a fost rostit de directorul general al Direcției generale a Arhivelor Statului, *Ionel Gal*, care a evocat împrejurările istorice în care a avut loc pregătirea și înlăturarea actului insurecțional de la 23 August 1944, marile realizări obținute de poporul român sub conducerea P.C.R., trecind în revistă, în încheiere, progresele majore ale școlii arhivistice române pe multiple planuri (înzestrări, organizarea și conservarea fondurilor arhivistice, numeroase publicații de izvoare, volume tematice documentare, albume etc. tipărite în excelente condiții grafice și la un ridicat nivel științific).

În continuare, dr. Panait I. Panait, director al Muzeului de istorie al Municipiului București, a prezentat comunicarea *Tradițiile revoluționare bucureștene* evocând suita de momente din istoria Bucureștiului în care acesta și-a impus ca principalul centru și „capitală” a mișcărilor revoluționare, a luptei pentru progres social-politic în țările române; s-a relevat, astfel, între altele, rolul maselor orașenești bucureștene în mersul evenimentelor din 1821, 1848, 1859, 1877 etc. Pornind de la aceste tradiții revoluționare, Bucureștiul sfârșitului de secol XIX și al secolului XX va deveni centrul mișcării muncitorești și socialiste, al luptei pentru un regim de dreptăți și libertate pentru întreg poporul muncitor în epoca contemporană.

Dr. Traian Udrea, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „N.Iorga”, a prezentat comunicarea *Rolul conducător al P.C.R. în înlăturarea alianței naționale antifasciste* în care a prezentat punctele de vedere ale principalelor partide și organizații antifasciste din România față de dictatura antonesciană, de prezența hitleriștilor în țară și de angajarea României în războiul de partea Germaniei hitleriste.

S-a relevat rolul decisiv al Partidului Comunist, conducătorul mișcării de rezistență antifascistă din România în anii 1940—1944, în enunțarea soluției insurecției naționale antifasciste ca singura cale eficientă de răsturnare a dictaturii antonesciene, de scoatere a României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva ocupanților hitleriști, pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub dominația fascistă și pentru instaurarea unui regim democratic în România. Faptul că, în cele din urmă, toate partidele și organizațiile antifasciste, sub influența desfășurării evenimentelor, a stării de spirit antifasciste a poporului, s-au raliat soluției preconizată de P.C.R., că s-a obținut un consens general pentru pregătirea și înlăturarea obiectivelor național-antifasciste a creat pe plan intern condiții extrem de favorabile pentru declanșarea și victoria revoluției de eliberare socială și națională. S-a relevat de asemenea, rolul important jucat de rețeaua ilegală și de aparatul militar al P.C.R. în pregătirea acțiunii de la 23 August 1944.

Dr. Vasile Arimia director în Direcția generală a Arhivelor Statului a prezentat comunicarea *Armata română în contextul evenimentelor de la 23 August 1944* în care, după ce a comunicat date privind raportul de forțe (numeric, tehnică de luptă etc.) dintre trupele germane și

române din zona în care se va desfășura acțiunea forțelor insurecționale române, despre starea de spirit antihitleristă predominantă în cadrul armatei române în anii 1943 și 1944, a făcut o prezentare generală a aspectelor militare ale revoluției de eliberare socială și națională care vor duce la eliberarea întregului teritoriu național de sub dominația fascistă.

Dr. Florin Constantiniu, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „N. Iorga”, în comunicarea *Insemnătatea internațională a actului de la 23 August 1944* a prezentat repercusiunile decisive pe care revoluția de eliberare socială și națională română le-a avut asupra celorlalți sateliți ai Germaniei hitleriste (Bulgaria, Croația, Ungaria, Finlanda), rolul pozitiv jucat de victoria revoluției antifasciste române în sprijinirea efortului popoarelor și frunțașilor politici bulgari, croați, unguri și finlandezi, de a desprinde de sub controlul hitlerist și a-și elibera țările lor de sub dominația hitlerismului.

Ultima comunicare a Eleonorei Mitrescu, directoare a filialei Arhivelor Statului din Municipiul București, a avut ca subiect *23 August 1944—23 August 1984, — o nouă etapă în istoria țării în dezvoltarea României pe calea independenței naționale și a progresului social*. Comunicarea a relevat mărețele realizări ale poporului român sub conducerea Partidului Comunist Român în procesul transformărilor revoluționar-democratice după 23 August 1944, în făurirea și construcția socialismului, în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, în deosebi în ultimele două decenii de cînd la conducerea Partidului Comunist și a statului socialist român se află tovarășul Nicolae Ceaușescu.

După încheierea lucrărilor simpozionului, a avut loc vernisarea expoziției *București — patra de istorie și martor al prezentului*, în care se găsesc expuse facsimile, fotografiile, documente, evocînd evoluția societății, preocupările, realizările, lupta pentru progres social-politic ale populației bucureștene de-a lungul existenței sale precum și vitrine în care au fost expuse cîteva dintre cele mai reprezentative publicații ale Arhivelor Statului din ultimii ani.

Traian Udrea

FAZA REPUBLICANĂ A CELEI DE-A VIII-A OLIMPIADE NAȚIONALE DE ISTORIA ROMÂNIEI

După ce la Suceava, Alba Iulia, Focșani, Deva, Tg. Mureș, Zalău și Tirgoviște au fost organizate anterioarele ediții ale Olimpiadei Naționale de Istoria României, anul acesta, în perioada 9—14 aprilie 1984, s-a desfășurat, la Bacău, a VIII-a fază republicană a Olimpiadei organizată de Ministerul Educației și Învățămîntului, C.C. al U.T.C., Consiliul Național al Organizației Pionierilor, Societatea de științe istorice din R.S.R. și Inspectoratul școlar județean. Bacău. Au participat cîștigătorii tuturor concursurilor județene și al municipiului București, 555 de elevi, din clasele a VIII-a-a XII-a, dintre care majoritatea covârșitoare s-au dovedit excepțional pregătiți în domeniul istoriei.

Timp de o săptămînă, județul Bacău a devenit, astfel, gazda extrem de primitoare a acestor mesageri din toate părțile țării pentru a se întrece într-o competiție a celor mai buni tineri cunoscători și iubitori de istorie. Desfășurată în acest an jubiliar 1984, faza republicană a celei de a VIII-a Olimpiade Naționale de istorie, s-a constituit într-un înalt omagiu adus de toți participanții celei de-a 40-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Comisia centrală de organizare a fazei republicane a celei de-a VIII-a ediții a Olimpiadei Naționale de istorie a fost alcătuită din: *Președinte*: prof. univ. dr. Gh. I. Ioniță, Universitatea din București; *dicepreședinte*: prof. Trifon Cărăușu, inspector principal de specialitate în M.E.I.; *secretar*: prof. Laurențiu Cruceanu, inspector de specialitate la Inspectoratul școlar județean Bacău; *membri*: prof. univ. dr. Gh. Platon, Universitatea „Al I. Cuza” — Iași, prof. univ. dr. Teodor Pompiliu, Universitatea „Babeș-Bolyai” — Cluj-Napoca; lector univ. Ion Șendrulescu, secretar al Societății de Științe Istorice din R.S. România; asistent univ. Vasile Păsăilă, reprezentant al C.C. al U.T.C.; profesor Teodor Cimpeanu, reprezentantul C.N.O.P.; prof. Constantin Arsene, Liceul nr. 35 București; prof. Dumitru Birjac, inspector școlar, jud. Sălaj; prof. dr. Jan Ciută, Liceul de matematică-fizică „George Bacovia” — Bacău; prof. Tudorița Condrea, Liceul „Lucrețiu Pătrășcanu” — Bacău; prof. Vasile Danielescu, inspector școlar, jud. Suceava; prof. Dumitru Ciută, Liceul „Național” — Iași; prof. Cornelia Fereșteanu, Liceul industrial „Gh. Șincai” — București; prof. Teodora Iliescu, inspector de specialitate la Inspectoratul școlar al municipiului București; prof. Gheorghe D. Ionescu, Școala nr. 11 — Tirgoviște, jud. Dîmbovița; prof. Ilie Istodorescu, Liceul pedagogic — Timișoara; prof. Gh. Magaș, inspector școlar, jud. Caraș-Severin

prof. Mărgărit Niculescu, Liceul pedagogic—Cimpulung Museel, jud. Argeș; prof. Ion Palașcă, inspector școlar, jud. Mehedinți; prof. Lelia Pop, Liceul agroindustrial—Ilia, jud. Hunedoara; prof. Ana Rotaru, Școala nr. 2 — Ocna Mureș, jud. Alba; prof. Viorica Sauciuc, Școala nr. 5—Bacău; prof. Radu Ștefan, inspector școlar, jud. Vrancea; prof. Mihai Vitcu, Liceul agroindustrial—Fălticeni, jud. Suceava.

Pe plan județean a activat un comandament de organizare a Olimpiadei, condus de Constantin V. Toma, secretar al Comitetului județean Bacău al Partidului Comunist Român.

Festivitatea de deschidere a Olimpiadei Naționale de istorie a avut loc, în dimineața zilei de 10 aprilie a.c., în monumentală Casă de Cultură din Bacău.

După cuvîntul de deschidere rostit de prof. Lucian Agachi, inspectorul general școlar al județului Bacău, în cadrul festivității a luat cuvîntul *Ioan Bogdan Băluță*, membru al C.C. al P.C.R. prim secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R., președintele Comitetului Executiv al Consiliului popular județean Bacău, care, după ce a adresat un călduros cuvînt de bun venit olimpicilor, a făcut o cuprinzătoare expunere privitoare la județul Bacău pe coordonatele dezvoltării socialiste.

În continuare, a luat cuvîntul prof. Marin Iliescu, director în M.E.I., care a adus cuvîntul de salut al conducerii ministerului și a făcut o amplă expunere privitoare la locul și rolul istoriei în cadrul procesului nostru de învățămînt, în lumina documentelor partidului și statului nostru, în mod deosebit ale Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R., din 1—2 iunie 1982, în lumina înaltelor considerații privitoare la istorie cuprinse în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru și președintele României socialiste.

Luînd apoi cuvîntul, prof. univ. dr. Gh. I. Ioniță, președintele Comisiei centrale de organizare a Olimpiadei Naționale de istorie, s-a referit la experiența obținută pînă în prezent la anteriorle ediții ale Olimpiadelor Naționale de istorie și la semnificațiile majore ale ediției din acest an jubiliar, anul celei de-a 40-a aniversări a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și al celui de-al XIII-lea Congres al partidului nostru.

Din partea elevilor băcănani, gazde ale Olimpiadei Naționale de istorie, a luat cuvîntul Cristina Ciocoiu, elevă în clasa a XII-a a Liceului de matematică-fizică „George Bacovia” din Bacău, care a salutat — în cuvînte emoționante — pe cei prezenți la festivitate și la Olimpiadă.

În continuare s-a desfășurat un simpozion științific pe tema: *Coordonate fundamentale ale istoriei noastre unice și unitare*, în cadrul căruia a luat cuvîntul: prof. dr. Constantin Preda, directorul Institutului de arheologie din București; *Contribuția cercetărilor arheologice la cunoșterea etnogenezei românilor*; prof. univ. dr. Pompiliu Teodor: *Programul lui Horea în perspectivă istoriografică*; prof. univ. dr. Gh. Platon: *Forța ideii de unitate în istoria românilor*; prof. univ. dr. Gh. I. Ioniță; *23 August 1944 — deschizător de eră nouă*.

A urmat un foarte frumos program artistic prezentat de formațiile școlare din județ, laurate în cadrul Festivalului Național „Cintarea României”.

În cursul după amiezii au avut loc întîlniri pe clase ale elevilor participanți la Olimpiadă cu autori de manuale școlare de istorie cu cadre didactice universitare și liceale. Au fost dezbătute probleme fundamentale ale istoriei României, acordîndu-se răspunsuri elevilor la un număr mare de întrebări, pe care le-au adresat.

În dimineața zilei de 11 aprilie a.c. s-a desfășurat concursul, Comisia centrală de organizare stabilind următoarele subiecte pentru lucrarea scrisă;

Clasa a VIII-a: 1. Legăturile politice între țările române în secolele al XIV — XV-ea; 2. Semnificația istorică a titlaturii lui Mircea cel Bătrîn; *Clasa a IX-a*: 1. Unirea Principatelor Române în context european. Implicații și interferențe; *Clasa a X-a*: Regimul politic în România în perioada 1918—1944; Semnificația demonstrației de la 1 Mai 1939; *Clasa a XI-a*: Cultura — expresie a unității de gândire și simțire a poporului român în perioada medievală; Portretul lui Horea. *Clasa a XII-a*: Partidului Comunist Român — principala forță politică în lupta pentru democrație și apărarea intereselor maselor populare în perioada 1921—1944.

Zilele de 12 și 13 aprilie a.c. au fost consacrate vizitării cu toți participanții la Olimpiadă a unor locuri istorice și obiective economice și social-culturale din municipiul Bacău; zona industrială a orașului, întreprinderea Letea, Uzina de mașini-unelte, Muzeul de istorie, Planetarium, Vivarium, Casa memorială „George Bacovia”, precum și alte importante obiective de același fel situate pe următorul traseu: Bacău—Gh. Gheorghiu-Dej—Tg. Ocna—Slănic Moldova—Cireșoia—Comănești—Moinești—Tescani—Bacău. Ocazie minunată pentru ca fiecare participant să-și reprezinte cuprinzător istoria mai veche și mai nouă a acestor meleaguri, să cunoască frumusețile naturale și hărnicia oamenilor din județul Bacău.

Pentru elevii participanți la Olimpiadă, gazdele băcăuane au organizat, în cursul serilor, activități cultural-educative. În mod deosebit dorim să apreciem seara de poezie, cîntece patriotice și revoluționare pe tema: „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România”.

O frumoasă inițiativă a organizatorilor a condus la editarea în timpul Olimpiadei Naționale de istorie de la Bacău, de către gazde, a două extrem de interesante ediții ale ziarului „Istoria — conștiința de sine a poporului”, în care au fost publicate exclusiv materiale consacrate acestui eveniment printre care și lista premianților.

Rezultatele întrecerii au fost făcute cunoscute în după amiaza zilei de 13 aprilie 1984, în cadrul unei festivități care a fost onorată de prezența prof. univ. dr. Ion Teoreanu, ministrul educației și învățămîntului.

Festivitatea a fost deschis de Constantin V. Toma, secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R., care a salutat pe participanți și a felicitat călduros pe premianții concursului.

A luat apoi cuvîntul președintele Comisiei centrale de organizare a Olimpiadei Naționale de istorie de la Bacău, prof. univ. dr. Gh. I. Ioniță, care a făcut un bilanț al rezultatelor, prezinzînd că 127 din cei 555 de participanți au fost premiați, a prezentat date comparative referitoare la valoarea participării la această ediție — raportate la edițiile anterioare — și a dat o serie de îndemnuri privind pregătirea viitoare în domeniul istoriei a celor care la Bacău au demonstrat reale perspective de creștere. În mod deosebit a fost subliniată de vorbitor atenția pe care o acordă conducerea partidului și statului nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, predării și însușirii temeinice a istoriei în întregul nostru sistem de învățămînt.

Luînd cuvîntul, ministrul educației și învățămîntului, Ion Teoreanu, a apreciat valoarea deosebită a participării elevilor la această ediție a Olimpiadei Naționale de istorie și a felicitat pe premianți. A fost apoi prezentat pe larg locul și rolul istoriei în ansamblul predării disciplinelor de științe sociale în țara noastră și s-au schițat îndatoririle principale ale cadrelor didactice și elevilor în privința predării și însușirii temeinice a acestui obiect. În mod deosebit s-a insisat asupra laturii formative, educative a istoriei, asupra posibilităților ei deosebite în a consolida procesul de educare patriotică și revoluționară a tineretului.

În continuare au fost premiați următorii elevi:

CLASA A VIII-A

— **Premiul I:** Cobirzan D. Constantin — Școala „Simion Bărnuțiu” — Zalău; **Premiul** al M.E.I., **Premiul I** al C.N.O.P., **Premiul I** al S.S.I., **Premiul special** al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”; — Știrban Septimiu — Școala nr. 5 Tg. Neamț; **Premiul I** al M.E.I., **Premiul I** al C.N.O.P., **Premiul special** al Institutului de Arheologie din București. **Premiul II:** Simulescu Maria — Școala nr. 19 Sibiu; **Premiul II** al M.E.I., **Premiul II** al C.N.O.P., **Premiul II** al S.S.I. **Premiul III:** Șelaru Nicoleta — Școala nr. 1 Trgoviște; **Premiul III** al M.E.I., **Premiul III** al S.S.I., **Premiul III** al C.N.O.P. **Mențiuni:** Pricop Mihaela — Școala nr. 4 Vaslui; **Premiul C.J.O.P.** Bacău; Giurea Magda — Școala nr. 2 Drăgășani — Vilcea; **Premiul special** al C.N.O.P.; Floruț Silviiana — Școala generală Sebeș-Arad; **Premiul special** al Consiliului județean Bacău al organizației pionierilor; Paleacu Diana — Școala nr. 10 Iași — **Premiul special** al Școlii nr. 5 Bacău; Huc Oana — Școala nr. 11 București — **Premiul special** al Consiliului județean Iași al pionierilor; Turcescu Alida — Școala nr. 10 Pitești — **Premiul special** al Școlii nr. 5 Bacău; Ispas Dan — Școala nr. 1 Oravița — Caraș Severin — **Premiul special** al Consiliului județean Constanța al Organizației pionierilor; Miron Claudia — Școala Iedera-Dimbovița — **Premiul special** al Rvestei „Magazin Istoric”; Macovei Dana — Școala nr. 198 București — **Premiul special** al școlii nr. 5 Bacău; Rotaru Roxana — Liceul „Național” Iași — **Premiul special** al Școlii nr. 15 Bacău; David Daniela — Școala nr. 21 Galați — **Premiul special** al Școlii nr. 28 Bacău; Ionescu Alin — Școala nr. 1 Giurgiu — **Mențiune** a S.S.I.; Ursache Ligius — Școala nr. 5 Deva — **Premiul special** al Școlii nr. 18 Bacău; Milohi Maria — Școala nr. 5 Gh. Gheorghiu-Dej — **Premiul special** al Școlii nr. 19 Bacău; Bilea Daniela — Școala nr. 2 Drăgășani — Vilcea — **Premiul special** al Școlii nr. 29 Bacău; Escru Florentina — Școala nr. 7 Vaslui — **Premiul special** al Școlii Palanca — Bacău; Bonaciu Claudia — Școala nr. 14 Oradea — **Premiul special** al Școlii nr. 11 Bacău; Matei Daniel — Școala nr. 1 Suceava — **Premiul special** al Institutului de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; Lucescu Cristian — Școala nr. 5 Suceava — **Premiul special** al Școlii generale Palanca jud. Bacău; Ploieșteanu Grațela — Școala nr. 54 București — **Premiul special** al Consiliului județean Bacău al pionierilor; Czeli Marius — Școala nr. 13 Arad — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar jud. Bacău; Oltean Mihaela — Școala nr. 2 Cugir — Alba — **Premiul special** al școlii nr. 28 Bacău; Pinzaru Codruț — Școala nr. 3 Suceava — **Premiul special** al Consiliului județean Bacău al Pionierilor; Feștilă Gabriela — Școala nr. 100 București — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar Jud. Bacău; Parpală Marinela — Școala nr. 11 Reșița — Caraș Severin — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar Jud. Bacău; Dudău Anca — Școala nr. 8 Trgoviște — **Premiul special** al Consiliului județean Bacău al organizației pionierilor; Ismană Emilia — Școala nr. 32 Craiova — **Premiul special** al Școlii nr. 29 Bacău

CLASA A IX-A

— **Premiul I:** Șipoteanu Cleopatra — Liceul „Enăchiță Văcărescu” Tirgoviște: **Premiul I** al M.E.I., **Premiul special** al C.C. al U.T.C., **Premiul special** al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, **Premiul special** al Liceului Sanitar din Iași; Ursulescu N. Corina — Liceul „Ștefan cel Mare” Suceava; **Premiul I** al M.E.I., **Premiul I** al S.S.I., **Premiul special** al Liceului „Panait Cerna” — Brăila, **Premiul** Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca; **Premiul II:** Păun I. Radu — Liceul industrial nr. 2 Tecuci, **Premiul II** al M.E.I., **Premiul II** al S.S.I., **Premiul** Catedrei de istorie de la Universitatea din Cluj-Napoca; **Premiul III:** Silaghi Gabriela — Liceul Filologie-Istorie — Satu Mare, **Premiul III** al M.E.I., **Premiul III** al S.S.I., **Premiul special** al Institutului de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; Tănase Manuela — Liceul de Filologie-Istorie — Craiova, **Premiul III** al M.E.I., **Premiul special** al Cercului științific „Nicolae Bălcescu” de la Universitatea din Cluj-Napoca, **Premiul special** al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. **Mențiuni:** Constantinescu Cristina — Liceul de Filologie - Istorie — Craiova, **Premiul special** al Inspectoratului Școlar al județului Caraș-Severin; Tarnu Monica — Liceul industrial nr. 5 Sibiu — **Mențiune** a. S.S.I.; Arnăutu Luminița — Liceul Sanitar Bacău — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar Sălaj; Bărbulescu Dan — Liceul „N. Bălcescu” Pitești — **Premiul special** al Comitetului județean U.T.C. Bacău; Mateciuc Simona — Liceul „V. Alecsandri” Bacău — **Premiul special** al Liceului „M. Eminescu” — Iași; Nenov Svetlana — Liceul „M. Eminescu” — Iași — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar al Județului Bacău; Peri D. Daniela — Liceul de Filologie - Istorie Timișoara — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar al județului Hunedoara; Teleabă M. Doina — Liceul „B. Bălcescu” — Râmnicu Vâlcea — **Premiul special** al Liceului „M. Eminescu” — Iași.

CLASA A X-A

— **Premiul I:** Marcău Ghizela — Liceul Filologie - Istorie — Oradea: **Premiul I** al M.E.I., **Premiul special** al Asociației de filatelie din Bacău, **Premiul special** al Catedrei de Istorie a României — Facultatea de Istorie-Filozofie a Universității „Al. I. Cuza” — Iași. — **Premiul II:** Popescu Romeo — Liceul „Nicolae Bălcescu” — Craiova, **Premiul II** al M.E.I., **Premiul II** al S.S.I., **Premiul special** al Întreprinderii de Avioane Bacău; Blindă Emilian — Liceul „Zoja Kosmodemianskaia” din București — **Premiul II** al M.E.I., **Premiul special** al Liceului Militar „Tudor Vladimirescu” din Craiova, **Premiul special** al Revistei „Magazin Istoric”. **Premiul III:** Mitocariu Alexandrina — Liceul industrial nr. 3 — Suceava, **Premiul III** al M.E.I., **Premiul special** al C.C. al U.T.C., **Premiul special** al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”; Horvath Ildiko — Liceul „Ady-Șincai” — Cluj-Napoca, **Premiul III** al M.E.I., **Premiul special** al Institutului de studii istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R., **Premiul special** al Comitetului județean de cultură și educație socialistă Bacău, **Premiul special** al Liceului de matematică-fizică din Caransebeș. **Mențiuni:** Cruceanu Oana - Mădălina — Liceul „Lucrețiu Pătrășcanu” — Bacău, **Premiul special** al Inspectoratului Școlar al municipiului București, **Premiul special** al Liceului de matematică-fizică Reșița, **Premiul special** al S.S.I.; Salahoru Cristina — Liceul „Lucrețiu Pătrășcanu” — Bacău, **Premiul special** al Întreprinderii de Avioane Bacău, **Premiul Special** al Facultății de istorie-Filologie a Universității „Al. I. Cuza” — Iași, **Premiul special** al Revistei „Magazin Istoric” și un abonament la această revistă; Pințescu Florin — Liceul nr. 9 Baia Mare, **Premiul special** al Institutului de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; Buruiană Lira — Liceul „M. Eminescu” — Iași **Premiul Special** al Combinatului de Celuloză și Hirtie „Letea Bacău”; Popa Corina-Gabriela — Liceul „Al. I. Cuza” — Focșani, **Premiul special** al S.S.I.; Paraschiv Liliana — Liceul „Zoja Kosmodemianskaia” din București, **Premiul special** al Liceului economic din Bacău; Neaag Maria — Liceul „Radu Negru” — Făgăraș, **Premiul special** al Comitetului județean U.T.C. Bacău; Popa Valerica — Liceul economic Buzău — **Premiul special** al Liceului de Filologie-Istorie Gh. Gheorghiu Dej; Zamfirescu Adriana — Liceul Pedagogic Brașov — **Premiul special** al Institutului de Arheologie din București; Ursu Daniela — Liceul pedagogic Bacău — **Premiul special** al Editurii Academiei R.S. România; Bighor Simona — Liceul de Filologie - Istorie — Timișoara — **Premiul special** al Combinatului de Celuloză și Hirtie „Letea”-Bacău; Baitz Brigitte — Liceul „Leana” — Timișoara — **Premiul special** al Combinatului Celuloză și Hirtie „Letea” Bacău; Luca Paulică — Liceul „M. Kogălniceanu” Vaslui — **Premiul special** al Combinatului de celuloză și Hirtie „Letea Bacău”; Dalea Gabriel — Liceul industrial nr. 1 Bacău — **Premiul special** al Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; Mangu Sorin — Liceul de Matematică-Fizică din Petroșani — **Premiul special** al Inspectoratului Școlar al județului Timiș; Bosoancă Octavian — Liceul „Traian” — Drobeta Tr. Severin — **Premiul special** al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” Herghelegiu Angela — Liceul nr. 3 Suceava — **Premiul special** al Revistei „Magazin Istoric”; Pandea Daniela — Liceul „Hurmuzaki” Rădăuți — **Premiul special** al

Institutului de Arheologie București; Ochiroși Cătălin — Liceul nr. 12 Arad — Premiul special al Inspectoratului Școlar Județul Bacău; Roman Irina — Liceul „George Bacovia” Bacău — Premiul Special al Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” — Iași; Răducu Tiberiu — Liceul „M. Bălcescu”-Pitești — Premiul special al Institutului de Studii-Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; Miu Gheorghe — Liceul „B. P. Hașdeu”-Buzău — Premiul special al Liceului de Filologie-Istorie Gh. Gheorghiu Dej; Butuc Costel — Liceul din Moldova Nouă — Caraș-Severin — Premiul special al Școlii Palanca jud. Bacău; Solcan Dănuț — Liceul „B. P. Hașdeu”-Buzău — Un abonament pe un al la Revista „Ateneu” din Bacău; Gîndă Mihaela — Liceul „M. Eminescu” — Botoșani — Premiul special al Liceului economic din Bacău; Dumbravă Nicoleta — Liceul de Filologie -Istorie din Oradea — Premiul special al Școlii nr. 18 din Bacău; Livadă Ligia — Liceul Sanitar din București — Premiul special al Filialei Bacău a S.S.I.

CLASA A XI-A

— Premiul I: Proca Mihaela — Liceul Pedagogic din Cimpulung Muscel: Premiul I al M.E.I., Premiul I al S.S.I., Premiul special al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”. Premiul II: Incicău Florica — Liceul Pedagogic din Timișoara: Premiul II al M.E.I., Premiul II al S.S.I., Premiul special al Institutului de Arheologie din București. Premiul III: Iorga Roxana — Liceul de Filologie-Istorie din Gh. Gheorghiu Dej: Premiul III al M.E.I., Premiul III al S.S.I., Premiul special al C.C. al U.T.C. Mențiuni: Coșoveanu Cornel — Liceul „Spiru Haret” din București, Premiul special al Filialei Bacău a S.S.I.; Niță Danielescu Daniel — Liceul industrial nr. 6 Piatra Neamț — Premiul special al Liceului de Filologie-Istorie din Craiova; Mureșan Marieta — Liceul chimie Ocna Mureș — jud. Alba, Menținea S.S.I., Premiul special al ziarului „Steagul Roșu” Bacău; Timofte Rodica — Liceul industrial nr. 5-Bacău — Premiul special al Inspectoratului Școlar al Jud. Caraș-Severin; Jurcoane Irina — Liceul Pedagogic din Timișoara — Premiul special al Liceului industrial Moldova Nouă — Jud. Caraș-Severin; Stoleru Gheorghe — Liceul Agrindustrial din Fălticeni — Premiul special al Complexului Muzeal Bacău; Bocancea Antonie-Cristian — Liceul Pedagogic din Iași — Premiul special al Complexului Muzeal din Bacău; Murea Carmen — Liceul „M. Eminescu — Buzău — Premiul special al Institutului de Învățămînt Superior Bacău; Rincu Mariana — Liceul Pedagogic Botoșani — Premiul special al Comitetului Județean U.T.C., Bacău. Nicolae Marian — Liceul de Filologie-Istorie Craiova — Premiul special al Filialei Bacău a S.S.I.; Ciobanu Aurel — Liceul de Filologie - Istorie din Craiova — Premiul special al Școlii Populare de Artă din Bacău; Sunel Valerică — Liceul economic Focșani — Premiul special al ziarului „Steagul Roșu” din Bacău; Morcoșe Ioana — Liceul economic-Rm. Vilcea — Premiul special al Revistei „Magazin Istoric”; Majer Maria — Liceul de Filologie-Istorie din Satu Mare — Premiul special al Institutului de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; Ianău Simona — Liceul industrial nr. 6 din Tg. Jiu — Premiul special al Editurii Științifice și Enciclopedice; Țurcanu Florin — Liceul industrial nr. 36 București — Premiul special al Institutului de Arheologie din București; Chiroiu Germina — Liceul „Zoia Kosmodemianskaia” Bucuresti — Premiul special al Institutului de Istorie Nicolae Iorga”; Brînză Tünde — Liceul nr. 2 din Sf. Gheorghe—Covasna — Premiul special al Școlii Palanca din jud. Bacău; Heredeu Monica — Liceul Pedagogic din Odorheul Secuiesc — Premiul special al Sindicatului Învățămîntului din Iași; Coman Maria — Liceul industrial nr. 2 Giurgiu — Premiul special al Sindicatului Învățămîntului din Iași.

CLASA A XII-A

— Premiul I: Meiroșu Mihai — Liceul „Nicolae Iorga” din Vălenii de Munte — Prahova: Premiul I al M.E.I., Premiul I al S.S.I., Premiul de onoare al Întreprinderii de Panouri Electropneumatice Bacău. Premiul II: Ciocoiu Cristina — Liceul „George Bacovia”-Bacău — Premiul II al M.E.I., Premiul II al S.S.I., Premiul special al C.C. al U.T.C. Premiul special al Comisiei Centrale de Organizare a Olimpiadei pentru cea mai bună participare din județul Bacău. Premiul III: Prîsneală Ioana — Liceul industrial de Petrol din Bolintinul din Vale — jud. Giurgiu: Premiul III al M. E. I., Premiul III al S.S.I., Premiul special al Combinatului de Celuloză și Hirtic „Letea” Bacău”; Epure Jenica-Adelina — Liceul de Filologie-Istorie din Cimpulung Muscel-Argeș: Premiul III al M.E.I., Premiul special al Liceului „George Bacovia” Bacău, Premiul special al Editurii Politice. Mențiuni: Motoșca Florentina — Liceul industrial nr. 5 Tulcea Premiul special al Revistei „Ateneu” din Bacău; Zamolo Carmen — Liceul Filologie-Istorie nr. 1 București — Premiul special al Liceului „N. Iorga” din Vălceni de Munte-Prahova;; Nagyșandor Istvan — Liceul „Al. Papiu Ilarian” Tg. Mureș — Premiul Special al Liceului de Filologie-Istorie din Craiova; Dima Octavia-Marcela — Liceul de Filologie-Istorie din Craiova — Premiul special al Sindicatului Învățămîntului din Iași; Stoica George — Liceul

industrial Făurei-Brăila — Premiul special al Sindicatului Învățământului din Iași; Neamțu Felicia — Liceul Pedagogic din București — Premiul special al Comitetului jud. U.T.C. Bacău; Micheanu Georgeta — Liceul Agroindustrial — Drăgănești Vlașea jud. Teleorman — Premiul special al Liceului economic din Bacău; Olaru Vestiana — Liceul „Traian” Drobeta-Tr.-Severin — Mențiune a S.S.I. Achim Cristiana — Liceul Matematică-Fizică — Reșița — Premiul special al Liceului Pedagogic din Timișoara; Molnar Gyongyike — Liceul „Unirea” — Brașov — Premiul special al Liceului „George Bacovia” Bacău; Nichici Emilia — Liceul de Matematică Fizică „Ion Slavici” Arad — Premiul special al Liceului industrial Buhuși — jud. Bacău; Marin Mihail — Liceul „M. Eminescu” Buzău — Premiul special al Liceului de Filologie-Istorie din Gh. Gheorghiu Dej; Neagu Doru — Liceul industrial nr. 12 Galați — Premiul special al Liceului „G. Bacovia” din Bacău; Cirslea Carmen — Liceul de Filologie - Istorie din Timișoara — Premiul special al Liceului „George Bacovia” Bacău; Dulf Nicoleta — Liceul de Filologie-Istorie din Satu Mare — Premiul special al Revistei „Ateneu” Bacău; Gorea Viorel — Liceul „Al. Papiu-Ilarian:” Tg. Mureș — Premiul special al Școlii nr. 5 Bacău; Turculeț Cristiana — Liceul „Zoia Kosmodemianskaia” București — Premiul special al Școlii Palanca jud. Bacău; Niculescu Mihaela — Liceul industrial nr. 6 Tg. Jiu — Premiul special al Școlii nr. 15 Bacău; Ciucur Cornelia — Liceul Pedagogic din Sibiu — Premiul special al Școlii nr. 18 Bacău; Moldovan Niculina — Liceul „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud — Premiul special al Complexului Muzeal Bacău; Georc Maria — Liceul Pedagogic Botoșani — Premiul special al Școlii nr. 19 Bacău; Codreanu Nadia — Liceul „M. Eminescu” Iași — Premiul special al Școlii nr. 5 Bacău; Manea Nadia Liceul industrial Pucioasa-Dimbovița — Premiul special al Filialei Bacău a S.S.I. : Gogilțan Florin — Liceul Filologie-Istorie Timișoara — Premiul special al Liceului de Filologie-Istorie din Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Într-o atmosferă de deplin entuziasm și puternică angajare a participanților la Olimpiada Națională de istoria României de la Bacău a fost apoi adoptat textul unei telegrame adresată conducerii partidului și statului, tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele României Socialiste. În telegramă se subliniază: Întrușiți la Bacău în zilele de 9—14 aprilie 1984, în faza republicană a Olimpiadei naționale de Istoria României, ediția a 8-a, elevii și profesorii reprezentind toate județele țării și municipiul București își exprimă marea lor bucurie de a vă putea adresa un respectuos omagiu și de a se angaja să militeze cu toate forțele pentru înfăptuirea naebătută a marelui program de muncă și de luptă pe care l-ați înfățișat și-l înfățișați sistematic tinerei generații, întregului nostru popor în actuala etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltată și de înaintare a României spre comunism.

Omagiu înalt pe care vi-l adresăm este strins legat cu respectul nostru profund față de Partidul Comunist Român căruia li sînteți remarcabil conducători. Gîndul nostru de cunoscători și iubitori de istorie se îndreaptă în aceste momente spre cele două evenimente politice remarcabile ale acestui an jubiliar — cea de a 40-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă și cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Participanții la Olimpiada Națională de Istorie de la Bacău au avut fericita posibilitate de a cunoaște pe aceste meleaguri băcăuane puternic încărcate de istorie mai veche și mai nouă, alături de impresionantele monumente ale trecutului, strălucirea istoriei zilelor noastre, vibrația muncii și vieții oamenilor de azi, participanți activi la marea operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României.

Condițiile minunate care ne-au fost asigurate pentru a ne putea dovedi temeinicia cunoștințelor în domeniul istoriei unice și unitare a României constituie încă o dovadă a atenției cu care conducerea partidului și statului nostru, Dumneavoastră personal, mult iubite și stimate tovarășe Secretar general Nicolae Ceaușescu vă preocupați de creșterea tinerei generații de constructori ai societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră.

Rezultatele foarte bune cu care s-a încheiat faza pe țară a Olimpiadei de Istorie a României se constituie într-un înalt omagiu adus de noi trecutului istoric și prezentului revoluționar al poporului nostru. Ne angajăm să ducem cu noi în județele și școlile în care ne formăm, suflul înnoitor al evocării continue a glorioaselor tradiții ale luptei pentru progres social, independentă și un viitor luminos, tradiții care au fost remarcabil evocate de noi, aici, la Bacău, în întreaga activitate pe care am desfășurat-o.

Noi, elevii și profesorii participanți la Olimpiadă sîntem pe deplin conștienți de îndatoririle cuprinse în îndemnul Dumneavoastră pe care, în repetate rânduri, le-ați adresat școlii și tineretului de a cinsti trecutul de luptă și jertfe uriașe al tuturor aceluia care au apărut ființa națională a poporului, au ținut sus steagul luptei pentru libertate și neatîrnare, pentru dreptate socială și națională.

Vom face totul pentru a ne pregăti temeinic și în viitor astfel încît noi înșine să devenim capabili să sădim în conștiința oamenilor sentimentul răspunderii față de mostenirea înaintașilor, hotărîrea nestrămutată de a duce mai departe, în noile condiții istorice, făclia progresului și civilizației pe pămîntul României.

Exprimindu-ne încă odată marea satisfacție de a ne fi numărat printre participanții la faza finală a Olimpiadei naționale de istoria României și mulțumindu-vă cu respect și recunoștință pentru condițiile de învățură și de viață pe care ni le creați cu dragoste părintească, vă rugăm să primiți din partea noastră cele mai respectuoase și mai profunde urări de sănătate, putere de muncă pentru conducerea cu aceeași strălucire a destinelor României socialiste pe calea larg deschisă de Programul Partidului Comunist Român, de cel de-al XII-lea Congres și Conferința Națională ale Partidului Comunist Român.

Vă asigurăm mult stimate și iubite tovarășe secretar general că nu vom precupeți nici un efort pentru a ne pregăti temeinic pentru muncă și viață, de a ne aduce contribuția la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru”.

Astfel s-a încheiat la Bacău — în primăvara însoțită a acestui an jubiliar — cea de-a VIII-a Olimpiadă națională de istoria României, această strălucită sărbătoare a istoriei și a tinerilor istorici din întreaga țară. Cei care au participat la desfășurarea ei — clevi și profesori — cu satisfacția misiunii îndeplinite, au pornit spre județele lor, spre școlile lor, cu hotărârea de a-și multiplica eforturile pentru asigurarea unei și mai temeinice pregătiri, capabilă să ducă, la cote și mai înalte, valoarea prezentării elevilor la noua ediție a Olimpiadei naționale de istorie ce se va desfășura, în anul 1985, într-un alt județ al țării, care urmează a fi stabilit de factorii organizatori.

Reușita ediției de la Bacău, ca și a anterioarelor ediții, se constituie, astfel, într-o foarte temeinică bază de pornire pentru organizarea celei de-a IX-a Olimpiade naționale de istoria României.

Gheorghe I. Ioniță

A VII-a SESIUNE A COMISIEI MIXTE ROMÂNNO-POLONE DE ISTORIE

În intervalul 20—24 martie 1984 s-au desfășurat la Varșovia lucrările celei de a șaptea sesiuni a comisiei mixte de istorie româno-polone. Delegația română a fost condusă de prof. dr. Pompiliu Teodor iar cea polonă de prof. dr. Tadeusz Jedruszceak.

Conform programului stabilit la precedentă sesiune a comisiei, reuniunea istoricilor români și poloni a dezbătut următoarele teme:

- Țările române și Polonia față de problema otomană în secolul XVII.
- Cultura română și polonă în perioada interbelică.
- Informare bibliografică asupra publicațiilor recente în domeniul istoriei în cele două țări.

În prima ședință (22 martie) s-au prezentat referatele privitoare la relațiile internaționale în secolul XVII. Referatul român a fost susținut de prof. dr. Nicolae Edroiu (Cluj) și dr. Veniamin Ciobanu (Iași). Referatul a schițat liniile generale ale situației internaționale a Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei de la sfârșitul domniei lui Mihai Viteazul pînă la pacea de la Carlovitz și principalele direcții ale politicii lor față de Polonia și de Imperiul otoman în acest răstimp. Referatul polon a schițat sumar politica Poloniei față de problema otomană și de țările române în același interval. Au mai participat la discuții în marginea celor două referate din partea română prof. dr. Pompiliu Teodor și dr. Șerban Papacostea, care au relevat diferite aspecte ale situațiilor internaționale și ale relațiilor polono-române în secolul XVII, și de partea polonă prof. Waliszewski care a dezbătut unele aspecte mai puțin cunoscute ale cooperării dintre Polonia și țările române — îndeosebi Moldova — în a doua jumătate a secolului XVII.

Potrivit tradiției, lucrările primei ședințe s-au desfășurat sub conducerea șefului delegației române.

În cadrul celei de a doua ședințe de lucru (23 martie) s-au prezentat rapoartele cu privire la evoluția culturii române și polone în perioada interbelică. Referatul român a fost susținut de dr. Alexandru Zub (Iași), care a analizat principalele tendințe manifestate în cultura românească de la sfârșitul primului război mondial pînă la declanșarea celui de-al doilea și rolul culturii în viața societății românești după constituirea statului național unitar. Referatul polon de bază a fost prezentat de prof. dr. Tadeusz Jedruszceak care și-a consacrat expunerea precumpănitor formelor de organizare ale activității culturale în Polonia interbelică și principalelor centre culturale ale epocii. Coreferatele polone au atras atenția asupra unor dimensiuni mai puțin cercetate, în general, în istoriografie anume problema mijloacelor de difuzare în masă a culturii (anume istoria radiodifuziunii polone între cele două războaie mondiale) și a corelației dintre fenomenul politic și cultural în perioada premergătoare izbucnirii celui de al doilea război mondial. La discutarea celor două referate a participat și prof. dr. Pompiliu Teodor și

dr. Milică Moldoveanu, secretarul delegației române, care au evidențiat însemnătatea procesului constituirii cadrului instituțional al culturii române în perioada discutată și valoarea europeană a acestora. Istoricii poloni care au luat parte la discuție au subliniat meritele referatelor și necesitatea adâncirii cercetărilor de istorie a culturii contemporane în cele două țări.

În cea de a treia ședință de lucru (23 martie după amiaza) s-au prezentat rapoartele bibliografice asupra publicațiilor recente din domeniul istoriei. Din partea română au prezentat ultimele publicații dr. Șerban Papacostea (evul mediu), dr. Constantin Paraschiv (epoca modernă) și dr. Milică Moldoveanu (epoca contemporană).

Lucrările comisiei au fost încadrate de ședința de deschidere și de cea de închidere. În cadrul ceremonialului de deschidere au luat cuvântul prof. dr. Tadeusz Jedruszceak și prof. dr. Pompiliu Teodor. Cel dintâi și-a manifestat satisfacția pentru continuitatea dialogului între istoricii români și poloni, iar cel de al doilea a subliniat, la rîndul său, însemnătatea dialogului istoric romîno-polon.

În cadrul ședinței de încheiere s-a dat citire protocolului celei de a șaptea sesiuni a comisiei mixte româno-polone în cuprinsul căruia s-a menționat desfășurarea favorabilă a activității comisiei, care împlinește la anul zece ani de la înființare, și s-a definitivat programul viitoare sesiuni a comisiei care va avea loc în România în anul următor.

În marginea lucrărilor comisiei au avut loc următoarele primiri:

— la direcția Institutului de Istorie al Academiei Polone de Științe, în cadrul căreia, directorul institutului, prof. dr. Janusz Tazbir, a avut o convorbire cu prof. dr. Pompiliu Teodor.

— la directorul adjunct al institutului, prof. dr. Zamoyski, care a făcut o largă expunere asupra aspectelor variate ale situației actuale din Polonia.

— la prof. dr. Ștefan Kieniewicz, președintele Societății polone de istorie, care a întreținut un dialog cordial cu membrii delegației române.

În timpul mesei colegiale oferite de partea polonă, s-a subliniat de către participanții poloni însemnătatea deosebită a studiilor comparate româno-polone și necesitatea asigurării continuității în acest domeniu. A fost evocat exemplul a doi mari istorici: N. Iorga și M. Handelsman, care au ilustrat, la un înalt nivel, în perioada interbelică, tradiția de prietenie și colaborare între istoricii români și poloni. Lucrările Comisiei s-au desfășurat într-o atmosferă cordială.

Șerban Papacostea

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

ȘTEFAN PASCU, *Făurirea statului național unitar român*, vol. I—II, Edit. Academiei, București, 1983, 432 + 404 p. cu ilustr.

Acum șapte decenii N. Iorga inaugura o suită de prelegeri la Universitatea din București, imprimată în anul următor sub titlul *Dezvoltarea ideii unității politice la români*. Două decenii mai târziu titularul catedrei de istoria românilor de la Universitatea din Cluj, Ioan Lupăș, se angaja cu elaborarea unei ample *Istории a Unirii românilor* din perspectiva actului istoric de la 1 decembrie 1918, apărută în 1937. Ultimele două decenii au cunoscut reluarea acestei tradiții, atît prin elaborate colective cit și prin lucrări de autor. Celui mai reprezentativ dintre urmașii lui Ioan Lupăș la catedra Universității din Cluj, academiicianul Ștefan Pascu, îi datorăm cea mai nouă, mai amplă și mai pertinentă dintre lucrările dezvoltînd această temă fundamentală pentru istoria națională.

Una dintre ideile directoare ale lucrării pe care o recenzăm este aceea că unirea într-o singură alcătuire politică a statelor a „tuturor teritoriilor locuite de români” n-a constituit un act întimplător, nici un dar sau o simplă recompensă la masa tratativelor, ci, așa cum spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, „încununarea aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru” și un „măreț act de dreptate istorică pentru care s-au jertfit nenumărate generații ale înaintașilor”.

În consecință, primul volum urmărește îndeosebi precizarea premizelor istorice ale luptei pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român din 1918.

Partea I-III, *Origini și începuturi*, consemnează factorii care alcătuiesc „fundamentul de granit al edificii naționale”, dintre care cel mai important este considerat factorul etno-demografic, „deoarece se regăsește într-un fel sau altul, într-o măsură sau alta la toți ceilalți”. Un popor a cărui origine comună dacă („strat”) și romană („suprastrat”), cu obiceiuri și datini străvechi, vorbind o limbă unică de origine latină, cu rădăcini milenare în întreg spațiul carpato-dunăreano-pontic, cu aceleași nevoi de cîștigat și posibilități complementare de satisfacere

a acestora, generînd o cultură populară și cultă unitară, a impresionat și impresionează prin dîrza sa rezistență și prin puterea lui de asimilare. Spațiul geografic românesc se caracterizază prin unitate în diversitate, proporționalitate, înfățișarea de cetate asigurînd un domeniu ecumenic ideal poporului român”. Lui i s-a datorat complementaritatea și comunitatea economică activă dintre cele trei țări române în întreg evul mediu și în epoca modernă, pînă la făurirea statului național unitar. După ce trece în revistă principalele elemente din cadrul geografic cu funcții istorice pentru poporul român, precum și diverse aspecte ale colaborării economice și politice dintre Țările Române în sec. XIV—XVI, care demonstrează interdependența lor, autorul insistă asupra conștiinței originii etnice, a continuității și unității poporului român, din punct de vedere lingvistic și cultural. Sînt utilizate mărturiile umaniste europene și autohtone. E urmărită dezvoltarea conștiinței de neam de la popor la cărturari. E subliniată importanța procesului de formare și de răspîndire a limbii române literare. S-a creat astfel doința de unire într-un singur organism politic, transformată în tendință conștientă la unele din marile personalități politice și militare ale vremii și încununată prin înfăptuirea celei dintîi uniri politice a Țărilor Române de către Mihai Viteazul. Ea „a constituit timp de mai bine de patru veacuri, un exemplu pentru toate generațiile: cărturari, oameni politici, țărani și muncitori, întregul popor român”. Un ultim capitol abordează colaborarea pe multiple planuri dintre românii din Transilvania, Moldova și Țara Românească, care a consemnat supra-viețuirea ideii, a dorințelor și tendințelor de unitate. E demonstrată astfel dezvoltarea ascendentă a conștiinței de neam și sensul politic pe care îl investește aceasta în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mai ales în istoriografie. Atributul politic e prezent la Miron Costin, evident la Gheorghe Brancovici, predominant la Dimitrie Cantemir și la

contemporanul său din Țara Românească Radu Popescu.

Subminarea baricelilor feudale prin producția manufacturieră și circulația de o intensitate fără precedent a bunurilor materiale și culturale în secolul al XVIII-lea, veac dominat de ideologia Luminilor, contribuie în mod dialectic la dezvoltarea conștiinței de neam și propagarea ideii de unitate, „care coboară din sfera cercurilor intelectuale și pătrunde tot mai mult în conștiința populară”.

În ce privește netezirea acestui drum, Ștefan Pascu amintește de o anumită uniformizare instituțională prin transferul Domniilor fanarioți cu clientela lor, dintr-un Principat într-altul, înrădirile dintre boierii moldoveni și muntenii, acțiunea unor cărturari din Țara Românească și Moldova, dar se oprește îndeosebi asupra efervescenței sociale, culturale și politice românești din Transilvania. De la acțiunea națională spirituală și politică a episcopului Inochentie Micu, la „revoluția populară” de sub conducerea lui Horea și acțiunea multilaterală a Școlii Ardelene, cu principalul său elaborat politic *Suplex Libellus Valachorum* și ampla sa operă culturală național-unitară, continuată și în veacul următor, cu puternice semnificații în Principate. Primelor decenii ale secolului al XIX-lea, epocă marcată prin Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, cu gândul nemărturisit al unirii politice și găsind rezonanțe puternice la românii din Transilvania, precum și prin alte eforturi de înnoire social-politică, dar și de dezvoltare culturală modernă, le revine cristalizarea conștiinței naționale active. Acum se încheie procesul de formare a națiunii române, în componentele sale principale, materiale și spirituale. Revoluția română de la 1848, cu prevederile programatice și acțiunile comune, pe deasupra frontierelor vremii, cu patetismul chemărilor unioniste, transformă ideea unirii politice într-un imperativ incoercibil.

Partea a treia a lucrării privește epoca de la Unirea Principatelor Române, cu pregătirea ei în interior și în afară, până la primul război mondial.

Unirea Principatelor și întemeierea României moderne au reprezentat o treaptă decisivă către desăvârșirea unității naționale a poporului român. Paralel cu lupta pentru unitatea deplină a Principatelor și pentru transformări structurale moderne în tinărul stat național, Domnul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, în consens cu numeroși fruntași politici cu vederi înaintate, nu uită nici „planurile daco-române”. El militază în diverse împrejurări, inclusiv în tratativele cu emigrația revoluționară maghiară, pentru emanciparea și unirea conaționaliilor din Transilvania și Bucovina. La rîndul său, realizarea statului român modern contribuie în bună măsură la impulsivitatea acți-

vității politice a acestora, tinzîndu-se în fond la pregătirea unirii cu România.

Va trebui să treacă însă mai bine de o jumătate de secol de eforturi pentru ca planurile vizînd întregirea statului național să poată deveni realitate.

În schimb s-au înregistrat de timpuriu succese definitorii în dezvoltarea vieții culturale național-unitare, atît în „țara liberă” cit și în Transilvania sau Bucovina. Un rol însemnat la obținerea lor a revenit numeroaselor societăți culturale. Și nu întîmplător cele mai reprezentative dintre ele, societatea „Astra” (Sibiu, 1861), „Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina” (Cernăuți, 1862) sau „Societatea literară română” (București, 1866), devenită din 1879 Academia Română, numără printre membrii lor personalități românești de dincolo de hotare. Întemeiată și ea un răspuns la pregătirea și proclamarea dualismului austro-ungar, care presupunea încetarea autonomiei Transilvaniei și unirea ei cu Ungaria, Societatea academică din capitala României, încă de la sesiunea inaugurală din 1867, a întărit încrederea în viitorul unității spirituale și politice. Ea a fost considerată de la început, atît prin preocupări cit și prin componență, un „parlament” cultural al tuturor românilor.

Au existat și reacții de alt ordin la ceea ce deputatul român Alexandru Roman numea în parlamentul de la Budapesta „unio duarum nationum contra plures”. Dintre acțiunile politice ale românilor din Transilvania se remarcă memoriul din 1866, întocmit de Gheorghe Barițiu și Ion Rațiu, și „pronuncia-mentul” din 3—15 mai 1868, elaborat sub președenția lui Vasile Rațiu, cu prilejul împlinirii a două decenii de la Adunarea națională de la Blaj. În aceste condiții avea loc organizarea partidelor naționale ale burgheziei române din Transilvania și Banat, care a deschis o nouă etapă în lupta de eliberare națională a românilor din monarhia Habsburgilor.

Forme de manifestare superioare și active cunoaște solidaritatea întregului popor român cu prilejul Războiului de independență, la care și-au dat contribuția pe diverse căi și românii din Austro-Ungaria. Victoria militară a României a umplut de mîndrie inimile românilor subjugăți, iar neatrîrnarea a trezit noi speranțe.

Acțiunea memorandistă pentru drepturile românilor din Transilvania, în pofida reprimării ei necruțătoare, a avut două efecte pozitive: pe de o parte impulsionază sprijinul conaționaliilor din România (în aceste condiții și-a început acțiunea Liga culturală) și atenția opiniei publice europene, pe de altă parte a dat amploare sporită luptei poporului român din Transilvania împotriva claselor dominante

austro-magiare și a demonstrat conducătorilor săi că nu se pot aștepta la ajutorul împăratului-rege de la Viena, că datoria lor este să stringă mai întin legăturile cu masele, cu celelalte naționalități oprimate, cu „frații liberi” de peste munți.

Un loc special este acordat în cartea profesorului Ștefan Pascu activizării mișcării socialiste care contribuie efectiv la dezvoltarea luptei clasei muncitoare și a maselor populare în general împotriva oricărei exploatare și asupriți, fie socială, fie națională.

Revoluția din 1905 a deschis o geană de lumină și pentru românii din imperiul țarist, dar ea s-a stins repede odată cu reprimarea acesteia și restabilirea autocrației.

Declanșarea primului război mondial a surprins pe românii din Transilvania într-un moment de activism politic, de luptă acerbă națională și socială, cu puternice ecouri în „țara liberă”. Ceea ce determină guvernul de la Budapesta la pertractări cu conducătorii Partidului național, pentru a salva legătura secretă a României cu Tripla Alianță. Fără nici un rezultat pozitiv însă. Mai mult, orice drepturi sint jugulate, iar românii sint nevoiți să lupte și să moară pentru interese care nu sint ale lor. În același timp România își declară de la începutul războiului neutralitatea, iar la 28 august 1916, trupele românești intră în Transilvania, pentru eliberarea fraților dintr-o robie milenară. Primul război mondial n-a fost astfel un factor determinant al unirii la statul român a teritoriilor române aflate sub dominație străină, ci numai cadrul propice luptei pentru înfăptuirea acesteia. Războiul de eliberare și desăvîrșire a unității naționale a însemnat grele sacrificii umane și materiale acceptate de întregul popor român, nu pentru a anexa teritorii străine sau pentru a domina alte popoare, ci pentru eliberarea a milioane de conaționali și făurirea statului național unitar român. Cotropirea celei mai mari părți din teritoriul României și marile privațiuni și suferințe ale refugiului din Moldova n-au abătut poporul român de la calea împlinirii idealului național. Victoria de rezonanță mondială a armatei române împotriva armatei germane la Mărăști, Mărășești, Oituz, cu participarea zecilor de mii de voluntari transilvăneni și bucovineni, a fost decisivă pentru înfăptuirea statului național român unitar.

Volumul II, cuprinzînd părțile a V-a și a VI-a ale lucrării, prezintă etapele luptei pentru desăvîrșirea unirii în lumina proclamării dreptului de autodeterminare a popoarelor și ca „apoteoză finală” Marea Unire din 1918, act conștient, entuziasmat al tuturor românilor intrunind adevizunea naționalităților concucitoare și recunoașterea legitimității de către „tribunalul popoarelor”, Congresul păcii de la Paris.

De la început este subliniată importanța Revoluției socialiste din Octombrie și a Decretului leninist asupra dreptului la autodeterminare a popoarelor, la care se va adăuga influența principiilor de pace, avansate de președintele Statelor Unite, W. Wilson, pentru impulsionearea luptei de independență și unificare a națiunilor oprimate. Revendicările politice interferează sau se confundă cu cele sociale. În aceste condiții cea dintîi dintre provinciile românești care se unește cu România este Basarabia (27 martie 9 aprilie 1918) prin intermediul formei tranzitorii de Republică Moldovenească. Încurațați de această realizare, precum și de hotărîrile Congresului naționalităților din Austro-Ungaria întrunit la Roma, care declară „lupta comună împotriva opresorului comun”, pînă la eliberarea totală și unitate politică în state libere, românii continuă lupta pentru desăvîrșirea unității naționale. atît în „țara liberă” sau ocupată, cît și în Imperiul Habsburgic. Continuă de asemenea organizarea prizonierilor de război români din Rusia, în vederea sprijinirii aceleiași lupte. Și fiindcă România, slăbită și izolată, era nevoită să încheie pacea separată de la Buftea, sint activate eforturile emigranților române în țările Antantei și în Statele Unite ale Americii, se constituie legiuni de voluntari români pe fronturile din Apus, iar la Paris ia ființă, de la începutul toamnei anului 1918, sub conducerea unor fruntași politici de prestigiu din România veche și din Transilvania, Consiliul național român, recunoscut ulterior de către guvernele aliate ca reprezentant oficial al tuturor românilor.

Aceeași toamnă a dus și la descompunerea treptată a anacronicului imperiu bicefal, pe de o parte în urma înfrîngerilor de pe front, pe de alta datorită „revoluției populare”, expresie a luptei tot mai hotărîte a maselor exploatare și a națiunilor subjgate pentru drepturi democratice și independență.

Din acest ultim punct de vedere dobîndește „o importanță istorică” pentru românii din Transilvania declarația din 12 octombrie 1918 a conducătorilor lor politici proclamînd dreptul de a se organiza și de a dispune de viitorul lor ca națiune liberă. Echivalînd cu hotărîrea de a se desprinde de Ungaria spre a-și croi altă soartă, ea primea a doua zi adevizunea reprezentanților muncitorimii. Comunicarea ei în Parlamentul de la Budapesta, la 18 octombrie, a produs o profundă impresie asupra reprezentanților celorlalte naționalități, dintre care unii își declară pe față sprijinul, dar și opoziția zgomotoasă a reprezentanților guvernamentali. Noii guvernanți din Ungaria, care declarîndu-se independenți la 1 noiembrie dorea să salveze de sub ruinele dublei monarhii „cuceririle milenare”, încearcă să escamoteze sau să limiteze efectele decla-

ratiei, pentru a păstra cu forța sau prin tratative ceea ce nu se mai putea păstra.

Constituirea la 30—31 octombrie 1918 a Consiliului Național Român, pe bază de paritate între Partidul Național Român și Partidul Social Democrat, stabilirea sa la Arad și preluarea la 10 noiembrie, în calitate de Consiliu Național Central sau Mare Sfat, a guvernării Transilvaniei aveau loc în paralel cu organizarea Bucovinei în țară românească de către Consiliul Național Român din Bucovina. Această primă administrație națională a românilor din fostul Imperiu central-european, în condiții revoluționare, a întrunit adeziunea populației nu numai românești și sprijinul moral al fraților din România, care denunțând orice angajament silit față de Puterile Centrale relua lupta armată pentru eliberare și unitate națională.

Pagini dintre cele mai vibrante și mai documentate ale cărții profesorului clujean sînt dedicate preparativelor Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Dacă reprezentanții ai vechiului regim au încercat să se opună, uneori chiar prin metode sanguinare, la procesul ireversibil al unirii Transilvaniei cu România, alegerile de delegați la adunare, desfășurate pe tot întinsul țării, au căpătat caracterul unei adevărate consultări plebiscitare. Unirea pe veci cu România, proclamată solemn la 1 Decembrie 1918 în aclamațiile entuziaste ale celor peste 130 000 de participanți, a însemnat astfel nu numai împlinirea unui vis de veacuri, ci expresia voinței vii, neclintite a majorității absolute a populației, la care rînd pe rînd vor adera și ceilalți locuitori ai acestui străvechi teritoriu românesc.

Cu cîteva zile mai devreme, Congresul general convocat de Consiliul Național Român

din Bucovina proclamase unirea necondiționată a provinciei cu România.

Firește eforturile pentru făurirea statului național român nu s-au încheiat aici, nici pe plan politic și social, nici pe plan militar. Iar diplomația își va spune cuvîntul definitiv la Congresul Păcii din 1919—1920.

Dar anul 1918 a fost hotărîtor. De aceea îl găsim înscris și pe supracoperta cărții profesorului Pascu, apărută în cinstea celei de a 65-a aniversări a Marii Uniri.

Un capitol final, dedicat concluziilor, scoate în relief importanța acestui act istoric pentru dezvoltarea ulterioară a societății românești și pentru victoriile României de astăzi.

Un util tablou cronologic al principalelor evenimente privind lupta pentru unitatea națională, începînd cu anul 1907 și proclamarea noului activism în viața politică a românilor din Transilvania, un indice general și un rezumat în patru limbi completează ultimul volum al lucrării.

Stabilirea unor legături profunde între faptele istoriei, integrarea fenomenului național în universal, utilizarea unei ample documentări științifice în parte inedite, stilul alert și larg accesibil, colorat prin exemplificări sugestive, constituie tot atîtea merite ale cărții.

Conceptută ca o monografie dedicată unui moment fundamental pentru istoria poporului nostru, din perspectiva încheierii unui proces legic, obiectiv, noua sinteză de proporții monumentale urmărește să pună la dispoziția cercetătorului, dar și a lectorului neavizat, din țară și de peste hotare, o imagine obiectivă, pătrunsă în același timp de partinitate și însuflețită de un fierbinte patriotism.

Nicolae Lit

* * * **FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN.
CONTRIBUȚII DOCUMENTARE BĂNĂȚENE. 1914—1919.**
București, 1983, 254 p.

În contextul evoluției istoriografiei române actuale, care angrenează anual un număr sporit de specialiști proveniți din diferite instituții de cercetare de profil, se manifestă tot mai pregnant fenomenul publicării unor ediții de documente, ce utilizează selectiv sau exhaustiv, tezaurul arhivistic pentru un segment de timp istoric strict delimitat ori o zonă geografică determinată concret. Acțiunea aceasta extinsă de reevaluare și de punere în circulație științifică este evidențiată de către bibliografia istorică autohtonă, care înregistrează tocmai saltul cantitativ dar și calitativ

înregimentat de atari lucrări, continuate astfel pe făgașul preocupării de cercetare asiduă și de valorificarea variată, dar și eficientă, a izvoarelor istorice din patrimoniul național. Calitatea de editor asumată aprioric de către D.G.A.S. și colaborarea sa cu alte organisme de specialitate din țară contribuie în mod decisiv la înlăturarea minusurilor depistate pe parcursul documentării și la corectarea greșelilor, inerente deseori, preliminare fazei contactării circuitului științific.

Unor asemenea considerații introductive li se cadrează ediția prezentă de documente,

Intocmită trudnic de un colectiv harnic și încheșat format din universitari, cercetători și arhiviști,¹ care ne oferă în premieră un bogat material documentar cu privire directă la istoria Banatului în intervalul cuprins între declanșarea primului război mondial și desăvârșirea unificării naționale depline, anul 1919 designind și incorporind străduințele depuse pentru retragerea ocupației străine din zona respectivă și legiferarea pe cale diplomatică a actului plebiscitar rostit pe cimpia de la Alba-Iulia.

Considerăm drept meritoriu de relevat faptul că volumul în cauză urmează în mod logic și legic suita contribuțiilor documentare la istoriografia Banatului, adevărate pină în prezent de către cercetările lui C. Feneșan, regretatul I. D. Suciș, sau înmănușiate în volume omagiale, precum cel apărut în 1968 cu privire la *Unirea Banatului cu România*, ori realizarea Arhivelor Statului Caransebeș, în conlucrare cu Muzeul județean Reșița despre istoria revoluționară a muncitorinii din Caraș-Severin în perioada interbelică (1981).

Exigența științifică prezentă continuu în toate fazele alcătuirii ediției recenzate: depistarea, transcrierea și traducerea, colecționarea, registrarea și indexarea documentelor relevă priceperea, mișgala și scrupulozitatea denotate de autori, fapt care concură ca lucrarea în sine să își depășească condiția limitativă în timp sau spațiu, cu privire la interesul strict local și să devină astfel un instrument cu gir de utilitate extinsă și model de urmat, prin nivelul elevat care favorizează rivalizarea cu alte publicații similare.

Criteriile selecției au stat cu primordialitate în atenția colectivului de editori, fiindcă cele 235 de documente se încadrează în parametrii oarecum arbitrari stabiliți în funcție de raportul dintre calitate și cantitate, edit și inedit, spațiul tipografic atribuit și datu istoric menționat între anii 1914—1919, și nu în final, armonizarea perfectă a documentului arhivistic cu osatura tematică reprezentată de articolul de presă sau fragmentul de lucrare publicată.

Incurșunea realizată cu acest prilej de către recenzent, dincolo de concrețetea regestrelor care ne edifică succint asupra conținutului documentelor incluse selectiv în volum, îngăduie sublinierea unor fonduri arhivistice importante pentru cercetarea istoriei bănățene în primele decenii ale veacului XX. Periegeza efecvuată evidențiază fondul Comunității de avure, al C.N. Român, cele parohiale

locale, al Societății române de cîntări și muzică, cel personal al generalului Dragalina ca și celălalt personal R. Novacovici, de la Arhivele Statului Caransebeș; fondul Caransebeș de la Arhiva Mitropoliei Banatului, colecțiile de documente personale N. Ilicișu și Tr. Novac de la Arhivele Statului Timișoara precum și setul de corespondență C. R. Munteanu găzduit de Muzeul din Lugoj. Acestora li se adaugă sursele descoperite la Arhivele Statului București: fondul C. N. Român din Caransebeș, la Arhiva M.A.E., Biblioteca Academiei; manuscrisele V. Braniște, cit și credenționalele și documentele Unirii aflate în muzeul de la Alba-Iulia, ilustrative pentru evenimentul plenar al participării bănățene impresionante la actul decisiv de la 1 Decembrie 1918. Periodicele consultate și redact în exemplificări minime de autori în ediția stabilită: „Adevărul”, „Banatul”, „Drapelul”, „Foaia Diocezană”, „Românul”, „Temesvarer Zeitung” contribuie la acțiunea de întregire a creionării epocii cercetate prin tocmai coroborarea datelor conținute cu cele reflectate din mărturiile de arhivă prezentate în ediția de față.

Calculul estimativ din punct de vedere cantitativ pentru ansamblul documentelor relevă un număr de 59 provenite din arhiva Muzeului „Unirii” de la Alba-Iulia, 50 de la Arhivele Statului București, 20 ale Arhivei Mitropoliei Banatului, 13 din arhiva de la Caransebeș, 9 din manuscrisele Braniște, 8 de la Arhivele Statului Timișoara. Avansăm opinia că acțiunea de cercetare ar fi putut stărui și asupra rolelor de microfilme găzduite de către D.G.A.S., care conțin materiale arhivistice din străinătate cu referire precisă la istoria Banatului între 1914—1918 (Franța, Iugoslavia, Ungaria)

Traducerile de documente în număr de 4 din limba maghiară și 5 din cea germană prin tocmai calitatea transpunerii probează calitățile specialistului de arhivă. Înscirerea cronologică utilizată în majoritatea edițiilor de documente se păstrează și în cazul de față, cu un minim amendament pentru informațiile de presă sau lucrările publicate, fapt reprodus cu onestitate în nota autorilor. Aparatul critic este realizat cu acribie și reflectă competența grupului de cercetători-redactori ai cărții recenzate. Indicele onomastic și toponimic din final înlesnește lectura și depistarea datelor exacte necesare specialistului care va utiliza ediția respectivă.

Sub raport tematic, documentele cuprind o multitudine de apeluri, articole redactionale, adevărnițe, cereri, circulare, comunicate, convocatoare, credenționale, declarații, descrieri, dispoziții, extrase din procese verbale, hotărâri, împuterniciri, însemnări oficiale sau ecleziaștice, jurăminte de credință, legiti

¹ Autori: C. Brătescu, M. Milin, T. Moș, I. Munteanu; colaboratori: S. Berghian, A. Dolga, Gh. Oancea, R. Păușan; referenți științifici: T. Bunescu, E. Ostoici, V. Dudaș, Al. Porțeanu.

mații, liste, mandate, memorii, note, ordine de operații armate, plenipotențe, rapoarte, relații, rezoluții, saluturi, scrisori oficiale sau particulare, știri din presă, telegrame prezentate în înlănțuire cronologică și analizate cu obiectivitate deplină pentru intervalul anilor descriși, importanți întru realizarea apoteozii unirii Banatului, alături de Transilvania la România mamă. Notă deosebită face în acest sens expunerea amănunțită a evenimentelor lunii noiembrie 1918 precumpănitoare în volum și încorporând materialele arhivistice importante pentru înțelegerea demersurilor și triumfului deplin dobândit de către românii bănățeni.

Cuvântul înainte al lucrării menționate, semnat cu pertinență de coordonatorul volumului, dr. Ioan Munteanu, exaget al

epocii în cauză, trasează succint imagini edificatoare vizavi de angrenarea zonei istorice pe traseul făuririi statului național unitar român.

Venind cu prisosință în întimpinarea unui moment aniversar, cei 65 de ani scurși de la Unirea cea Mare, publicație de față denotă perseverența laborioasă a colectivului redacțional amintit, care reușește să ne ofere un volum bine încheiat tematic, profund structurat cronologic, ce îndreptățește speranțele noastre într-o extensie retroactivă către anul 1846, la fel ca și în urmarea exemplului afirmat de câteva centre de cercetare din țară (Oradea Baia Mare, Timișoara) pentru elaborarea și repertorierea unor asemenea suite de documente arhivistice pe momente istorice distincte.

Stelian Mindruș

* * * *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările române. B. Țara Românească*, redactori responsabili: Maria Dogaru și Apostol Stan, Edit. Academiei, București, 1983, LXXVII + 359 p.

Revoluția română de la 1848 continuă să constituie o temă majoră pentru investigația istoriografică. Concomitent cu adâncirea sau reinterpretarea unor aspecte esențiale ale acesteia, se fac eforturi considerabile pentru extinderea bazei documentare a studierii revoluției prin publicarea a noi documente rămase încă inedite. Sub acest raport, istoriografia revoluției române de la 1848 s-a îmbogățit recent cu un nou volum de documente relative la desfășurarea evenimentelor revoluționare într-una din cele trei provincii istorice românești: Țara Românească. Elaborat de un colectiv de arhiviști și cercetători de la Direcția Generală a Arhivelor Statului și Institutul de istorie „N. Iorga” (Paul Emanoil Barbu, Maria Dogaru, Beatrice Marinescu, Elisabeta Negulescu, Cornelia Popescu, Florica Ranca, Natalia Trandafirescu și Ion Vitan), volumul cuprinde un număr de 483 documente din perioada 12 martie 1848—21 aprilie 1850, cronologic deci mai largă decât aceea în care revoluția a fost triumfătoare la sud de Carpați.

Înainte de a prezenta conținutul acestor documente, pină mai ieri inedite, și de a sublinia importanța lor pentru elucidarea unor aspecte importante ale acestui moment crucial din trecutul de luptă al poporului nostru pentru eliberare socială și națională, se impun câteva precizări cu privire la natura și proveniența surselor în discuție. Mai întâi se impune constatarea că avem de-a face cu un volum mixt, cuprinzând atât documente interne cât și externe. În privința provenienței, cele externe — așa cum se menționează și în prefața și studiul introductiv asupra ediției —

fac parte din bogata colecție de microfilme engleze aflată la Direcția Generală a Arhivelor Statului ca urmare a faptului că, mai ales în ultimii ani, numeroși arhiviști și istorici au efectuat îndelungi investigații în arhivele din Marea Britanie în vederea depistării lor și a altora cu privire la istoria României de-a lungul veacurilor. Ele constau din circa o sută de rapoarte diplomatice ale consulului general al Angliei la București, Robert G. Colquhoun, din perioada martie—decembrie 1848, trimise de acesta ministrului de externe lordul Palmerston sau ambasadorului de la Constantinopol Stratford Canning, ale căror originale se conservă la Public Record Office din Londra. Prin includerea lor în prezentul volum, se pune la îndemna cercetării istorice un al doilea lot masiv de documente externe privitoare la revoluția de la 1848 din Țara Românească, după acelea franceze publicate cu multe decenii în urmă în colecția „Anul 1848 în Principatele Române” și în volumul al XVIII-lea al colecției Humuzaki.

Cît privește documentele interne, ele provin cu precădere din fondurile create de instituțiile centrale: Ministerul de Interne (Administrative și Comunale), Secretariatul Statului, Direcția Generală a Telegrafelor și Poștelor, Ministerul Instrucțiunii Publice, Ministerul Finanțelor, Departamentul Oștirii, Obștescu control, Comitetul carantinelor, acestea avînd dealtfel un rol deosebit în desfășurarea evenimentelor, dar și din unele fonduri locale, îndeosebi acelea ale prefecturilor districtuale, sau personale: fondurile Gh. Măgheru, Eudoxiu Hurmuzaki etc. Ca și

corespondența diplomatică engleză și aceste documente văd acum pentru prima dată lumina tiparului, contribuind astfel la amplificarea cadrului documentar edit pe baza căruia poate fi studiată revoluția din Țara Românească. În foarte puține cazuri au mai fost reproduse și unele documente anterior tipărite în colecții și periodice puțin accesibile marcului public. Astfel, de exemplu, doc. 27 și 131 au mai fost publicate în „Revista Arhivelor”, L., 1973, vol. XXXV, supliment, p. 181—182, 191; doc. 216, 229 și 236, referitoare la trimiterea de către guvernul revoluționar provizoriu a tinerilor Gh. Crețeanu și Gr. Peretș la studii în străinătate, au fost valorificate de Radu Crețeanu în aceeași revistă (*Două burse pentru străinătate acordate, de guvernul provizoriu*, în „Revista Arhivelor” XLIX, 1972, vol. XXXIV, nr. 1, p. 92—94); doc. 302, 319, 323, 330, 331, 336, 400 și 483 au fost reproduse și în volumul *Revoluția de la 1848 în județul Vilcea. Studii și documente*, elaborat de Corneliu Tamaș, Petre Bordașu, Sergiu Purece și Horia Nestorescu — Bălcești, Bălcești pe Topolog, 1978, p. 236, 244—245., 252, 264, 265—266, 286, 304, 352—353; iar documentele 117, 190—193, 197, 244, 247 și 260 au apărut și în culegerea *Aspecte militare privind revoluția de la 1848 în Oltenia*, alcătuită de aceiași colectiv de autori și apărută la Craiova în 1979, p. 57, 62—65, 69, 104, 107, 155. Credem că în toate aceste cazuri se impunea ca autorii să fi menționat acest lucru în notă. În felul acesta ar fi reieșit mai bine care dintre documente sînt publicate acum pentru prima dată, iar valoarea culegerii ar fi fost mai pregnant pusă în evidență.

Desigur că documentele interne și externe relative la revoluția de la 1848 din Principatele Române pot avea un conținut mai mult sau mai puțin interesant, pot fi mai mult sau mai puțin la obiect în funcție de rolul jucat de persoana emitentă în desfășurarea evenimentelor și de capacitatea acesteia de a sesiza esența fenomenelor pe care le consemnează. Din acest punct de vedere, rapoartele consulului englez la București, R. G. Colquhoun, au o mare însemnătate pentru înțelegerea unor împrejurări interne și mai ales externe în care s-a desfășurat revoluția*. Consulul englez

* Vezi în acest sens și Sanda Racoviccanu, *Revoluția de la 1848 în documentele consulatului britanic de la București*, în „Revista Arhivelor”, L., 1973, vol. XXXV, Supliment, p. 117—124, dar mai ales studiile cercetătoarei Beatrice Marinescu, cărcia i se datorează și îngrijirea publicării documentelor respective în volumul de față, îndeosebi lucrarea recent apărută *Romanian-British Political Relations 1848—1877*, Edit. Academiei, București, 1983.

deținea o poziție deosebită în raport atît cu frunțașii mișcării revoluționare muntene cît și cu ceilalți reprezentanți diplomatici la București ai celorlalte puteri. Așa cum rezultă din informațiile furnizate de R. G. Colquhoun, frunțașii revoluției din Țara Românească au avut în consulul britanic de la București, dacă nu un sprijinitor al proiectelor lor revoluționare, cel puțin un confident, un om politic care cunoștea și, într-o anumită măsură, împărtășea chiar aspirațiile românești, dar era nevoit să adopte conduita dictată de guvernul său. Pe de altă parte, deși preocupată mai mult de problema asigurării echilibrului european decît de aceea a furnizării unui sprijin luptei de emancipare socială și națională a popoarelor din sud-estul european, Anglia manifestă un interes deosebit față de evenimentele din Țara Românească. În condițiile în care Franța era zguduită de revoluție, Marea Britanie rămăsese singura mare putere europeană care se putea opune tendințelor expansioniste ale Rusiei țariste în această parte a Europei. Dintr-o asemenea perspectivă, rapoartele lui R. G. Colquhoun sînt valoroase atît pentru cunoașterea atitudinii Angliei față de revoluție cît și pentru depistarea pozițiilor puterilor suzerană și protectoră față de același eveniment istoric.

Demne de subliniat sînt, sub acest raport, relațiile consulului britanic de la București cu privire la atitudinea colegului său rus, care refuza să recunoască guvernul provizoriu, la legăturile românilor cu revoluționarii polonezi și francezi sau acelea privitoare la relațiile conducerii revoluției cu Poarta otomană, îndeosebi la tentativele acesteia de a evita o intervenție externă în Țara Românească. Din informațiile inedite furnizate de rapoartele consulului englez reiese că, în raporturile guvernului provizoriu cu trimisul otoman Suleiman pașa R. G. Colquhoun a jucat un rol important. Aflăm astfel despre intervențiile acestuia pe lângă C.A. Rosetti și N. Golescu în scopul de a accepta condițiile formulate de turci și de a evita o confruntare militară cu oastea puterii suzerane aflată la hotarele țării, precum și despre rolul consulului britanic în determinarea lui Suleiman pașa de a renunța la aducerea de trupe turcești în Muntenia. După dezavurarea lui Suleiman pașa de către Poartă ca urmare a presiunilor diplomației țariste, și intervenția armată turco-țaristă, același consul britanic — cum rezultă din rapoartele sale — eșuind în încercarea de a juca rolul de mediator între Locotenența domnească și noul comisar otoman, Fuad efendi, sfătuia pe frunțașii revoluției să abandoneze proiectul unei rezistențe armate. În temeiul acestei informații inedite înțelegem acum mai bine împrejurările în care guvernul

provizoriu a purtat tratative cu reprezentantul otoman, precum și poziția Marii Britanii, care, în realitate, nu urmărea apărarea revoluției române ci numai împiedicarea unei conflagrații militare în această zonă a Europei și implicit modificarea echilibrului de forțe în favoarea Rusiei.

Și alte aspecte privind izbucnirea și desfășurarea revoluției în Muntenia și Oltenia dobîndesc prin prisma atît a corespondenței diplomatice a consulului englez la București cît mai ales a documentelor interne, noi determinării, nuanțări și chiar înțelesuri. Astfel, o serie de informații incluse în prezentul volum îngăduie distingerea mai clară a unor fenomene aparținînd revoluției din Țara Românească îndeosebi a problemei agrare, care a constituit principalul aspect al confruntărilor sociale. Remarcăm în această privință acele documente relative la refuzul țărănimii de a mai îndeplini obligații feudale față de stăpînii de moșii și arendasi, sau acelea referitoare la organizarea Comisiei proprietății, organism chemat să dezbata chestiunea emancipării și împrumutării clăcașilor pe baza unui acord între reprezentanții țărănimii și ai proprietarilor. Sint aduse precizări cu privire la modalitatea desemnării delegaților țărănimii clăcașe și boierimii pentru comisie, care reflectă, în ultimă instanță, concepția înaintată a fruntașilor revoluției asupra acestui demers electoral.

Cele două comploturi organizate de boierimea reacționară în decursul lunii iunie își găsesc în volumul de față noi surse documentare. Ele pun în evidență faptul că masele populare, acelea care au avut un rol decisiv în cucerirea puterii politice, au jucat rolul hotărîtor în restabilirea autorității guvernului provizoriu și zădărnicierea unor asemenea acțiuni.

Un alt grup de documente ilustrează intensă propagandă revoluționară desfășurată de guvernul provizoriu mai ales în mediul țărănimii, prin intermediul unor comisarii special instituți și a învățătorilor legați de școala națională introdusă în deceniul premergător revoluției. Rețin atenția, în această privință, eforturile unor administratori de județ și a unor profesori patrioți de a instrui pe învățători în scopul pregătirii lor pentru activitatea propagandistică ce urmau s-o desfășoare la sat.

Activitatea guvernului provizoriu pentru organizarea gărzii naționale, ca mijloc de apărare a cuceririlor revoluționare, și înzestrare a ci cu armament este de asemenea pe larg reflectată în noua culegere de documente. Sintem astfel, în posesia unor date edificatoare despre constituirea gărzilor naționale în județele țării mai ales, deși nu lipsesc informațiile nici despre organizarea acestei instituții în capitală. Aflăm astfel, dintr-un docu-

ment din 3 septembrie 1848, că garda națională din București era alcătuită din 5 legiuni, pe zone administrative sau culori, cuprinzînd un efectiv total de 10 375 de oameni. Nu lipsesc nici informațiile referitoare la situația și rolul armatei naționale în timpul revoluției, inclusiv la organizarea taberei militare de la Rîureni de sub conducerea lui Gh. Magheru.

Și sub raportul cunoașterii mai bine a situației din Țara Românească după înnăbușirea revoluției prin intervenția armată turco-rusă documentele din volumul de față aduc importante știri noi. Ele atestă faptul că revoluția muntcană nu a încetat o dată cu ocuparea capitalei de către trupele celor două imperii. În intrucaja țării restaurarea regimului regulamentar a avut loc în condițiile unei puternice rezistențe desfășurate pe plan local, cu precădere de țărănime. Rezistența a îmbrăcat forme variate, de la refuzul de supunere față de măsurile întreprinse de autorități pentru dezarmarea locuitorilor pînă la revolta deschisă. Documentele din prezentul volum confirmă totodată faptul, cunoscut și din alte surse *, că îndată după instaurarea regimului de ocupație a fost dezlănțuită o acțiune sistematică de depistare în scopul condamnării a tuturor acelor care au avut un rol în declanșarea și desfășurarea revoluției. Măsurile represive vizau îndeosebi intelectualitatea satelor, aceea care contribuise în măsură considerabilă la izbucnirea și desfășurarea revoluției.

Alte documente din această perioadă se referă la un aspect aparte ale revoluției române de la 1848, anume prezența unui grup masiv de refugiați transilvăneni în Țara Românească. Deși le-a acordat azil și a luat măsuri pentru asigurarea subzistenței lor, autoritățile cămăcămești și cele de ocupație — cum rezultă din informația cuprinsă în volum — au supus pe refugiații transilvăneni la o strictă supraveghere pentru a împiedica contactul cu fruntașii luptei de eliberare din Țara Românească și reaprinderea revoluției.

Noile informații, unce de mică însemnătate în aparență, coroborate cu informația deja cunoscută din alte volume de documente consacrate anului revoluționar 1848, întregesc nu numai imaginea de ansamblu a luptei poporului român pentru emanciparea socială și națională, dar, mai ales, aduc lămuriri asupra unor multiple aspecte ale acestui

* Vezi îndeosebi M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, DGAS, București, 1962, cuprinzînd 639 documente selectate din fondul „Comisia alcătuită pentru cercetarea cilor amestecați în fapte revoluționare”.

eveniment de însemnătate excepțională în istoria poporului nostru. Prin aceasta, volumul de față constituie un prețios izvor de documente pentru cunoașterea revoluției române de la 1848 și totodată, o realizare importantă a istoriografiei noastre actuale, prin care s-a întâmpinat împlinirea a 135 de ani de izbucnirea revoluției.

Volumul, prezentat în condiții grafice meritorii, se încheie cu un indice de persoane și localități, util în orientarea cititorului în ansamblul informației inclusă în colecție. O mențiune specială se cuvine caracterului competent și la obiect al studiului introductiv

la această culegere, semnat de dr. Aposto Stan, autorul dovedind nu numai o bună cunoaștere a documentelor ci și a întregii, problematice a perioadei. Ne exprimăm convingerea că prezentul volum de documente va fi urmat de altele cu același profil, care să pună în valoare nu atât informația existentă în arhivele interne — în general epuizate, sub acest aspect — cit mai ales pe aceea din arhivele străine, deosebit de bogată și variată și care, în cea mai mare parte, a fost adusă deja în țară.

Valeriu Stan

Mihai Viteazul în conștiința europeană (Cronicari și istorici străini. Secolele XVI—XVIII), vol. II. Texte alese. Coordonatori: Ion Ardeleanu, Mircea Mușat, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Edit. Academiei, București, 1983, 523 p.

Apărută ca al doilea volum al antologiei *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, editate de către Direcția generală a Arhivelor Statului și Biblioteca Centrală de Stat prin intermediul Editurii Academiei R.S. România, aceste texte alese din cronicarii și istoricii străini care au scris despre epoca de glorie și unire românească a lui Mihai Viteazul sînt selectate și prezentate de către Ion Ardeleanu și Mircea Mușat — autori a căror operă istorică de înalt prestigiu și autoritate științifică este bine cunoscută atât specialiștilor, cît și publicului celui mai larg, — cu nemijlocita colaborare a excelenților și devotaților organizatori și coordonatori Vasile Arimia și Gheorghe Bondoc. La alcătuirea culegerii au colaborat de asemenea, prin transcriere și traducere, V. Șimandan, Gh. Bercan, V. Țândărean, I. Mărza, I. Simion, E. Poștăriță și M. Soveja.

Cei 38 de istorici reproduse în extrase și traducere românească sînt aleși de către editori după criterii bine întemeiate, fiind selectate acele pasaje și preferații acci autori care exprimă cel mai bine realitatea epocii lui Mihai Viteazul.

Apariția cărții în preajma sărbătoririi evenimentelor istorice de la 1 decembrie 1918 și 21 ianuarie 1859 s-a înscris, de altfel, în efortul general al istoricilor noștri de a comemora așa cum se cuvine aceste momente înălțătoare. Într-adevăr, așa cum arăta recent Președintele țării, „Istoria însăși a confirmat justețea și necesitatea obiectivă a actului săvîrșit de Mihai Viteazul, prin realizarea ulterioară a idealului său — ideal al tuturor românilor —, prin înfăptuirea în epoca modernă a statului național român unitar”. Mai mult, în expunerea prezentată la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982,

Președintele Nicolae Ceaușescu sublinia că „Unirea făcîntă sub domnia lui Mihai Viteazul, exprima voința românilor de a-și avea un stat unitar, propriu, prevestind formarea statului național unitar român de mai tîrziu, în 1918”.

Iată de ce și principalii autori ai acestui impunător volum, dr. Ion Ardeleanu și dr. Mircea Mușat, au scotit de datorია lor să încununeze aceste eforturi generale, prin contribuții esențiale la elaborarea unor cărți prestigioase, ca cele două tomuri de documente recent apărute despre Unirea din 1918 (*1918 la români*, București, 1983) și alte două volume de mărturii documentare, acestea privind Unirea de la 1859, cu aceeași prețioasă colaborare a Arhivelor Statului. Realizările celor doi istorici, pilduitoare din toate punctele de vedere, se cuvin astfel remarcate ca exemple strălucite de valorificare inteligentă și oportună a tezaurului documentar național.

Meritul esențial al volumului recenzat este punerea la îndemîna tuturor a unor texte plină acum uitate sau ocolite, prin reproducerea lor în fragmente, atît în forma lor originală, cît și în traducere românească. Autorii folosiți sînt, cu excepția anonimilor, N. Istvánffi, C. Campana, A. Ortelius, R. Knolles, C. Spon-toni, J. A. de Thou, St. Szamosközi, G. Petthö, K. Ens, Ibrahim Pecevi, M. Baudier, Kara Celebi, P. Sartorius, Th. Artus, M. Szentiványi, M. Miles, J. Bissel, G. Sagredo, L. Soranzo, B. Walther, P. Piasecki, S. Timon, J. Filstich, J. Tsetsi, J. Barre, G. Saulnier du Verdier, C. Freschot, J. Gradelenus, M. Felmer, G. Pray, St. Katona și L. A. Gebhardi.

În chip vădit, preferințele editorilor s-au îndreptat către autorii care sintetizau și exprimau părerile cele mai larg răspîndite și receptate în vremea lor, ca de pildă Istvánffi,

Szamöskozi, Timon și Pray pentru unguri, Miles, Filstisch și Felmer pentru sași. Cît privește pe apuseni, informația lor derivă, de regulă, din cronologiile periodice redactate după avizele contemporanilor și dările de seamă cu aer cronicăresc de felul celei a lui B. Walther, popularizat în Europa de edițiile și traduceriile lui N. Reusner, prin compilațiile mai noi ale lui Ortelius, de Thou, Ens, ori Bisselius.

Un loc favorizat îl ocupă cronografiile istoriei otomane, succesorii și continuatori ai lui Loewenklaue, precum Artus, Knolles, Baudier, du Verdier, Gradelenus și diverși anonimi germani din sec. XVII.

În sfîrșit, informațiile de primă mînă ale gazetarilor italieni contemporani evenimentelor descrise, de felul știrilor compilate de Campana, Sartorio, Segredo și alții, inclusiv memorialistul, altfel de important pentru noi, care a fost Ciro Spontoni, sînt puse util în valoare.

Unii dintre aceștia, precum Knolles, Spontoni, de Thou, Szamöskozi, Pecevi și Kara Celbi, se găseau deja, ce-i drept, în traduceri românești fragmentare, iar alții, ca Walther și Filstich, chiar în traduceri integrale. Restul însă erau lăsați practic deoparte și nu poate fi îndeajuns subliniat meritul acestei cărți excelente de a introduce, de fapt, din nou, în circuitul științific asemenea izvoare, oculte

pină acum datorită rarității exemplarelor și limbii în care erau redactate.

Introducerea unor extrase semnificative din lucrările moderne ale lui Gebhardi (1782), Katona (1779—1814) și Pray (1790) trebuie de asemenea să fie amintită, ca un merit al editorilor, întrucît asemenea cărți au fost frecventate în mod sistematic de către învățații Școlii ardelenne și de învățăcii lor, pină la Laurian și Bălcescu, tratatul lui Gebhardi fiind foloxsit chiar ca manual în școlile românești din cele două Principate dunărene pină la mijlocul veacului trecut.

Apariția acestei admirabile cărți marchează așadar un nou pas pe calea progresului studiilor noastre istorice, pas deosebit de semnificativ, întrucît Mihai rămîne eroul prin excelență al istoriei și al unității noastre naționale, adevărat înaintemergător al vrenurilor noi pe care le trăim. De aceea, așa cum se observă pe drept cuvînt în Introducerea sa dr. Ion Ardeleanu, „cu cit se adaugă informația documentară și se adîncește cercetarea științifică, puternica personalitate a lui Mihai Viteazul capătă o nouă strălucire. Alături de Mircea cel Bătrîn, de Ștefan cel Mare, de Iancu de Hunedoara, el este întru chiparea eroismului, izvor de putere, de încredere și de mîndrie națională pentru poporul român”.

Radu Constanlinescu

N. STOICESCU, *Unitatea românilor în evul mediu*, Edit. Academiei, București, 1983, 182 p.

În belșugul informației care ne inundă zilnic și care ne apasă totodată, singură măsură a capacității noastre de a ne socoti cetățeni ai timpului prezent este puțința, voința de a aborda energic marile probleme culturale, de conștiință care ne frămîntă, numai astfel putînd asceda spre marca cunoaștere, care altfel ni se relevă fragmentar și sub forma adevărilor imediate.

N. Stoicescu, într-un răs timp relativ scurt, de numai trei ani, ne face încă o dată proba înaltei sale competențe profesionale, abordînd piepțîș două dintre problemele fundamentale ale istoriografiei, ale culturii și spiritualității poporului nostru: *Continuitatea românilor* (Edit. științifică și enciclopedică, București, 1980) și *Unitatea românilor în evul mediu*.

Cea din urmă lucrare are drept scop nu numai „să înfățișeze temeiurile unității poporului român, în vremea în care el a trăit împărțit în mai multe state sau provincii istorice”, dar să și depășească faptul anevoios al inventurului istoric printr-o încercare reușită de

alinieră a istoricii și spiritualității românești la imperativele epocii actuale.

Rezultatul este o carte „așteptată și necesară” (R. Theodorescu), scrisă într-un limbaj clar, persuasiv pină la emoționare, dinamic pină la polemică.

Cartea este structurată pe mai multe capitole într-o încercare de sintetizare a aspectelor și factorilor esențiali ai unității poporului român.

Un prim capitol, dedicat unității românilor și relațiilor dintre țările române în evul mediu în istoriografie (p. 3—12), se deschide cu celebrele cuvinte ale lui Petru Maior: „Și cu cit românii mai virtos tac, nimica răspunzînd nedreptilor defăimători, cu atîta ei mai virtos se impulpă pe români a-i micșora și cu volnicie a-i batjocori”. Motto-ul de mai sus ne sugerează a-dintre rațiunile care au generat scrierea acestei cărți și ne anunță, cu un ceas mai devreme, caracterul angajat al unei întreprinderi de felul acesteia.

Sînt trecute în revistă principalele contribuții ale istoriografiei române în problema

unității românilor, începînd cu scrierile istoricilor pașoptiști (N. Bălcescu, S. Bărnăuțiu, M. Kogălniceanu, G. Barițiu), continuînd cu A. D. Xenopol, D. Onciul, cu N. Iorga, „cel care a teoretizat problema unității românilor” și „i-a dedicat numeroase lucrări”, I. Lupaș. G. Brătianu și încheind cu istoriografia ultimelor decenii (P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, Ș. Pascu, A. Răduțiu și P. Teodor, O. Șchiau, V. Netea, I. D. Sucișu etc.).

Simpla trecere în revistă a istoriografiei problemei ce constituie obiectul cărții prezentate de noi ne dezvăluie a doua rațiune care a condus autorul spre închegarea sa, și anume că „nu există încă o lucrare în care să se prezinte pe larg și împreună toate aspectele acestei unități în evul mediu [...]”.

Unitatea geografică (cap. II, p. 13–16) a teritoriului locuit odinioară de daci și, apoi, de daco-romani a stat la baza unității române.

În strînsă legătură cu factorul mai sus invocat, *Unitatea economică* (cap. III, p. 17–25) rezidă din caracterul de complementaritate a economiei celor trei țări române, în cadrul căreia rolul de „atelier” care aprovizionează celelalte două țări române cu produse meșteșugărești revine Transilvaniei, iar izvoarele de materii prime și piețele de desfacere se aflau la sud și est de Carpați, în Țara Românească și Moldova.

Schimbările comerciale interne erau facilitate de existența celor 16 drumuri care străbăteau Carpații Meridionali și Orientali. Rolul de placă turmentă economică a celor trei țări române l-a îndeplinit Brașovul, fapt sugerat clar, la 1558, de marele vornic muntean Stănilă: „știți bine că fără noi voi nu puteți fi și țara noastră, Țara Birsei, fără țara noastră nu poate fi”.

Unitatea vieții social-politice a românilor (cap. IV, p. 26–49) a fost stînjinită de apartenența politică diferită a formațiunilor statale, în special a Transilvaniei, care însă nu s-a integrat niciodată Ungariei, ci s-a constituit ca o unitate politică aparte (voievodat, principat).

În altă ordine de idei, pluralismul statal nu este un fenomen specific istoriei poporului român, ci se reîntînește, sub forme mult mai acute, și la alte popoare din Europa, acest lucru neprejudiciînd asupra unității lor etnice, așa cum în mod cu totul neștiințific și tendențios s-a încercat în cazul comparării moldovenilor cu valahii.

Unitatea vieții social-politice a locuitorilor din cele două țări române extracarpatice răzbate din similitudinea de organizare politică (domn sau voievod, sfat domnesc), administrativă (transferul de dregători dintr-o țară într-alta fiind un exemplu grăitor și un fapt unificator), militară („oastea cea mare”,

categoriile de oșteni; tactica și strategia aplicată), judecătorească („legea românească” din Țara Românească, „voloskoi zakon” din Moldova, reîntîlnite în acel „jus valachicum” al romînilor transilvăneni).

Momentele cele mai importante din desfășurarea relațiilor politice și militare dintre țările române în evul mediu debutează cu „cele două libertăți românești”, constituirea statelor feudale Țara Românească și Moldova continuă cu colaborările din vremea lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Petru Rareș ș.a.

Dar momentul cel mai intens în catalizarea conștiinței de neam a românilor de pretutindeni l-a constituit cpopoca lui Mihai Viteazul, primul unificator al celor trei țări române.

În sfîrșit, sînt amintiți și alți factori care au contribuit la stringerea legăturilor social-politice dintre cele trei țări române: posesiunile domnilor Moldovi și Țării Românești în Transilvania, precum și concordatele matrimoniale dintre membrii clasei stăpînitore în secolele XVII–XVIII.

Mișcările demografice (cap. V, p. 49–61) între țările române au avut un caracter fie periodic (transhumanța), fie cvasipermanent (prin stabilirea unor locuitori din Transilvania în afara arcului carpatic).

În contextul permanentului transfer demografic, ca urmare a presiunii maghiare, vede N. Stoicescu, ca și alți cercetători dinaintea lui, cristalizîndu-se ideea tradiției „descălecatului” într-un moment de intensificare a emigrației populației din Transilvania la sud de Carpați.

Secolul al XVIII-lea constituie vremea cînd, prin accentuarea cauzelor anterioare, emigrarea românilor din Transilvania ia proporții. Dintre cauze amintim: cuantumul ridicat al obligației feudale în Transilvania într-un moment în care în Țara Românească și Moldova serviciile feudale erau desființate (1746, 1749); situația de „tolerați” a românilor transilvăneni și a confesiunii lor, unirea religioasă promovată de Viena accentuînd disensiunile; conștiința unității de neam în cele trei țări române, în fapt existînd aceeași „țară”.

Limba română este apreciată de specialiști drept una dintre cele mai unitare dintre limbile de origine latină (cap. VI, p. 62–74), fapt explicat, în principal, prin unitatea de relief a țării noastre și prin permeabilitatea demografică permanentă.

Despre caracterul angajat al poziției românilor pentru păstrarea limbii lor ne semnalează foarte plastic A. Bonfîni, cronicarul lui Matei Corvin: „Românii s-au luptat în așa fel, încît par a se fi războit mai mult pentru păstrarea limbii decît pentru viață”.

Unitatea limbii române și a latinității ei a fost remarcată de numeroși călători și cărturari străini (Ian Dlugosz, Gian Battista Castaldo, Evlya Celebi, Alberto Vimina, Philippe le Masson, contele de Marsigli, Martin Schmeizel, d'Hauterive etc.), care nu au remarcat nici o diferență între limba vorbită de moldoveni și munteni, pentru ambele utilizând sintagma „limba română”.

Unitatea limbii române era cunoscută și de cei care o vorbeau, românii, pentru că, indiferent unde viețuiau la un moment dat, ei erau de „o limbă și de o lege”, cum mărturisesc, în 1588, boierii munteni celor moldoveni.

Apoi, chiar moldovenii afirmă că limba lor este românească (Gherman „Valahul”, Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir etc.).

Unificarea limbii române a fost un proces lent și constant, punctat de câteva evenimente culturale importante: tipăriturile lui Coresi care impun graiul muntenesc și militează pentru introducerea limbii române în biserică în locul celei slavone tradiționale; mijlocul secolului al XVIII-lea, când se acceptă norma literară munteană în cărțile religioase moldovenești și transilvănene.

În secolul al XVIII-lea noțiunea de „limbă românească” tinde să se suprapună peste aceea de „patrie românească” sau să și-o asocieze pe aceea de „neam românesc”.

„Unitatea limbii — spune A. Meillet — provine din unitatea de cultură, iar menținerea, păstrarea unei limbi unice se explică prin menținerea unității culturale”. Această constatare, care deschide capitolul VII, *Unitatea culturii medievale românești* (p. 74—115), se aplică în mod strălucit interdependenței lingvistico-culturale din spațiul spiritual românesc.

Și într-adevăr, „cărțile tipărite în limba română (de Coresi — n.n.) în a doua jumătate a secolului al XVI-lea au contribuit în mod substanțial la întărirea conștiinței unității de neam datorită faptului că ele nu se adresaș muntienilor, moldovenilor sau transilvănenilor, ci românilor, neamului românesc în totalitatea sa”.

Un rol important în unificarea limbii și în asigurarea unității culturale a românilor l-a jucat circulația cărților, îndeosebi din Țara Românească și Moldova spre Transilvania (după anumite calcule în Transilvania au circulat cca 2 200 de cărți vechi venite din provinciile românești extracarpatice, cea mai largă răspândire avînd-o scrierile religioase și tipăriturile juridice).

În secolul al XVIII-lea, îndeosebi după unirea cu Roma, producția de carte religioasă editată în țările române extracarpatice și transmisă în Transilvania a fost foarte bogată

și superioară numeric celei locale. Măsurile restrictive luate de autoritățile locale n-au putut influența acest proces cultural conștient, care urmarea cu perseverență răspîndirea cărților în limba română pe tot teritoriul românesc, la toți „patrioții acestei limbi”.

Amintind faptul că numeroase cărți vechi au cunoscut o circulație farte interesantă, străbătînd în drumul lor toate cele trei țări, române, N. Stoicescu arată că „prin lungile lor călătorii aceste cărți au devenit un simbol de seamă al unității spirituale românești”.

La sfîrșitul capitolului autorul menționează rolul important, în stringerea relațiilor culturale din cele trei țări române, al circulației copistilor și a manuscriselor, al trecerii de numeroși dascăli și învățați din Transilvania la sud și est de Carpați, al interferențelor din domeniul literaturii populare (*Miorița* cu cele 900 de variante ale sale) și artei populare, al legăturilor artistice din domeniul arhitecturii și artelor minore.

„Poporul român s-a născut creștin, iar credința sa — cu puternice influențe romane — a constituit în tot cursul evului mediu un puternic factor de unitate, de coeziune și de rezistență împotriva încercărilor de cotoșire făcute de state ce propovăduiau altă religie, fie catolică [...], fie mahomedană [...]”. Cu acest adevăr îndubitabil debutează cea de-a VIII-a secțiune numită *Unitatea de credință*.

Din situația specială a Transilvaniei, de teritoriu aflat în calea tendințelor de prozelitism catolic sau protestant, s-a născut reacția locuitorilor de la sud și est de Carpați pentru ajutorarea fraților într-o „limbă și de o lege”.

Astfel, în Transilvania au fost ctitorite de domnii și boierii din țările române extracarpatice peste 20 de biserici și mănăstiri (se menționează activitatea ctitoricească a lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul).

În sfîrșit, se fac unele aprecieri sumare asupra relațiilor bisericesti dintre Țara Românească și Moldova și asupra trecerii unor prelați cărturari dintr-o țară în alta.

Unitatea poporului român exprimată în terminologie constituie obiectul capitolului IX (p. 130—150).

„Străinii au recunoscut unitatea poporului român pe care l-au numit valah, adică român”. Termenul *Valahia* a avut mai multe sensuri: teritoriu locuit de români; cele două Valahii, adică cea Mare (de obicei Țara Românească) și cea Mică (de obicei Moldova); Valahia = Moldova (în special în izvoarele medievale polone).

„Ca urmași ai dacilor, românii au fost cunoscuți în evul mediu și sub acest nume, iar țara lor sub acela de Dacia”, remarcă N. Stoicescu, adăugînd că „problema unității spațiului, carpațo-dunărean a beneficiat în

această epocă de un puternic suport ideologic, în speță recurgerea la ideea străvechii imagini a statului dac”.

În secolul al XVI-lea au fost formulate diverse proiecte de refacere a vechii *Dacii* (Aloisio Gritti 1532, Gean Battista Castaldo 1552—1553, Despot Vodă 1561—1563). Acțiunile lui Mihai Viteazul, Gabriel Bethlen, Matei Basarab au fost privite drept „refaceri ale *Daciei*”.

Începând din secolul al XVIII-lea, arată N. Stoicescu, *Dacia*, „a devenit simbol al luptei pentru unitatea și independența națională”.

Planurile de făurire a regatului *Dacia* de la cumpăna secolelor XVIII-XIX (Eaterina a II-a, Napoleon), deși provin din rațiune în afara celor naționale, totuși ele atestă existența în cercurile conducătoare din Europa a unei idei de unitate a românilor.

În prima tipăritură coreșiană în limba română, *Întrebare creștinească* (1559), se utilizează pentru întâia oară într-un text scris în limba română denumirea etnică proprie: rumâni creștini”.

Din secolul al XVIII-lea începe să se utilizeze numele de România, prin extinderea noțiunii care desemnează pe locuitorii țării, români, asupra teritoriului lor (prima folosire: Martin Felner, istorie sas, 1720—1767).

Un capitol, al X-lea, *Dezvoltarea conștiinței unității de neam, și transformarea ei în conștiință națională* (p. 151—175), prezintă modul cum a apărut, s-a dezvoltat și a evoluat conștiința unității de neam a românilor.

O primă constatare a autorului se referă la faptul că „conștiința originii comune romane [...] a fost deci prima formă a conștiinței unității de neam”.

Un rol important în dezvoltarea ideii de unitate românească l-au avut tipăriturile coreșiene din secolul al XVI-lea care își revendicau un auditoriu român.

Un alt moment în dezvoltarea ideii de unitate a românilor l-a constituit acțiunea unificatorie a lui Mihai Viteazul care „a avut deci la bază o solidaritate românească, izvorită din conștiința apartenenței românilor la același popor” și a condus la „transformarea conștiinței unității de neam și limbă a poporului român într-o idee militantă și activă”.

„Un mare merit în consolidarea și fundamentarea conștiinței unității de neam a româ-

nilor l-au avut cronicarii moldoveni și munteni, care au imprimat o intensitate deosebită dezvoltării acestei conștiințe, utilizând atit tradițiile locale, cît și scrierile umaniștilor străini care susțineau originea comună și unitatea de neam a românilor”.

Odată cu Școala ardeleană „ideea unității de neam devine o idee generală”.

La începutul secolului trecut românii erau considerați de străini „o singură națiune”, conștiința unității de neam devenind treptat conștiință națională.

În concluzie, afirmă în mod justificat N. Stoicescu, „românii au avut conștiința originii comune și a unității de neam în tot cursul secolelor trecute”, idee prin care autorul *Unității românilor* ridică pe o treaptă calitativ nouă aserțiunile pe această temă ale lui N. Iorga.

Întreaga demonstrație a istoricului amintit, converge, prin argumentele aduse în fața cititorului, spre arcul carpatie, spre Transilvania, acest „creuzet” etnic, economic, politic și spiritual al neamului nostru, pămînt unde a sălășluit ultimul rege dac, unde s-a zămislit un nou popor, de unde și spre care s-au desfășurat energii uriașe, intru păstrarea ființei de neam și împlinirea unor aspirații seculare.

În economia demonstrației sale autorul face des apel la izvor și la citatul critic, a căror valoare expresivă este întotdeauna cea mai bine aleasă. Rezultă, de aici, un aparat critic dezvoltat (cca 960 note), care trimite la sursele utilizate, dar care lasă, prin coborîrea unor exemple analoge în subsolul cărții, loc liber de expresie celor mai sugestive mărturii și judecăți. A vem de-a face, practic, cu două cărți una cu informații de prima mînă și concluziile ce se impun, cealaltă concepută ca o creștomăție a izvoarelor și ideilor privind unitatea românilor în evul mediu.

Lucrarea este însoțită de o listă de abrevieri și de un rezumat în limba engleză.

Cu această lucrare Nicolae Stoicescu face din nou dovadă calității sale de cercetător al trecutului, apropiindu-se precis, exact, dar și cu înțelegere de o temă a cărei rezolvare presupune spirit critic, dar și comprehensiune patriotică.

Radu Lungu

Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică 1945—1964 (vol. I) 1965—1980 (vol. II) Edit. politică, București, 1983, 1016 p.

Au trecut aproape 40 de ani de la încheierea celui de-al doilea război mondial — război care a marcat atit de profund lumea contemporană, configurația ei socială și politică,

evoluția ei, raportul de forțe. În 1945 un război mondial s-a încheiat dar pacea care s-a instaurat n-a fost — atunci, și nici mai tirziu o pace mondială. În ciuda angajamentelor

solemne, a actelor internaționale încheiate la masa tratativilor diplomatice, în ciuda dezideratelor fierbinți enunțate de la tribunele marilor întilniri internaționale, în ciuda amintirii — mereu vii — a suferințelor și jertfelor provocate de marca conflagrație a secolului, speranța cea mai vie a omenirii nu s-a împlinit. Armele nu au tăcut. Războaie „mici”, locale, au tulburat liniștea și au polarizat sau chiar antrenat atenția (uneori forța militară, ori diplomatică) a unor puteri ne-locale. Ca un flagel, ce nu poate fi eradicat, războiul a însoțit viața planetei, iselndu-se în diferite zone, ctnd ici, ctnd colo, mercu din aceleași și aceleași motive: teritorii, granițe, bogății. În acești ani au avut loc 140 de conflicte armate, dintre care unele — prin amploare în timp și spațiu și forțe antrenante (nu totdeauna numai locale!) — au evoluat în direcția unor minirăzboaie mondiale. Viața cotidiană a mii și mii de oameni a fost tulburată, primejduită sau chiar întreruptă. Peste 50 de milioane de oameni și-au pierdut viața în aceste „conflicte”. Ei nu au fost numai soldați, ci — în covârșitoarea lor majoritate, copii, femei, bătrâni. Ei nu au pierit doar în tranșe sau pe ctmpururile de luptă cu arma în mână ci în orașe și sate, în cămine și școli. Corcea, Vietnam, Cambodgia, Laos, Angola, Iran, Liban și atâtea alte zone fierbinți ale planetei ne demonstrează ct de fragilă a fost — este — pacca postbelică. În mod paradoxal state (mari) care au susținut ideea de pacc prin declarații, tratative sau documente internaționale pe care le-au elaborat sau la care au aderat, nu au negat (dect în vorbe) războiul pe care nu l-au exclus ca mijloc de exercitare a forței lor. State care au ecrut dezarmarea sau au tratat chiar condițiile dezarmării nu au dez-armat, s-au în-armat. State (mari) care au fluturat (mult) ădeea independenței și libertății popoarelor nu au renunțat la acțiuni — diplomatice, economice, uneori militare — menite să le asigure dominația sau extinderea sferelor lor de influență.

Și totuși. Lumea postbelică nu a fost — nu este — numai „lumea celor mari”. Peste 100 de popoare s-au trezit la viața independentă, sistemul colonial prăbușindu-se pentru totdeauna. Numeroase alte popoare, mici și mijlocii, emancipindu-se pe cale revoluționară sau democratică și-au cștigat independența și suveranitatea națională și totodată locul în arena internațională. „Lumea celor mari”, în pofida forței economice și militare de care dispune și de care face uz ori de cite ori își crede afectate interesele sau pozițiile, se îngustează iremediabil. Raportul de forțe pe arena internațională a încetat să mai fie bipolar sau tripolar. El a încetat să ma fie raportul de forțe între „statul x” și „statul y”, între „antanta c ” și „antanta b”. El este

raportul de forțe dintre cei *săraci* și cei *bogați*, dintre forțele păcii și forțele războiului. El este raportul dintre forțele democrației, progresului și socialismului și forțele agrsive, conservatoare și retrograde. Situate pe poziții diametral opuse, aceste forțe se află într-o confruntare perpetuă dnd epocii postbelice un profil specific — fără egal. Interacțiunea dintre aceste forțe — nelipsită de suferințe, tensiuni și zbcucium dar și de optimism și speranțe — a determinat, în gradul cel mai înalt, progresul acestei perioade istorice, unicitatea ei în fluxul istoriei umanității. Iată un prim motiv care îndeamnă la analiza ei, în ansamblu.

Dar pentru o analiză este necesară o *rememorare* a faptelor care o substantiază. Un colectiv de autori* și-a propus tocmai acest obiectiv, reconstituind, în datele ei esențiale o bună parte (35 de ani!) din jumătatea ultimă a acestui secol tulburător. Grație demersului științific al acestui colectiv a rezultat *prima cronologie diplomatică românească* consacrată relațiilor internaționale postbelice. Este o lucrare de anvergură. Ea cuprinde principalele fapte și evenimente petrecute *pe întreaga planetă* de-a lungul a trei decenii și jumătate. Autorii și-au propus consemnarea lucidă și obiectivă a datelor care au modelat și configurat „în chipul cel mai caracteristic” profilul epocii postbelice. Mensul material faptic a fost abordat într-o „viziune necesarmente selectivă”. Autorii și-au impus ca selecția lor să corespundă rigorilor științifice ale genului. Ei au realizat o lucrare densă, construită alert, unde faptele se succed cu repeziune și se înlănțuie logic, explicind — azi — ceea ce părea inexplicabil, scoțind la lumină ceea ce părea în umbră, sfărîmînd „clșșe” și apropiindu-ne adevărul. Utilizînd o redactare concisă, telegrafică aproape, autorii și-au refuzat deliciai serisului lăsînd cititorului deschise zonele meditației și ale interpretării. *Cronologia* este filmul imens al relațiilor internaționale postbelice, este oglinda poli-drică a unei epoci istorice. Este însă o cronologie românească. Autorii receptează faptele pe care le consemnează în spiritul și de pe pozițiile conceptelor românești privind problemele fundamentale ale lumii contemporane. Se vor găsi — poate — voci (de aiurea) gata să încrimineze tocmai acest lucru. O cronologie — vor spune ei — trebuie să fie imaginea integrală a epocii pe care o abordează! Ea trebuie să consemneze — deopotrivă — „fapte mari” și „fapte mici”, trecutul istoric „așa cum a fost”! Autorii n-au folosit această „metodă”, nevoind să ne ofere un ocean de

* Petre Bărbulescu, Ion Calafeteanu, Ionel Cloșcă, Nicolae Ecobescu (coordonator), George Marin, Ilie Șerbăneșu

informații ci un instrument cu ajutorul căruia să cunoaștem și să înțelegem evoluția unei epoci istorice. Ei și-au propus să prezinte esențialul circumstanțelor în care s-a produs ansamblul schimbărilor politice, economice, sociale, științifice și tehnologice și au determinat „fizionomia actuală a lumii” (p. 5). În acțiunea lor ei au fost călăuziți de dorința de a pune la îndemina cititorului ceea ce este semnificativ pentru istoria relațiilor internaționale postbelice, o istorie extrem de complexă și contradictorie din care nu lipsesc conflicte armate și tratative de pace, victorii militare încheiate cu înfrângeri diplomatice, izbinzi diplomatice bazate pe insuccese militare, idei generoase innoitoare, inițial respinse, devenite apoi idei-forță ale epocii, speranțe confirmate și deziderate neîmplinite, concepte noi afirmate și metode, mentalități perimate, reulate.

Autorii au fost puși în fața unui imens material faptic așa încât lucrarea a fost structurată în două volume. Primul — cuprinde evenimentele din anii 1945—1964; al doilea — pe cele din anii 1965—1980. Aria tematică a *Cronologiei* este extrem de complexă. Indicele tematic, pe care autorii l-au intitulat „schiță tematică” și pe bună dreptate, deoarece este mai mult decât un indice, organizează materialul faptic pe următoarele mari teme: *al doilea război mondial; reglementări privind unele probleme postbelice; forțele procesului revoluționar mondial; colaborarea și cooperarea internațională; Organizații internaționale; înarmările și dezarmarea; diferențe și conflicte internaționale; pace, securitate și coexistență pașnică; relațiile internaționale ale României* (vol. I). Volumul al doilea păstrează aceeași structură tematică, la tema celui de-al doilea război mondial fiind urmărite alte aspecte. Identice din punct de vedere tematic volumele *Cronologiei* sînt diferite prin conținut, faptele pe care le consemnează fiind mereu altele și altele, așa încît materialul informațional este deosebit numai de la un volum la altul ci de la o pagină la alta.

Cronologia se deschide cu anul 1945. Unii autori au apreciat că începutul epocii postbelice ar trebui considerat anul 1947 — anul încheierii Tratatelor de pace, ignorînd faptul că istoria este plină de exemple care dovedesc că *starea de pace* între beligeranți poate interveni mult mai tirziu, uneori după ani și ani de la încetarea războiului. Chiar perioada de după cel de-al doilea război mondial ne oferă în acest sens mai multe exemple: Austria, Germania, ca să nu vorbim decât despre situațiile din Europa. Autorii *Cronologiei* au apreciat însă că epoca postbelică începe cu anul 1945. După cum se știe 1945 este *ultimul* an de război dar și *întiul* an de pace! În ianuarie se dau luptele pentru eliberarea Budapestei,

la care participă alături de trupe sovietice și trupe române (armatele Corpului VII); românii traversează Munții Metalici slovaci („operațiunea Roznava”) deschizînd drumul către Banská Bystrica; în urma ofensivei sovieto-poloneze pe Vistula-Oder trupele sovietice ies pe Oder și sînt la aproximativ 50—60 km de Berlin; Varșovia este eliberată; trupele aliate opresc ofensiva germană în Ardeni. Cercul de foc al înfrîngerii Germaniei naziste se stringe. La Ialta, pe țărnul dulce al Crimcii, „cei trei mari” hotărăsc la masa tratativelor viitorul Europei dar mai ales al Germaniei, al unei Germanii care deși mai lupta era, pentru ei, învinsă. Ea va capitula fără condiții. La 8 mai, la Berlin este semnat actul de capitulare necondiționată a armatelor germane. Războiul în Europa a luat sfîrșit. La 9 mai Europa sărbătorește Ziua Victoriei. E pace! Dar războiul continuă în Pacific. În iunie guvernul japonez face cunoscut Aliatilor că este dispus să înceapă tratative de pace. Anglo-americanii nu receptează propunerca. La 24 iulie 1945 președintele S.U.A. hotărăște lansarea a două bombe atomice asupra Japoniei. Cîteva zile mai tirziu, la 6 august este lansată prima bombă atomică din istoria omnirii. În urma exploziei orașul japonez Hiroșima este distrus complet: 78 000 de oameni uciși, alți 84 000 răniți. Trei zile mai tirziu, la 9 august a doua bombă atomică americană este lansată. Un nou oraș japonez este distrus la modul absolut: Nagasaki. 27 000 de uciși, 41 000 de răniți. A doua zi, guvernul japonez transmite guvernului U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii că acceptă propunerea de a capitula fără condiții. În numele aliaților guvernul american transmite condițiile capitulării. La 2 septembrie la bordul cuirasatului „Missouri” este semnat actul de capitulare necondiționată a Japoniei. Războiul din Asia și Pacific a luat sfîrșit și odată cu el cel de-al doilea război mondial. Acesta este ultimul an de război — întiul an de pace.

Tratatele de pace au soluționat doar parțial urmările acestui război, astfel încît pe agenda diplomatică vor figura multă vreme problemele care au alcătuit „dosarul” reglementărilor postbelice: teritorii, granițe, regi muș și staționarea trupelor forțelor aliate pe teritoriile unor state din Europa și de pe alte continente; Tratatul cu Austria, statutul Berlinului, statutul Triestului; pacea cu Germania etc., etc. *Cronologia* ne oferă numeroase date în legătură cu modalitățile de soluționare a sechelilor celui de-al doilea război mondial. Urmărind cu atenție reglementările postbelice, așa cum sînt prezentate în *Cronologie*, înțelegem că a fost necesar un efort răbdător, că adesea convorbirile diplomatice au fost aminate, suspendate sau puțin fructificate, relevînd deosebiri de vederi, de interese, une

ori lipsa de voință a partenerilor de a renunța la dominație, la privilegii, la sferile lor de influență. Pentru mulți ani „reglementările” au constituit nodul gordian” al trativelor diplomatice, fapt ce s-a răsfrânt asupra climatului internațional, asupra evoluției relațiilor internaționale postbelice.

Nu lipsite de semnificație sint datele care ne conduc la concluzia că și după al doilea război mondial lupta pentru extinderea sferelor de influență a continuat. De asemenea lupta pentru dominație prin diferite mijloace: economice, politice și, nu în ultimul rând, militare! A continuat lupta pentru teritorii. Granițe, în pofida reglementărilor din tratatele de pace, s-au mișcat mereu, aproape întotdeauna în favoarea celor „mari”. *Cronologia* ne permite să aflăm cit de repede (și de ce) s-a destrămat „coaliția antihitleristă” și cum s-a înfiripat politica de bloc, cu formele sale instituționalizate. Autorii n-au pierdut din vedere datele care ne permit să fixăm în epocă momentul apariției conceptului „cortinei de fier” și cum s-au manifestat primele semne ale „războiului rece”, *Cronologia* ne sugerează condițiile care au determinat un început de desindere în viața internațională postbelică dar și fragilitatea lui.

În ambele volume sint relevate cu date, fapte, cifre, numeroasele diferende și conflicte pe care le-a cunoscut viața internațională în perioada postbelică. Sint rememorate (pentru noi) datele esențiale ale conflictelor armate care au derivat în adevărate războaie locale, cu timpul internaționalizate. De asemenea conflictele diplomatice sau de frontieră, diferendele sau intervențiile militare. Coreea, Cuba, Guatemala, Kashmir, Iran, Irlanda de nord, Orientul Apropiat și Mijlociu, Canalul de Suz, Canalul Panama, Palestina, Israel, Vietnam, Cambodgia, Laos au fost (unele mai sint) tot atâtea puncte fierbinți pe harta lumii postbelice. Urmărind cauzele și evoluția acestor conflicte — așa cum sint ele prezentate în *Cronologie* — ne convingem că în perioada postbelică anii de pace s-au împletit cu anii de război. Autorii au tratat cu deosebită seriozitate „punctele fierbinți” ale acestei perioade. Ei au scuturat informația utilizată de clișeele epocii așa încât *Cronologia* aduce precizări valoroase restabilind adevărul în legătură cu cauzele multora dintre crizele sau conflictele locale care au avut loc în acești ani. Grație datelor pe care ni le oferă poate fi reconstituit dosarul (voluminos de altfel) al practicilor utilizate de unele guverne sau oameni politici, pentru construirea statelor lor prin rapul teritorial, prin război sau ignorarea tuturor normelor diplomatice ori juridice, practici ce pun în primejdie dreptul la viață și existență națională, în teritoriile lor legitime, a

unor popoare însetate de dreptate. Autorii n-au eludat faptele care atestă că asemenea practici n-ar fi posibile dacă n-ar fi încurajate, sprijinite chiar, pe multiple planuri (diplomatie, financiare uneori militare) de forțe ce țin să rămână în umbră — o umbră, e drept destul de transparentă! Ei n-au eludat faptele care conduc la concluzia că ființa națională a unui popor (oricit de mic) nu poate fi ignorată, nu poate fi lipsită de drepturile ei legitime, nu poate fi scoasă în afara comunității internaționale.

Deosebit de interesante sint datele *Cronologiei* care ne permit să urmărim (și să înțelegem) marile procese pozitive ale lumii contemporane: afirmarea socialismului; destrămarea și în cele din urmă dispariția sistemului colonial imperialist — nu ușoară, nu fără lupte, nu fără jertfe și nu fără confruntări (uneori fratricide); trezirea la viață independentă a zeci și zeci de popoare — situate pe trepte diferite ale dezvoltării istorice dar animate de aceeași unică, fierbinte dorință: libertatea, independența, dobândirea unei identități naționale, culturale, politice; creșterea ponderii în viața internațională a țărilor mici și mijlocii prin cristalizarea și afirmarea mișcării de nealinicre”, a statelor în curs de dezvoltare — procese care au modificat raportul de forțe pe plan mondial, care au dat lumii postbelice un sens, și care au deschis dezvoltării istorice o perspectivă. Grație științei cu care au fost reținute datele, faptele, momentele referitoare la aceste procese, *Cronologia* ne oferă o imagine complexă asupra lor, evitind o tratare unilatrală, trandafirică sau triumfalistă. Autorii ne apropie astfel de adevărul multor momente semnificative ale relațiilor internaționale postbelice. Este adevărat că în unele cazuri, selectând prea mult materialul faptic, autorii simplifică prezentarea unor momente care ne apar astfel suspendate, ori nejustificate, în afara unui proces dialectic, sărăcindu-le astfel de semnificația lor politică lipsindu-ne de „cheia” înțelegerii lor. Nu ne-am propus să apreciem valoarea *Cronologiei* prin prisma simplistă a lui „da” și „nu”, a lui „cit spune” și „cit nu spune”. Dar socotim că tocmai tehnica redactării concise care a permis autorilor în multe cazuri, să fărâme clișee și să ne apropie adevărul ar fi oferit posibilitatea prezentării unor evenimente memorabile ale epocii postbelice, în evoluția lor logică, procesuală. Este evident că ne aflăm în fața unor minusuri care, după opinia noastră, tocmai acest tip de lucrare le putea evita, fără implicații. Dovadă numeroasele „pulsuri” existente în paginile celor două volume.

Așa cum subliniam la început, *Cronologia* este pentru cititorul român un instrument de cunoaștere și înțelegere a faptelor care substanțiază viața internațională postbelică. În general. În special ea este un instrument de cunoaștere a activității politico-diplomatice a României în această perioadă. În plus, *Cronologia* este prima lucrare care integrează activitatea internațională a României în ansamblul activității politico-diplomatice a tuturor statelor lumii. Politica externă a României din perioada postbelică își găsește locul în dinamica lumii contemporane. Paginile celor două volume ale *Cronologiei* indică preocuparea constantă a autorilor de a releva activitatea multiformă și pluridimensională a României de-a lungul întregii perioade postbelice. Lucrarea consemnează evoluția relațiilor internaționale ale României: politice, diplomatice, economice, în plan bilateral și multilateral. Ea relevă acțiunile guvernului român în direcția consolidării independenței naționale a României, a afirmării sale — și în arena internațională — ca un stat independent și suveran. Autorii au urmărit cristalizarea ansamblului de norme și principii pe baza căruia România își desfășoară intruca sa activitate politico-diplomatică. De asemenea, cristalizarea și afirmarea unor concepte ce vizează soluționarea unora dintre problemele grave ale lumii contemporane. *Cronologia* confirmă dinamismul politicii externe românești (vezi deosebi volumul II consacrat perioadei

1965—1980), complexitatea inițiativelor României consacrate unora dintre problemele strângente ale lumii contemporane, intensitatea acțiunilor sale pe plan internațional. Ea relevă finalitatea acțiunilor diplomației românești contemporane, țelurile supreme căreia i se subordonează: apărarea intereselor naționale ale poporului român, a independenței și suveranității naționale a României, cultivarea prestigiului său internațional. *Cronologia* include în dinamica lumii contemporane personalitățile marcante ale vieții politico-diplomatice românești contemporane. Ea integrează în context universal personalitatea proeminentă a președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, activitatea sa neobosită în favoarea păcii, prieteniei și colaborării între națiuni, pentru independență națională, pentru triumful preceptelor democrației și al postulatelor unui nou umanism în viața internațională.

Este evident că apariția *Cronologiei* diplomatice a relațiilor internaționale postbelice a însemnat — pentru colectivul de autori, cit și pentru Editura politică (vezi și condiția grafică excelentă a lucrării!) realizarea unui proiect ambițios.

Un proiect memorabil prin reușita sa. Editarea lucrării și în limbi de circulație internațională ar constitui un bun mijloc de a pune în circuitul informațional mondial partea României în dinamica lumii contemporane.

Elisabeta Petreanu

„REVISTA DE ISTORIE” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane, Cronica vieții științifice, Cartea românească și străină de istorie, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sint prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimiterile infrapaginale fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustrațiile vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor vø fi precedat de inițială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se vor trimite pe adresa Comitetului de redacție, B-dul Aviatorilor, nr. 1, București — 71247.

**REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

- REVISTA DE ISTORIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE
- DACIA. REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
- REVUE DES ÉTUDES SUD-EST-EUROPÉENNES
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
 - SERIA ARTĂ PLASTICĂ
 - SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
 - SÉRIE BEAUX-ARTS
 - SÉRIE THÉÂTRE-MUSIQUE-CINÉMA

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Formația, cultura și începutul domniei lui Petru Rareș.

Pretendentul Neagu „Vodă” fiul lui „Basarab voevod” (1633—1644).

Instituția agiei în Țara Românească.

Relațiile lui Francisc al II-lea Rákóczi cu Spania.

Înființarea consulatelor franceze în țările române și impactul asupra spiritului public românesc.

Manualele școlare din epoca pașoptistă în slujba idealurilor naționale românești.

Poziția Marii Britanii la Congresul de pace de la Viena (1814—1815).

Conferința colonială de la Berlin (1884—1885).

Aspecte ale genezei „noului activism” al popoarelor asuprite din Ungaria (1900—1905).

România și țările balcanice în perioada 1900—1911.

Considerații privind social-democrația germană 1869—1914.

Ecoul internațional al ieșirii României din război (mai 1918).

România și condițiile financiare internaționale după primul război mondial (1919—1929).

„Noaptea cuțitelor lungi” în viziunea diplomației românești și americane.

Relațiile culturale dintre România și Marea Britanie (1929—1939).

Tendențe în structura economiilor naționale ale sud-estului european între cele două războaie mondiale.

Curenți social-economice românești în perioada interbelică: doctrina economică a țărănismului.

Concepția P.C.R. cu privire la sindicate și la unitatea mișcării sindicale în România (1921—1940).

Creșterea rolului conducător al P.C.R. și dezvoltarea democrației — proces unitar în transformarea socialistă a României.

Afirmarea Partidului Comunist Român în mișcarea comunistă și muncitorească internațională în perioada postbelică.

RM ISSO 867—030

